

NÕUKOGUDE KOOL



Nr. 3

1950

Eesti NSV Ministrite Nõukogu j. a. Polügraafiatööstuse, Kirjastuste
ja Raamatukaubanduse Valitsuse Ajalehtede-Ajakirjade Kirjastus,
Tallinn

SISUKORD.

Juhtkiri: Kommunistide ja parteitute bloki hiilgav võit	121
S. Jevdokimova. Võitlus kõrge õppeedukuse eest . . .	127
H. Tobias. A. H. Tammsaare (järg)	134
T. Artemenko. Eksamite ettevalmistamine ja läbiviimine	131
V. Voore. Teema „Lülijalgsed“ käsitlemisest keskkoolis	163
A. Kuslap. Rohkem tähelepanu õpilaste rühile . . .	171
M. Bernstein, prof. Tööerakonna pankrot haridusalal	175

I 9765

SUNDEKSEMPLAR

Kõigi maade proletaarlased, ühinege!

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSMINISTEERIUMI

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

VIII AASTAKAIK

Nr. 3

MÄRTS

1950

Kommunistide ja parteitute bloki hiilgav võit!

12. märtsil valis Nõukogude Liidu töörahvas saadikud meie maa kõrgeimasse riigivõimuorganisse — NSV Liidu Ulemnõukogusse. Valimiste päev kujunes kogu nõukogude rahva suureks pidupäevaks. Enneolematu vaimustuse ja üksmeelega astusid Nõukogudemaa töölised, kolhoositalurahvas ja haritlased valimiskastide juurde, andes oma hääled teadlikult ja veendunult kommunistide ja parteitute bloki kandidaatidele — kõige tublimeile tublide hulgast. 12. märts demonstree-ris nõukogude rahva vankumatut poliitilis-moraalset ühtsust ja tema üksmeelset koondumist bolševike partei ja suure Stalini ümber.

12. märtsil avaldus väga ilmekalt nõukogude rahva kasvanud poliitiline aktiivsus. Kõikjal kogunes valijaid valimisjaoskondade juurde juba enne valimiste algust — igaüks tahtis esimeste hulgas täita oma austava kodanikukohuse — hääletada kommunistide ja parteitute bloki kandidaatide poolt, võitlustes karastatud bolševike partei poolt, rahvaste juhi suure Stalini poolt.

Meie suure kodumaa pealinna Moskva Stalini valimisringkonnas, kus kandideeris nõukogude rahva esimene saadikukandidaat seltsimees Stalin, kogunes valimisjaoskonna nr. 1 juurde ligi 200 valijat juba enne valimiste algust. Kõik nad olid tulvil soovist hääletada esimestena nõukogude rahva targa juhi seltsimees Stalini poolt.

Meie vabariigi valimisjaoskondade juures võis 12. märtsi varahommikul samuti täheldada harukordset pilti — sajad valijad ootasid ärevusega valimisjaoskonna uste avamist juba enne kella kuut. Nii oli Hiiumaal Emmaste valla Leisu valimisjaoskonna juures enne kella kuut



üle 100 valija, Pärnumaal Paikuse valla Seljametsa Mittetäielikus Keskkoolis asuva valimisjaoskonna juures üle 70 valija, Narva linna valimisjaoskonna nr. 237/30 juures ligi 200 valijat.

Nõukogude rahva suurest organiseeritusest ja poliitilisest aktiivsusest kõneleb fakt, et rõhuv enamus töötajaid käis hääletamas valimispäeva esimesel poolel, sageli koguni esimestel tundidel.

Nii olid Saaremaal kõik Laimjala valla valijad täitnud oma kodanikukohuse juba kella kaheksaks hommikul, Leisi valla hääleõiguslikud kodanikud kella 9.10-ks ja Võrumaal Vastseliina valla Kapera külanõukogu ruumides asuvas valimisjaoskonna valijad kella 13-ks. Keskpäevaks oli kogu Hiiumaal hääletamas käinud 97% valijaist.

12. märts, valimiste päev NSV Liidu Ülemnõukogusse, demonstreeris taas nõukogude rahva tulist patriotismi ja kõrget poliitilist teadlikkust. Tuhanded valijad väljendasid hääletamisel siirais sõnades oma pakitsevaid mõtteid ja tundeid.

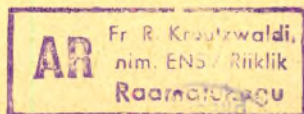
Moskva linna Stalini valimisringkonna Instrumentaaltehase tööline Aleksei Makarov ütles valimisedelit kasti lastes: „Ma olen õnnelik, et elan ja töötan rajoonis, mis kannab suure Stalini nime. Viisaastaku algusest saadik olen ma täitnud 22 aastanormi. Valimiste auks asusin stahhaanovlikule valvele ja täitsin kahe kuuga üheksa kuunormi. Ma tahaksin töötada veel paremini selleks, et meie kodumaa oleks veel õnnelikum ja rikkam. Tänan kogu südamest Jossif Vissarionovitši hoolitsuse pärast tööinimese eest.“

„Olen õnnelik, et võin noore valijana vabalt hääletada kommunistide ja parteitute bloki saadikukandidaatide poolt. Ma hääletan nõukogude kultuuri ja teaduse edasise arengu ja saavutuste poolt,“ lausus valimiskasti juures Harjumaa Kernu valla Kernu Mittetäieliku Keskkooli õpetaja sm. N. Luhtaru.

Paljud valijad on väljendanud oma patriootilisi tundeid napolisõnalistes lausetes, mis on kirjutatud valimisedeleile. „Hääletades meie kandidaatide poolt hääletan ma ühtlasi Lenini-Stalini partei ja tema juhi seltsimees Stalini poolt, kes viib meid kommunismile,“ loeme näiteks ühelt valimisedelilt. Ja teisele on kirjutatud: „Hääletan kommunistide ja parteitute bloki kandidaatide poolt — meie kodumaa edasise õitsengu poolt.“

NSV Liidu Ülemnõukogu Valimiste Keskkomisjoni teadaandest valimiste tulemuste kohta selgub, et seekordseist valimistest võttis osa 111 090 010 valijat ehk 99,98% valijate üldarvust. Kommunistide ja parteitute bloki kandidaatide poolt hääletas Liidunõukogu valimistel 99,73% valimistest osavõtnuist ja Rahvuste Nõukogu valimistel — 99,72%.

Meie vabariigis võttis valimistest osa 99,82% kõigist hääleõiguslikest kodanikest, kusjuures Liidunõukogu saadikukandidaatide poolt hääletas 99,63 ja Rahvuste Nõukogu saadikukandidaatide poolt 99,58% kõigist valimistest osavõtjaist.



Seega sai nõukogude rahva jagamatu poolehoid osaks kõigile kommunistide ja parteitute stalinliku bloki kandidaatidele!

Need arvud väljendavad suurima reljeefsuse ja ilmekusega meie suure kodumaa rahvaste poliitilis-kõlbelise ühtsuse sügavust ja ulatust. Need arvud väljendavad seda võrreldamatut põhimõttelist vahet, mis lahutab sotsialistlikke rahvusi kodanlikest rahvustest. Ainult sotsialistlikke rahvusi iseloomustab üha kasvav ja süvenev poliitiline ühtsus, sest need rahvused ise on võrsunud sotsialistliku ühiskonna aluspinnast, mis on vaba antagonistlikest vastuoludest. Seevastu aga kodanlikud rahvused on paratamatult lõhestatud proletariaadiks ja kodanluseks, kelle vahel ei saa olla juttugi üksmeelest, sest kodanlikud rahvused ise on kapitalismi lepitamatu antagonismi sünnitusi.

Üksmeelse hääletamisega kommunistide ja parteitute bloki kandidaatide poolt kinnitas Nõukogude Liidu paljurahvuseline töörahvas 12. märtsil nagu ühest suust, et ta toetab täielikult Nõukogude valituse ja bolševike partei poliitikat, sest see poliitika on osutunud ainuõigeaks kõigis ajaloolistes katsumustes ja on viinud nõukogude rahva võidult võidule.

Nõukogude töörahvas teab, et bolševike partei, Lenini ja Stalini tark ning ettenägelik juhtimine kindlustasid temale võidu Oktoobri-revolutsiooni vastutusrikkail päevil. Nõukogude töörahvas on õigustatult uhke, et Lenini ja Stalini revolutsionääri-geenius võimaldasid tal esimesena ajaloos tõusta valitsevaks klassiks, asuda kogu ühiskonna juhtimisele.

Nõukogude töörahvas mäletab üliselgesti, et Kodusõja ja interventsiiooni karmidel aastatel juhtis bolševike partei, Lenin ja Stalin kindla käega sise- ja välismaa kontrrevolutsiooni ühiste jõudude purustamist, kaitstes suurima eduga Oktoobri-revolutsiooni ajaloolist võitu, Nõukogude riigi suveräänsust ja sõltumatust, kogu maailma töörahva tulevikku.

Nõukogude töörahvas teab, et pärast sise- ja välisvaenlaste purustamist Kodusõjas oli Nõukogudemaa seisukord uskumatult raske: transport kogu määratu maa ulatuses oli desorganiseeritud, tööstus ja põllumajandus laostunud. Kõikjal oli terav puudus leivast, küttest ja tööstuslikust toorainest. Bolševike parteid ei kohutanud need võitmatuina näivad raskused — ta innustas ja organiseeris nõukogude rahvast kõigi nende raskuste võitmiseks. Ja nõukogude rahvas tuligi võitjaks selles hiigellahingus rahvamajanduse taastamiseks, taludes mehiselt kõik katsumused.

Pärast taastamisperioodi edukat lahendamist oli bolševike parteile ja Lenini töö geniaalsele jätkajale seltsimees Stalinile selge, et taastamistöö ülesannete lahendamiseks pole veel loodud sotsialismile kindlat alusmüüri meie maal, sest taastatud tööstus, transport ja põllumajandus kandsid endal igal sammul tsaari-Venemaa mahajäämuse pitsarit.

Seepärast, hüljates trotskistide ja teiste kapitulantide väärvaated ja usupuuduse nõukogude tööraha ammendamatusse energiasse ja loomingujõusse, kutsus bolševike partei nõukogude töörahvast kogu rahvamajanduse, sealhulgas ka põllumajanduse ümberehitamisele sotsialismi alusel. Üllas eesmärk, ehitada sotsialismihoonetele kindel ja kõikumatu alusmüür, kümnekordistas nõukogude tööraha jõud. Oma ajaloolise missiooni õigsuse ja ülluse sügav mõistmine liitis nõukogude tööraha paljumiljonilised hulgad ühiseks töötajate kollektiiviks, kes ei tundnud oma teel ületamatuid takistusi. Päev-päevalt, tund-tunnilt võideti kunagise tsaari-Venemaa ajaloolist mahajäämust, ehitati põhjalikult ümber kogu elu. Need olid stalinlike viisaastakute pingerohked ja võidurikkad aastad.

Bolševike partei ajalooliseks triumfiks kujunes Nõukogudemaa paljumiljonilise talurahva juhtimine kollektiivse suurmajapidamise teele, millega rajati sotsialismile kindel alus ka põllumajanduses ja loodi piiramatud arenguvõimalused põllumajandusliku töö produktiivsuse tõusule.

Ajalooos ennenähtamatult lühikese ajaga, vaevalt 13 aastaga, muutis bolševike partei seltsimees Stalini targal ja ettenägelikul juhtimisel kunagise mahajäänud tsaari-Venemaa eesrindlikuks sotsialistlikuks suurriigiks kõrgeltarenenud tööstuse ja põllumajandusega.

Bolševike partei õige poliitika ja nõukogude rahva ennastsalgav töö löid kõik need vajalikud materiaalsed eeldused, nagu rõhutas seltsimees Stalin oma 9. veebr. 1946. a. kõnes, mis võimaldasid nõukogude rahval väljuda võitjana seesugusest üliraskest katsumusest, nagu oli seda Teine Maailmasõda.

Nõukogudemaa hiilgav võit Teises Maailmasõjas on ajaloolistelt tagajärgedelt hindamatu. See võit lõi pihuks ja põrmuks rahvusvahelise kodanluse teise suure vandenõu sotsialismimaa vastu. Selles üliraskest heitluses tõendas sotsialism oma igakülgset üleolekut kapitalismist, jagades viimasele vapustavaid hoope, millest see pole ealeski suuteline toibuma. Rohkemgi: sotsialismimaa Nõukogude Liit laiendas ja kindlustas võrreldamatult oma rahvusvahelist seisundit, väljudes osavalt kapitalistlike riikide rõngast. Sotsialismi positsioonid nihutati kaugele edasi läänes ja idas.

Nõukogude rahvas teab, et kõik see on saanud võimalikuks bolševike partei targa poliitika tulemusena. Seepärast toetabki ta nii üksmeelselt bolševike partei poliitikat. Seepärast hääletaski ta 12. märtsil nagu üks mees kommunistide ja parteitute bloki kandidaatide poolt.

Oma ajaloolises kõnes 9. veebr. 1946. a. esitas seltsimees Stalin bolševike partei tööplaani lähemaks tulevikuks. NSV Liidu Ülemnõukogu II koosseis võttis selle plaani täies üksmeeles vastu NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja edasiarendamise viie aasta plaanina. Seega muutus bolševike partei poolt esitatud plaan kogu nõukogude rahva töö- ja võitlusprogrammiks eelolevaks viieks aastaks.

Toogem siin mõned andmed, et iseloomustada nõukogude rahva ühise töö saavutusi sõjajärgsel viisaastakul.

Viisaastakuplaan seadis eelkõige ülesandeks taastada sõjas kannatada saanud piirkondade majandus- ja kultuurielu. Arvestades sõjapurustuste ennenähtamatut ulatust ja hitlerliku okupatsiooni hukatuslikku mõju kõigile elualadele, polnud selle ülesande täitmine kerge, pealegi nii lühikese ajaga. Võib veendunult kinnitada, et ükski kapitalistlik maa poleks säärase hiigelülesandega toime tulnud. Aga nõukogude inimesed neile omase südiduse ja ennastsalgavusega võitsid kõik raskused ja juba 1949. a. IV kvartalis moodustas Isamaasõja aegu ajutiselt okupeeritud alade tööstuse kogutoodang 106 protsenti võrreldes 1940. a. tasemega. Seejuures tuleb märkida, et taastatud tööstused on varustatud moodsaima sisseseadega.

Väga tõsist edu saavutati ka nende piirkondade põllumajanduses: 1949. a. saak kõigi tähtsamate kultuuride alal ületas 1940. a. taseme.

Teise suure põhiülesandena märkis sõjajärgne viisaastakuplaan kogu meie maa tööstuse ja põllumajanduse sõjaeelse taseme taastamist ja selle enam või vähem tunduvas ulatuses ületamist.

Juba 1947. a. 6. nov., Oktoobrirevolutsiooni 30. aastapäeval, võis sm. Molotov teatada, et NSV Liidu tööstustoodangu sõjaeelne tase on saavutatud. Aasta hiljem oli teraviljakultuuride kogusaak peaaegu niisama suur kui 1940. aastal. Ja möödunud aasta lõpul, nagu märkis sm. Malenkov oma valimiseelses kõnes, ületas NSV Liidu tööstuse üldtoodang 1940. a. oma 41 protsendi võrra, s. t. oli kasvanud ligi poolteisekordseks, kusjuures ka põllumajanduse kogutoodang oli suurem kui enne sõda.

Sõjajärgse viisaastakuplaani kolmanda põhiülesandena märkis seltsimees Stalin oma 9. veebr. 1946. a. kõnes seda, et „... pööratakse erilist tähelepanu massikaupade tootmise laiendamisele, töörahva elutaseme tõstmisele kõigi kaupade hindade järjekindla alandamisega...“.

See ülesanne, töörahva elutaseme järjekindel tõstmine, on lahutamalt seotud meie rahvamajanduse taastamise ja edasiarendamise ülesandega, sest laiendatud sotsialistliku taastootmisega peab kaasnema rahvahulkade ostujõu peatumatu tõus. See on sotsialistliku majanduse põhilisi arenguseadusi. Ja kui Nõukogudemaa töörahvas saavutas tõsist edu meie rahvamajanduse taastamisel ja edasiarendamisel, siis sellega loodi eeldused ka töörahva elujärje järk-järguliseks tõusuks. Seetõttu oligi võimalik Nõukogude valitsusel teostada nende aastate kestel koguni kolmel korral toidu- ja tööstuskaupade jaehindade alandamist. Arvutused on näidanud, et jaehindade esimesest alandamisest võitis meie maa elanikkond ligi 86 miljardit rubla, teisest alandamisest ligi 71 miljardit ja äsjasest kolmandast alandamisest võidab vähemalt 110 miljardit rubla aastas.

Siit näeme, et ka see bolševike partei ja seltsimees Stalini püstitatud ülesanne on tulemusrikkalt lahendatud.

Sõjajärgse viisaastakuplaani neljandaks põhiülesandeks seadis seltsimees Stalin meie nõukogude teaduse hoogsa arendamise, meie teadlaste igakülgse abistamise, avaldades kindlat veendumust, et „... siis suudavad nad lähemal ajal mitte ainult järele jõuda teaduse saavutustele väljaspool meie maa piire, vaid need ka ületada“.

Bolševike partei ja isiklikult seltsimees Stalini tõhusa abi tõttu on meie nõukogude teadus sõjajärgseil aastail suurte sammudega edasi liikunud, täites edukalt seda austavat ülesannet. Selpuhul meenutagem niisugust tõsist fakti, nagu aatomienergia avastamine nõukogude teaduse poolt, mille tähtsust nõukogude teaduse ja tehnika edaspidise arengu seisukohalt on raske ülehinnata, kõnelemata selle fakti rahvusvahelisest mõjust. Tänavune Stalini preemia laureaate nimestik, kus on üle 1200 teaduse ja tehnika ala töötaja ja tootmistöö novaatori nime, kõneleb omalt poolt nõukogude teaduse kasvanud võimsusest.

Nõukogude rahva saavutuste suurus sõjajärgsel viisaastakul paisab veel teravamalt valguses, kui võrrelda seda olukorraga kapitalistlikes mais. Kapitalistliku Euroopa majandus pole ikka veel toibunud Teise Maailmasõja löökidest. Enamgi: Ameerika „abi“ muudab kapitalistliku Euroopa majanduse seisukorra päev-päevalt üha raskemaks. Selle „abi“ pihtides sipleb näit. Inglismaa masinaehitustööstus, Prantsusmaa lennukitööstus, Belgia söetööstus ja koguni Itaalia makaronitööstus. Tööpuudus omandab ikka massilisema ulatuse: kogu kapitalistlikus maailmas loetakse juba 45 milj. töötut, sellest üksi Ühendriikides täiesti ja osaliselt töötuna ligi 18 milj. inimest. Lakkamatult tõuseb elukallidus. Kapitalistide surve tööliklassi majanduslikele ja poliitilistele positsioonidele kasvab. On iseloomulik, et Ühendriikides, tänapäeva kapitalismi tsitadellis, langes 1949. a. lõpul tööstuslik tootmine tervelt 22 prots. võrreldes eelmise aastaga. Kõik need on tõsise majanduskriisi ended.

Nõukogude rahvas on õigustatult uhke, et tema pingutusi ja tööd sõjajärgsel viisaastakul on krooninud nii suur edu.

Kuid ta teab samas, et need saavutused pole eesmärgiks omaette. Nõukogude rahvas mäletab selgesti oma juhi ja õpetaja seltsimees Stalini sõnu, mis ta ütles 1946. a. 9. veebr.:

„Mis puutub plaanidesse pikema ajajärgu kohta, siis kavatakse partei organiseerida rahvamajanduse uut võimsat tõusu, mis annaks meile võimaluse tõsta meie tööstuse taseme näiteks kolmekordseks, võrreldes sõjaeelse tasemega.“

Üksmeelse hääletamisega kommunistide ja parteitute bloki kandidaatide poolt kinnitas nõukogude rahvas oma täit valmisolekut pühendada kõik jõud eelseisvate suurülesannete lahendamiseks, olles sügavalt veendunud, et bolševike partei ja seltsimees Stalini kogenud juhtimine kindlustab temale täieliku edu kommunismi ülesehitamise üllas ja vastutusrikkas töös.

Võitlus kõrge õppeedukuse eest.

S. JEVDOKIMOVA,

Tallinna 19. Keskkooli direktor.

Võitlus kõrge õppeedukuse eest on iga nõukogude õpetaja kohus, riiklik kohus, kodanikukohus. Igale õpetajale on usaldatud väike õpilaskollektiiv, kellega visalt ja süstemaatiliselt töötades võib ta oma töös saavutada häid tagajärgi.

Võitlus kõrge õppeedukuse eest on lahutamatu seotud lähenemisega õpilastele individuaalselt, millest nii palju räägime õpetajate koosolekuil ja mida me sageli ei täida. Õpilastele individuaalse lähenemise probleem on nõukogude pedagoogika tähtsamaid probleeme. Õpetaja esimene ülesanne on hästi tunda iga lapse individuaalseid omadusi ja vastavalt sellele korraldada oma tööd. Ainult siis, kui õpetaja seab selle oma töö tähtsaimaks tingimuseks, võib ta saavutada maksimaalset edu. Õpetaja peab iga õpilase suhtes ilmutama suurimat tähelepanu ja peenetundelisust. Täiesti õigesti märgiti ajalehes „Pravda“ 1. sept. 1947. a.: „... õpetaja kannab vastutust mitte ainult õpilaste teadmiste õige ja objektiivse hindamise eest, vaid ka iga õpilase õpetamise eest. See paneb õpetajale õppe- ja kasvatustöös suured kohustused. Kui aga õpetaja jätab arvesiamata laste individuaalsete omaduste mitmekesisuse ning ignoreerib neid, ei saa ta töö olla rahuldav. Selles etendab suurt osa ka perekond. Tõesti väga erinevaina tulevad lapsed meie juurde kooli, eriti esimesse klassi: ühed lülituvad kooliellu kohe ja teevad kõik, mis neilt nõutakse (see tähendab, et kodune kasvatus on korraldatud õigesti), ent teised ei suuda seda teha ning kool kohtab töös niisuguste lastega rea lisaraskusi.“

Õpilaste ebaedukuse küsimus on väga keeruline nii pedagoogiliselt kui ka psühholoogiliselt vaatekohalt. Ja mitte asjata ei ole praegu nii terav nõukogude pedagoogika ja psühholoogia tundmaõppimise küsimus. See tähendab, et on vaja hästi tunda lapse psühholoogiat ning alles siis last pedagoogiliste meetoditega mõjustada. Igal lapsel on oma individuaalsed iseärasused: ühtedel hajutatud tähelepanu, teistel — passiivsus ja huvipuudus, kolmandail — tasa-kaalutus ja liigne erutuvus, neljandail — nõrk töövõime jne. jne. Peale selle on veel lapsi füüsiliste puudustega (nõrk nägemine, kuulmine), paljud kannatavad kõhuhäirete all. On ju eldkõige vaja edutuse põhjused avastada, alles seejärel nad kõrvaldada. Kergem on pidada võitlust ebaedukuse põhjustega kui nendest tulenevate tagajärgedega. Meie õpilased vajavad pedagoogide poolt suurt tähelepanu. Neile ei ole tarvis spetsiaalset kasvatusasutust, vaid oskusliku juhtimise puhul võivad nad oma puudusi täielikult kõrvaldada ka tavalises lastekollektiivis.

Meie eesrindlike õpetajate kogemused näitavad, et edukaks võib muuta iga õpilase. Meie koolis on mõned õpetajad täielikult likvideerinud õpilaste mahajäämuse, näiteks ajalooõpetaja sm. Gurin, maateaduse õpetaja sm. Belikova.

Sm. Gurini ajalootundides on programmimaterjal seotud kaasajaga, õpilased koostavad referaate kuulsate vene õpetlaste avastustest, partei tähtsusest jt. See kõik on programmimaterjali heaks kinnistajaks ja süvendajaks. Õpilaste teadmised ajaloos on hinnatud heaks ja väga heaks. Suure tähtsusega on õppeedukuse tõstmisel see fakt, et pedagoog ise valdab täielikult oma ainet ning õpetamise meetodikat. Kuni õpilase teadmised ei ole saavutanud hinnete hea või väga hea taset, teeb sm. Gurin õpilasega suurt individuaalset tööd.

Ja millist huvitavat ning kasulikku tööd teeb sm. Gurin konstitutsioonitundides! Praegu töötavad seitsmenda klassi õpilased näitliku õppevahendi valmistamisel „Kuidas toimuvad valimised NSV Liidu Ülemnõukokku“. See töö algab Nõukogude Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi vastavast määrusest ning lõpeb valimistega. Siin väljendub selgesti õpetaja-metoodiku oskus ja asjatundlikkus.

Eriti suurt tähelepanu vajavad õpetaja poolt I—IV klasside õpilased. Sageli kõneleb mõni õpetaja nõutuses: „Ma ei tea, teen kõik, kuid midagi ei tule välja.“ Kutsudes mahajäävaid õpilasi vestlusele avastasin ma, et 3-b klassi õpilane N. ei jõua edasi vene keeles. Õpetaja sm. L. N. Batõrova ütles, et õpilasel ei ole teadmisi isegi II klassi programmi piires. Mingisugust tööd temaga ei tehta, pole juttugi individuaalsest lähenemisest temale. Õpilasel tuli muretseda II klassi õpik ning õpetaja asus temaga töötama individuaalselt. Ja millised olid resultaadid? Tüdruk sai II veerandi hindeks hea. Nii-suguseid näiteid, mis kinnitavad individuaalse töö edukust, võib tuua palju. Häid tulemusi annavad ka konsultatsioonid. Kui IV klassi õpilaste teadmistes on suuri lünki, tuleb alata teise, kolmanda klassi programmist, nimelt sellest materjalist, mis on põhjalikult omandamata. Ent meie koolis leidub sageli lünklike teadmistega õpilasi, mis on õpilaste suure liikuvuse tagajärgi (I poolaastal lahkus koolist 102 õpilast ja uusi tuli juurde 78, kellede individuaalne tundmaõppimine on äärmiselt tarvilik). Mitte tundes möödunud on raske mõista käesolevat. Õpetaja pahandab, et õpilane ei täida ülesandeid. Kuid sisendades õpilasse enesekindlust ja alates lünkade kõrvaldamisest teadmistes, saavutame alati oma eesmärgi ning õpilane pöördub edukate õpilaste hulka tagasi.

Õpetaja, kes sellel raskel tööil ei säästa aega ega jõudu, saavutab alati häid tagajärgi. Käesoleval õppeaastal mõjus töö parandamisele tunduvalt kaasa see, et vanemate klasside õpetajad ei ole üle kooratud.

Õpetaja teiseks tõsiseks ülesandeks on anda hästi ettevalmistatud, hoolikalt läbimõeldud tunde. Sageli ei oska õpetaja tundi õigesti

üles ehitada, ei mõtle varem läbi kõiki detaile. Küllastades õpetajate tunde on selgesti näha, et õpilaste ebaedukus tekib tunnis eneses, kui see on halvasti ette valmistatud. Niisugune tund, kus aega raisatakse asjatult, ongi ebaedukuse tekitajaks. Teisalt on kõigile ka selge, kui tõsiseid tulemusi saavutab hästi ettevalmistatud tund. Seda illustreerivad lahtised tunnid. Tarvitseb vaid õpetajal anda kõik tunnid nii hästi ettevalmistatult nagu lahtised tunnid ning hea õppeedukus ongi kindlustatud.

Enamik meie kooli õpetajaist annab häid, kvaliteetseid tunde, ent sageli tuleb ette ka selliseid, mis ei tekita veendumust, et kõik õpilased suutsid uue materjali hästi omandada. Vene koolides jäävad õpilased harilikult maha vene keeles ja matemaatikas. Neis aineis tuleb õpetajal eriti palju töötada ning tunnid eriti hoolikalt ette valmistada. Ma tahan jutustada vene keele õpetaja sm. Lebedeva tööst. Vaatamata oma 25-aastasele pedagoogilisele staažile ning suurtele kogemustele, valmistub sm. Lebedeva tunniks kohusetruult. Tema töö põhimõte on: mitte lasta omandatud teadmisi unustada. Alates V-st klassist ning lõpetades VII-ga, korraldab sm. Lebedeva õpilaste teadmised vene keele alalt oskuslikult süsteemi ning järgnevatel klassides (8.—11.) tuleb õpetajail vaid omandatud teadmisi mitte unustada lasta. Väga oskuslikku ning süstemaatilist tööd teeb ta vigade raviks. Olgu näiteks üks tema tundidest. Tulnud klassi, teatab ta, et täna ei hakka ta küsima, vaid õpilased asuvad tööle vigade kallal. Õpetaja selgitab, et kui vigade väljajuurimisel töötatakse hästi, ei tehta neid enam järgmises diktaadis. Kõigi diktaadis tehtud vigade kohta olid õpetajal kaasas ta enese poolt valmistatud tabelid. Esimene tabel on umbmäärase asesõna kohta. Nende õigekirjutuse küsimuses annavad seletust õpilased. Teine tabel on eesliidete „пре“ ja „при“ õigekirjutuse kohta (diktaadis eksisid selle reegli vastu paljud õpilased). Nende eesliidete õigekirja seletavad samuti õpilased. Kolmas tabel on partitsiipide õigekirjutuse kohta, ja veel rida teisi tabeleid. Õpilased saavad vihikud kätte. Õpetaja loeb diktaadi teksti ette ning analüüsib seda. Õpilased esitavad õpetajale küsimusi, näiteks: miks on sõnas раздражен а? Oma vihikus töötavad õpilased vigade kallal, koostades nende täieliku seletuse. Õpilane loeb ette esimese lause. Õpetaja seletab, et antud lauses on viga tehtud ühildumises. Õpetaja riputab nüüd ülesse tabeli, kuhu on kirjutatud diktaadi esimene lause, ning kus see koht, milles on tehtud viga, on märgitud punase tindiga (забравшимися). Peale üksikasjalist analüüsi kirjutavad õpilased selle kõnekäänu vihikusse ning kriipsutavad alla sufiksiks. Õpetaja riputab ülesse veel ühe tabeli, milles on diktaadi kaks viimast lauset. Analüüsi teevad õpilased ise, kes näidete leidmisel ilmutavad suurt aktiivsust. Niisugune tund saavutas kindlasti oma eesmärgi ning andis õpilastele väga palju. Tarvis on lisada, et sm. Lebedeva mõtleb juba varem läbi kõik tunni detailid ning koos-

tab üksikasjalised plaanid. Kõik ta tunnid pälvivad kõrget hinnangut.

Nüüd ma tahaksin kirjeldada head tundi ka alamais klassides. Meie koolis töötab noor õpetajanna, kommunistlik noor Šelikassova. Ta tööstaaž ei ole suur, kuid oma visa tööga saavutab ta häid tagajärgi. Hoolikalt valmistudes tundideks viib ta nad läbi kõrgel metoodilisel tasemel. Kui ta midagi ei tea, küsib ta kogenumailt õpetajailt, kuid ettevalmistamatuna ta tundi ei lähe. Ma tahan jutustada tema tunnist I klassis. Tunni teema on: „Häälik ч eraldamine“. Väga oskuslikult küsitleb õpetaja kolme õpilast, lastes neil igapähe lugeda, koostada lause antud sõnadega ja liikuva aabitsa abil moodustada antud sõna. Kuni õpilane vastab tahvli juures, töötavad teised liikuva aabitsaga pinkidel. Küsitlus möödub kiiresti ning huvitavalt. Õpilaste teadmised on head. Peale küsitlemist toimub uue materjali seletamine. Õpetaja annab õpilastele mõistatuse kellast (vene keeles часы), seejärel loeb ette luuletuse sellest. Lugemine on ilmekas, õpilased kuulavad suure huviga. Vestluse kestel näitab õpetaja kella, õpilased aga koostavad vestluse teemal lauseid. Üks õpilastest toob lause Часы висят (s. o. Kell ripub). Kõik õpilased loevad seda lauset kooris. Sõna часы loetakse silpide kaupa ja eraldatakse silp ча. „Milline häälik on tuttav?“ küsib õpetaja. „А“, vastavad õpilased. Õpilased koostavad liikuva aabitsa abil sõna часы ilma tähta ч. Õpetaja näitab pildil tassi, sukka, künnivarest¹ ning küsib: „Kus kuuldub uus häälik?“ Seejärel võtab liikuvast aabitsast tähe ч ja näitab õpilastele. Need lisavad selle sõnale ...асы. Õpetaja näitab pilti joonistega: künnivares, oksake (v. k. сучок), kahv (v. k. сачок), kuid sõnades on välja jäetud täht ч. Õpilased lisavad selle ise. Nendelesamadele sõnadele leiavad nad lauseid. Lugemine aabitsast (häälik ч peale) alguses õpetaja, pärast õpilaste poolt. Kodune ülesanne: lugeda aabitsast lk. 55.

Tund pälvib tähelepanu. Ta andis õpilastele palju. Oli selgesti näha, et uus materjal viidi iga õpilase teadvuseni. Õpetaja võib julgesti minna edasi. Ulalkirjeldatud tunnid ei saa olla ebaedukuse tekitajaks, kuna need õpetajad suhtuvad oma töösse ausalt, täiustades üha enam oma pedagoogilist tööd.

Nüüd tahan ma kirjeldada kaht ettevalmistamata tundi, mis ei saavutanud eesmärki ning andsid õpilastele vähe.

III klassi õpetaja sm. Pihlakas töötab enese kallal vähe, tundideks valmistub vastutustundetult, viib need läbi madalal metoodilisel tasemel. Olgu näiteks selle õpetaja aritmeetikatund. Õpetaja, tulnud klassi, seletab nõudeid vihikute suhtes, vaatamata sellele, et on õpitud juba 2 õppeveerandit. Järgneb koduse ülesande kontrollimine, siis ülesande nr. 288 lahendamine. Tahvli juurde on kutsutud kõige nõrgem õpilane. Ülesande teksti loevad kõik omaette. Enamik õpilasi ei

¹ Vene keeles: чашка, чулок, грач — kõigis on häälik ч.

tööta, nad ootavad, et maha kirjutada tahvlilt, ent õpilane ei tea isegi, kuidas alustada lahendamist. Õpetaja aitab teda väga palju, lahendab ta eest peaaegu kõik, kuna õpilane teeb vaid tehnilist tööd ja sedagi suure vaevaga. Õpetaja ei taotle õiget vastust teiste õpilaste kaasa-tõmbamisega, vaid vastab ise. Tütarlaps seisis tahvli juures peaaegu terve tunni ning tegi vaid seda, mida talle ette öeldi. Õpetaja ärritub, närveerib, karjub: „Sa ei tea midagi! Sa ei tea isegi II klassi kursust!“ Kõik õpilased olid passiivsed. Õpilase küsitlemine kestis 35 minutit. Ta hinne — puudulik.

Sellest on näha, et õpetaja ei valmistu tundideks ja annab niisuguseid tunde sageli. Kui lahendatakse ülesannet, tuleb ülesande tekst ilmekalt ette lugeda, viia ta iga õpilase teadvuseni, ja seejärel asuda iseseisvale lahendamisele. Ent niisugust kestvat tööd mahajäänud õpilasega tuleb teha individuaalselt, pealegi siis, kui õpilasel on lünki II klassi kursuse piires. On selge, et niiviisi ülesehitatud tund ei andnud õpilastele midagi ning kulus asjatult.

Sm. Ivanetsil on matemaatikatund IX klassis. Ta on noor pedagoog, töötab koolis alles teist aastat. Ta ei valmistu sageli tundideks kohusetruult ning viib neid läbi nõrgalt. Kogenud kolleegide märkusi võtab vastu kriitiliselt. Toon näitena ühe tema tundidest (geomeetria). Plaani järgi on ette nähtud uue materjali seletamine, kuid kuna eelmises tunnis oli kodune ülesanne antud järelemõtlematult, läks tund nurja. Peale õpilaste küsitlemist asub õpetaja kontrollima koduseid ülesandeid. Selgub, et ülesannet nr. 28 ei suutnud keegi lahendada. Õpetaja, andes eelmises tunnis kodust ülesannet, ei arvestanud, et õpilased ei tunne kõiki termineid ning ei tule ülesandega toime. Nad ei tundnud apoteemi. Juft on apoteemist ümberjoonestatud ringis, kuid õpetaja otsustab küsimust selgitada sissejoonestatud ringil. Õpilased ei saa millestki aru. Mul tuli vahele segada ja paluda õpetajat selgitada just seda, mida õpilased ei mõista. Asuti ülesannet lahendamata, kuid valmis ei jõutud. Kodune ülesanne antakse pärast kella. Õpetaja valitseb klassi halvasti, vastatakse kooris. Tunni plaan jäi täitmata.

Siin võib aidata vaid igapäevane kontroll selle üle, kuidas on õpetaja tunniks valmistunud, kas on ta enne tundi tulekut kõik ülesanded ise lahendanud. Peale selle peab samuti aitama tundide külastamine kogenud õpetaja poolt. Kuid hea on siis, kui inimesed ise tahavad töötada, otsivad, täiendavad oma teadmisi. Ning halb on, kui nad seda teha ei taha.

Õpetaja kolmas ülesanne on likvideerida lahkumineku õppe- ja kasvatustöö vahel. Õpetaja peab õpetama ja kasvatama. Ent sageli juhtub ka nii: õpetaja paneb kahe, lõpetab tunni ning läheb koju. Ent enne kui panna kaks, tuleb selgitada, millest see on tingitud, selgitada põhjus ning aidata õpilasel täita lünki oma teadmistes. On ju paljud õpilased rindel kaotanud isa, ema töötab ning nad on jäetud iseenese

hoolde. Õpetaja ülesanne on aidata õpilasi kasvatada ning kõigi vahenditega tõsta nende õppeedukust.

Suure tähtsusega on õppeedukuse tõstmisel kooli metoodiliste ringide töö. Neid peavad juhtima kogenud õpetajad. Nende ülesanne on tundma õppida kõrge õppeedukuse eest võitlemise meetodeid ja edasi anda positiivseid kogemusi noortele õpetajatele. Nii külastab matemaatikute sektsiooni juhataja sm. Tšutšina matemaatikatunde, teeb väärtuslikke märkusi, näitab puuduste kõrvaldamiseks teid. Tema tunde külastavad noored õpetajad, kes sealt kaasa võtavad kõik väärtusliku. Metoodilised ringid osutavad kooli juhatusesele suurt abi üksikute õpetajate töö tundmaõppimisel ning nende tööst puuduste kõrvaldamisel. Korraldades kontrolltöid assistentide osavõtul, peegeldavad nad õpilaste teadmisi objektiivselt.

Koos õpetaja abistamisega on vajalik ka tema töö rangeim kontroll. Iga kohusetruult töötav inimene ootab oma tööle õiglast hinnangut. Ja kui selgesti on näha, kuidas õpetaja püüab oma puudusi parandada, täiustada oma tööd! Väga kasulik on korraldada kontrolli paralleelklasside järgi (nooremais klassides) ja õppeainete järgi (vanemais), kõrvutada üksikute õpetajate tööd, stimuleerides head ning taunides halba. Seal, kus see võimalik, on väga kasulik korraldada õpilaste küsitelu. Nii korraldab kooli õppealajuhataja sm. Raževa õpilaste küsitelu I—IV klassis ning saab niiviisi selge ettekujutuse õpilaste teadmistest. See meeldib väga ka lastele, kes nagu täiskasvanudki ootavad oma tööle õiglast hinnangut. Kooli juhatus korraldas viiendais klassides küsitelu vene keeles, kaheksandais klassides — diktaadi. Niisuguseid küsimusi on vaja arutada pädagoogikanõukogus. Eriti tähtis on arutada vene keele ja kirjanduse ning matemaatika õpetamise küsimusi.

Võitluses kõrge õppeedukuse eest on suur tähtsus sidemel perekonnaga. Tervis on saavutada niisugune olukord, et koolis poleks ühtegi õpilaspäevikut, mis ei oleks alla kirjutatud lapsevanema, seda enam aga klassijuhataja poolt. Täiesti lubamatu on hinnete hooletu välja panemine. Klassijuhataja on kohustatud nädala lõpul kontrollima, kas on välja pandud kõik hinded ja vajaduse korral õpetajaile meelde tuletama. Peale igapäevase sideme lapsevanemaga päeviku kaudu on vaja teha nendega ka kasvatustööd. Nii on meie koolis iga kuu kolmandal pühapäeval kasvatusliku sisuga loeng. Millist head mõju nad avaldavad! Kui palju huvitavaid, erutavaid küsimusi esitavad lastevanemad! Samuti tuleb praktiseerida vanemate kutsumist kooli või sidepidamist nendega telefoni kaudu. Kuid on ka lapsi, kelle vanemad on töös. Siin on õpetaja osa eriti suur. Ta peab huvituma sellest, kuidas täidavad niisugused lapsed koduseid ülesandeid.

Kooli pädagoogiline kollektiiv peab eriti visalt ning järeleandmatult võitlema hilinemistega ning tundidest puudumistega ilma küllaldase põhjusega. Tõendi puudumisel tuleb tundidest puudumine lugeda põh-

jendamatuks. Meie koolis kogub õpilaskomitee liige iga päev klassivanemait andmed puudumiste ja hilinemiste kohta ning annab need edasi õppealajuhatajale. Õppealajuhataja reageerib sellele kohe klassijuhataja kaudu. Erijuhtudel on vaja, et klassijuhataja külastaks õpilast kodus. Võitlus puudumiste-ning hilinemistega aitab tunduvalt kaasa õppeedukuse tõstmisele.

Väga suur on kommunistliku noorsoo-organisatsiooni osa, eriti pärast ULKNU XI kongressi otsust komsomolitöö ümberkorraldamise kohta. On ilmselt tähtis, et kommunistlik noorsoo-organisatsioon koolis võitleks tegelikult kõrge õppeedukuse eest. Iga komsomoligrupp peab võitlema hinnete hea ja väga hea eest. Iga päev on meie kooli komsomolikomitee liige komitee toas valvekorras, kuhu talle grupiorganisatorid peavad teatama päevasündmustest, eriti aga sellest, kes õpilastest, kommunistlikest noortest, on saanud halva hinde. Nii-suguseid õpilasi kutsutakse sageli komitee istungitele. Peale selle praktiseeritakse komsomoligruppide šeflust pioneerirühmade üle, ja kommunistlikud noored osutavad pioneeride õppeedukuse tõstmisele tõelist abi. Hästi edasijõudvad kommunistlikud noored aitavad üksikuid pioneere õppetöös.

Kui suure tähtsusega on õppetöös näitlikkus, on kõigile teada. Meie kooli kollektiiv võttis endale ülesandeks muuta võimalikult näitlikuks iga õppeaine, sellele kaasa tõmmates vanemate klasside õpilasi. Seda korraga saavutada on võimatu, kuid aja jooksul on see teostatav.

Kõige ülalöeldu tulemusena parandas meie kool teise õppeveerandi jooksul ära 85 õpilase ebarahuldavad hinded. Meie ees seisavad veel suured ülesanded, kuna mahajääjaid meie koolis leidub veelgi. Praegu töötatakse kõigis klassides läbi „Pionerskaja Pravda“ artiklit Moskva linna 329. kooli kohta, kus on täielikult likvideeritud mahajäämus. Ometi on see kool hiigelsuur. Hea oleks kuulda selle kooli pedagoogilise kollektiivi häält: kuidas nad saavutasid selle. Me peaksime selle kooli kogemusi kasutama Tallinna koolides, kõigis Eesti NSV koolides, ning visalt taotlema täielikku edukust.

Nõukogude Eesti 10. aastapäeva väärikaks tähistamiseks võtsime nüüd pedagoogikanõukogus vastu otsuse viia tundide kvaliteet eeskujuliku tasemeni. Kõigi õpetajate kohus on tundide kvaliteedi tõstmiseks ennast maksimaalselt pingutada. Kooli juhatus peab tunde sagedamini külastama ning analüüsimisel arvestama, kas õpetaja kasutab töös kõiki oma pedagoogilisi võimeid.

Õpilaste keskel tuleb selle suure tähtpäeva temal korraldada vestlusi ning õhutada neid Nõukogude Eesti 10. aastapäevaks saavutama täieliku edukuse.

A. H. Tammsaare.

(10-nda surma-aastapäeva puhul)

H. TOBIAS.

(Järg. Algus vt. „Nõukogude Kool“ nr. 2, 1950.)

Tammsaare romaani lugedes me veendume, et õpetus revolutsioonieelses koolis oli tõepoolest suunatud sellele, et mitte arendada, vaid surmata õpilastes igasugust iseseisvust ja igasugust aktiivsuse ja teadlikkuse avaldumist. Sellele pidi kaasa aitama kogu kooli kord. Koolis kehtis kasvatusüsteem, mis täielikult vastas selle ajajärgu Venemaa riigikorra üldisele vaimule.

On loomulik, et see, mida kirjeldatakse romaanis, viib mõttele, kas tõesti kõigel sellel progressiivsel ja eesrindlikul, mille olid loonud suured vene kirjanikud, õpetlased ja filosoofid, ei olnud juurdepääsu revolutsioonieelsesse kooli? Sellega nõustuda tähendab andestamatut viga.

Võimude repressioonidest hoolimata pidas parem osa Venemaa õpetajaskonnast oma patriootiliseks kohuseks kasvatada noorsugu kõige selle vihkamise vaimus, mis pidurdas maa arenemist, ustavuse vaimus oma rahvale ja inimkonna eesrindlike ideaalide teenimisele. Isevalitsuse umbses, pimedas öös ei suutnud rangeimad keelud ja repressioonid takistada eesrindlike vaadete tungimist revolutsioonieelsesse kooli.

Tänumeeli meenutades Tšernõševskit, kes pärast Peterburi ülikooli lõpetamist töötas kaks aastat ühes Saratovi gümnaasiumis kirjandusõpetajana, kirjutab tema õpilasi:

„Selle lühikese ajaga, mille kestel õpetaja viibis meie gümnaasiumis, vapustati sügavalt vana kasvatusüsteemi.“

Oma õpilastele kõneles Tšernõševski ise: „Ma teen siin niisuguseid asju, mis lõhnavad sunnitöö järele — ma kõnelen niisuguseid asju klassis. Ma ei tea, kui palju aega olen vabaduses. Mind võidakse iga-päev kinni võtta ...“

Revolutsioonilised demokraadid Belinski, Tšernõševski ja Dobroljubov võitlesid mitte üksnes isevalitsuse kukutamise ja pärisorjuse likvideerimise eest, nad lõid mitte ainult uue kunstiteooria, mille alusel arenes suurte realistide looming sõna-, teatri- ja maalikunsti alal, vaid oma vaadetega kasvatus ja hariduse küsimustes avaldasid nad suurt viljastavat mõju eesrindliku, progressiivse pedagoogilise mõtte arengule Venemaal.

Kodanlik-monarhistlik valitsus, nagu on näidanud V. I. Lenin ja J. V. Stalin oma rahvusküsimust käsitlevais töödes, rõhus Venemaal elavaid mittevene rahvusest rahvaid, ajas nende suhtes venestamispoliitikat ja pidurdas rahvusliku kultuuri arenemist. See tsaarivalit-

suse poliitika mittevvene rahvuste suhtes avaldus rahvahariduse alal selles, et neile oli keelatud rahvusliku kooli asutamine, oli keelatud hariduse saamine emakeeles. Progressiivne vene avalikkus, sealhulgas ka pedagoogid, võitles tsaarivalitsuse reaktioonilise, rahvavaenuliku poliitika vastu, teiste rahvuste rõhumise vastu. Eesti rahvas kannatas sel ajal kahekordset rõhumist: balti parunid püüdsid teda saksastada ja suhtusid üleolevalt eesti kultuuri, leidmata sel alal vastumõju tsaarivalitsuse poolt.

Viimane asjaolu oli suureks takistuseks kõrgema hariduse saamisel neile väheseile eestlastele lihtrahva hulgast, kelle suurte raskustega oli õnnestunud keskkool lõpetada, kus õpetamine toimus vene keeles.

Indrekule jäi keskkool teostamatuks unistuseks. Tal ei õnnestunud Mauruse kooli lõpetada. Ta heidetakse sealt välja õpilaslehte paigutatud artikli pärast, kus ta nimetab ennast esimeseks eestlaseks, kes on julgenud avalikult jumala olemasolu vastu välja astuda. Mis võis viia avalikule protestile rõhumisele rajatud ühiskonna ühe alustoe, usu ja jumala vastu? Kas see protest on teadlik, mida põhjustab usu olemuse ja selle osa mõistmine klassiühiskonna tingimustes, või on see protest stiihiline ja tema tekkimise põhjused asuvad mujal?

Et vastata sellele küsimusele, tuleb meil algul selgitada juba eespool tõstatatud küsimus: mida andsid Indrekule õpiaastad Mauruse koolis? Peale eluvõõraste formaalsete teadmiste ei suutnud Mauruse kool oma kasvatussüsteemi ja õpetajate koosseisuga kasvandikele mitte midagi anda. Kuid Indreku selles koolis viibitud aastad ei ole siiski asjatud.

Vargamäelt lahkudes sattus Indrek talle täiesti uude keskkonda. Sellest hoolimata, et Mauruse kool oma õpetamise ja kasvatamise isevalitsusliku süsteemiga, samuti nagu soodest ja rabadest piiratud Vargamäe, elab muust maailmast lahutatud elu, muutub Indreku silmaring ikkagi avaramaks ja tema elukogemused rikkalikumaks.

Heaks kooliks Indrekule saab elu ise. Ei Maurus, kes agaralt püüab oma kasvandikes lämmatada elavat mõtet, ega pastor Vihalepp, kes peab oma kohuseks kasvatada õpilasist tsaari kuulekaid orje ja jumala austajaid, ei ole suutelised keelama neid elult eneselt õppida.

Indrekule saab selgeks, et elus on sääraseid tõdesid, mida püütakse tema ja teiste õpilaste eest varjata, sest need tõed on vastuolus sellega, mida neile õpetatakse koolis. Indrek ei saa esialgu kõigest aru, mida talle räägib õpetaja Timusk usust ja jumalast, kuid talle on selge, et see lükkab ümber selle, mida talle räägitakse usuõpetuse tunnis. Alles hiljem mõistab ta, et ei ole olemas taevast ega jumalat.

Mauruse koolist välja heidetud, satub Indrek 1905. aasta sündmuste keerisesse. Neid sündmusi kirjeldab „Tõe ja õiguse“ kolmas köide. See tähtis ajalooline periood eesti rahva elus on seni alles vajalikul määral meie ajaloolaste poolt läbi uurimata. Ka pole ta seni leidnud vastavat kujutamist meie ilukirjanduses. Sellest hoolimata, et Tammsaare pühendab sellele võimsale masside liikumisele oma romaanis

440 lehekülge, ei anna meile tema raamat selget ja õiget kujutlust 1905. a. sündmustest. See on seletatav sellega, et kirjanik ei too oma teoses esile neid põhjusi, mis panid liikuma kõige laialdasemad töötavad kihid, ei anna eredaid ja veenvaid kujusid, kes oleksid võitleva rahvahulga tõelised, tüübilised esindajad, tema võitluse organiseerijad.

Kirjaniku peatähelepanu on koondatud teisejärgulistele isikutele, kes nii või teisiti on sattunud arenevate sündmuste keskele. Kirjanik püüab sündmusi ja nende sündmuste osalisi kirjeldada erapooletu vaateleja seisukohalt, ilma et ta püüaks juhinduda oma rahva võitluse arenemise perspektiividest.

Kuid isegi nendele siinmärgitud ja veel tervele reale teistele puudustele vaatamata on autoril õnnestunud näidata, et 1905. a. sündmused olid töötavate hulkade suurejooneline liikumine, töötavate hulkade, kes ei tahtnud enam endiselt edasi elada ja kes on täis otsustavust hävitada vihatud isevalitsuslik kord. Allasurutud mass, kes on tõusnud võitluseks, õppis sündmuste käigus tundma oma tõelisi vaenlasi. Revolutsioon näitas, et üheskoos rahva vastu võitlevad tsaar, mõisnikud, kodanlus ja kirik.

Romaani kolmandas köites jääb keskseks kujukaks Indrek. Revolutsioon paneb liikuma laialdasimad rahvakihid. Tema kõrged eesmärgid ja ideaalid süütavad ka Indreku südame. Ta ei saa jääda kõrvalseisjaks. Tööliste miitingud, põrandaalused koosolekud, kus ta kuulab agitaatoreid, lendlehtede koostamine ja keelatud kirjanduse lugemine — kõik see kujuneb talle eluliseks vajaduseks.

Kuid kõigest sellest ei piisanud, et Indrekust oleks saanud tõeline revolutsionäär. Tõelisele revolutsionäärile, töörahva huvide eest võitlejale, on peasjaks sügav veendumus oma ürituse ajaloolises õigsuses ja tähtsuses. Sellest veendumusest jääb Indrekul puudu. Ei inimesed, kellega tal tuli kokku puutuda, ega raamatud, mille autorid väljendasid vastuolulisi seisukohti ühiskonna ümberkorraldamise küsimuses, ei suutnud temas seda veendumust luua. Sellest tema kõikumised ja kahtlused, sellest tema järjekindlusetus. Koos salga töölistega suundub ta raamatu lõpus maale, et parunite mõisadest rekvireerida relvi ja raha, mida vajas revolutsioon. Ta mõistab selle ürituse vajalikkust ja tähtsust. Kuid kohapeal osa töölisi ja nendega ühinenud moonakaid, mitte alludes oma juhile, hakkavad mõisaid mõttetult rüüstama ja hävitama. Indrek käsitab seda kuri-teona revolutsiooni vastu, sest ta on arvamusel, et kõik need väärtused on rahvale vajalikud. Tema protest ei anna tulemusi. See lükkab Indreku oma seltsimeestest eemale. Ta ei suuda mõista, et säärased nähted, kuigi ebasoovitavad, on revolutsiooni paratamatuid kaaslasi. Vihatud mõisade hävitamises avaldub orjastatud rahva sajandite kestel kogunenud viha oma raskete kannatuste, alanduste ja pisarate pärast.

Indrek lahkub oma seltsimeestest, kuid ta pole veendunud, et ta talitas õigesti. Samal ajal ta mõistis, et ta uskus midagi muud:

„... Ta uskus muud, uskus suurt ja ilusat, uskus ülevat ja ideaalset, uskus ohverdamist ja ristikandmist inimsoo parema tuleviku nimel. Ta ei teadnud isegi õieti, mida ta siis uskus või mida lootis, ta ainult tahtis uskuda ja loota, sest muidu polnud nagu elul mõtet. Aga tema usk on teostunud hoopis teisiti kui ta oletanud ja sellepärast ta istub nüüd ihuüks siin viljavärava alumisel pulgal, ilma et õieti teaks, mis edasi teha või kuidas olla. Teised, tema kaaslased, usuvad ja loodavad nähtavasti teisiti kui tema ja sellepärast lähevad nemad edasi ja ei jää kuhugi istuma ega mõtlema.“

Nii jääb Indrek teelahkmele.

Uuesti kohtame teda romaani neljandas köites. Neist aastaist ja sündmustest, mida Tammsaare kujutab oma romaani kahes eelmises köites, lahutab meid suurim ajalooline sündmus, mis sai pöördpunktiks kogu ühiskonna arengus.

Oktoobrirevolutsioon purustas ühel kuuendikul maakerast kapitalismi, „võttis kodanluselt tootmisvahendid ja muutis vabrikud, tehased, maa, raudteed ja pangad kogu rahva omanduseks, ühiskondlikuks omanduseks.

Ta pani kehtima proletariaadi diktatuuri ja andis määratu suure riigi juhtimise töölisklassi kätte, muutes ta seega valitsevaks klassiks.

Seega sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon avas inimsoo ajaloos uue ajastu — proletaarsete revolutsioonide ajastu.“ (UK(b)P ajaloo lühikursus, Tallinn, 1946, lk. 221.)

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon hävitas mitte üksnes inimese kurnamise inimese poolt, andis töörahva kätte mitte ainult vahendid materiaalsete hüviste tootmiseks, vaid tegi esmakordselt ajaloos kõik kultuurisaavutused laialdasimate rahvahulkade omanduseks ja tõmbas töötajad kaasa uue tõeliselt rahvaliku sotsialistliku kultuuri ülesehitamisele.

Koos kõigi rõhutatud rahvastega, kelle eesotsas seisis 1905. a. revolutsioonis karastatud vene proletariaat, tõusis ka eesti rahvas üles vihatud isevalitsuse kukutamiseks ja kapitalistliku orjuse hävitamiseks.

Tõuseb küsimus: miks möödus Tammsaare vaikimisega neist suurimaist sündmusist inimühiskonna arenemise ajaloos, mis vapustasid kogu maailma? Püüame leida vastust tõstatatud küsimusele romaani neljandast köitest.

Selle raamatu põhiliseks sisuks on Indreku perekonnatragöödia. Ja ainult sedavõrd, kuivõrd see tragöödia areneb oma aja ühiskondliku elu taustal, kasvab ta välja perekonna kitsaist raamidest ja muutub suure ühiskondliku tähtsusega tõigaks.

Indrek, abiellunud suurärimehe Vesiroosi tütreaga, sidus oma elu tolle ühiskondliku klassi omaga, kel teiste maade kodanlike kiskjate



raha ja tääkide abil õnnestus uputada verre töörahva vastupanu ja kehtestada oma diktatuur.

Selle klassi tõeline pale avanebki sellele, kes loeb Tammsaare romaani. Lugejale meenub tahtmatult iseloomustus, mille andsid kodanlusele teadusliku sotsialismi rajajad Marx ja Engels oma geniaalses töös „Kommunistliku partei manifest“.

Selle töö teises peatükis kujutavad Marx ja Engels haruldase jõu ja ilmekusega kodanluse intellektuaalset ja kõlbelist maailma. Nad näitavad, et kodanluse kõik mõisted ja maitset — tema kujutlused vabadusest ja õnnest, tema vaated inimesele, naisele, perekonnale ja kasvatusale — ühe sõnaga tema vaimne silmaring ja moraalikoodeks kannavad kodanlike tootmissuhete pitserit, millised suhted, kui kõnelda „Manifesti“ sõnadega, ei jätnud „...muud sidet inimese ja inimese vahele kui alasti kasuhoovi, tundetu „maksmise sularahas““.

„Kodanlus on kiskunud pühadusesära kõigilt seni auväärseilt ja vaga värinaga vaadeldud tegevusaladelt. Arsti, juristi, papi, luuletaja ja teadusmehe on ta muutnud oma maksetavaiks palgatöösteks.

Kodanlus on kiskunud perekonnasuhetelt nende liigutav-sentimentalse loori ja taandanud need puhtale rahasuhtele.“ (K. Marx, F. Engels, Kommunistliku partei manifest, Tallinn, 1947, lk-d 23—24.)

Nagu märkisime, näitas Tammsaare juba oma romaani esimeses köites, et eraomandus sünnitab kiskjaid. Kuid kiskjad, keda nägime Vargamäel, paistavad kahvatute varjudena nende kõrval, kellest kõneleb kirjanik romaani neljandas köites. Neid ei saa isegi kiskjaks nimetada. Liiga kitsas on selle sõna sisu, et mahutada kõiki nurjatusi, mis pole omased kiskjaile, küll aga neile inimestele. Need on inimliku loomuse kaotanud parasiidid, kes tunnustavad vaid üht jumalat — kapitali.

Neisse manduva kodanliku maailma tüübilisesse esindajaisse on kirjanik koondanud kõik need jooned, üldistades neid suure kunstilise jõuga, mis heidavad eredat valgust kodanliku klassi kultuurile, moraalile, kunstile, vaimsele silmaringile ja sisemisele ilmele. Kirjanik kisub halastamatult eesti kodanluse hüstatud fassaadilt kireva välise hiilguse. Nähtavale tuleb kurb tõde: lugejale saab selgeks, et kodanlik kultuur on laostumas, kodanlik moraal roiskumas.

Eesti kodanluse ilmekaima esindajana näidatakse romaanis Köögertali. Köögertal on tüübiline hai, kes neelab külmavereliselt alla kõik, mis tema lõugade vahele satub. Ta ajas pankrotti ärimees Vesiroosi, Indreku äia. Ta tunneb oma jõudu ja tunnustab avameelselt, et isegi valitsus pole midagi enam kui mängukann tema ja temataoliste kätes. Joobnuna pöördub ta ühel banketil koosviibijate poole, kelleks on kodanliku tsivilisatsiooni esindajad, ja kõneleb häbenemata, kes on nad ja kes on tema, Köögertal:

„Löön puruks! Peksan puruks! Kõik teen tuhaks ja maksan kinni. Ei jäta kivi kivi peale, nagu Jerusalemmas! Ka Toompea teen maa-

lasa, lükkan vupsti! merre... Annan kord jalaga ja ongi teine vana patarei juures. Mis? Teie ei usu? Te arvate, et Köögertal ja komp. seda ei või? Teie olete lapsed! Te olete põrund pead! Kas kuulete! Teil on oina oimud! Teil on tallekese tarkus, keda viiakse tappa. Teie ütlete, Köögertal ja komp. ei saa Toompead vana patarei taha. Köögertal ja komp. võttis Nikolailgi pea otsast. Mina olin see, kes saatis saksa Villemi Püha Helena saarele... Ei tohi olla enamlast ega vähemlast, ei tohi olla põllumeest ega töolist, peab olema üks eesti rahvas, muidu lükkame Toompea Naissaare alla. Peab olema ainult Köögertal ja komp., peab olema ainult pankrottmeister või käigu kõik kuradile! Ainult Köögertal ja komp. toob rahvale raha ja vabaduse. Mina olen see keiser, usk ja isamaa, mina ja mu semlakid."

Köögertal teab, et kapitalistlikus ühiskonnas on vabadus vaid neil, kes omavad raha, sest raha ja vabadus on tema teadvuses indentsed mõisted. Et raha on siiski ainult rahva rõhujail, siis jätab Köögertal rõhutuile, kel pole raha ega vabadust, usu:

"...kui keegi tahab muretseda vaeste eest, siis muretsegu usu eest, sest muud pole neile anda. Kes teisiti arvab, see on põrandaalune, sest ainult põrandaalune usub, et rahast ja vabadusest jätkub kõigile."

Köögertal on mitte ainult suurärimees, kodanliku maailma hai, vaid koos teiste temataoliste köögertalidega muutub ta kodanliku moraali ja kunsti alal seadusandjaks. Me näeme, kuidas köögertalide rahakotist, äraostmisest ja ülevalpidamisest sõltuvad kodanlik kirjanik, kunstnik ja näitleja. Kirjanik näitab meile vapustavais piltides kultuuri ja kunsti vastikut sõltuvust kodanluse ladyku huvidest.

Küsigem, kuidas tunneb Indrek ennast selles uues keskkonnas? Mäletame, et romaani kolmandas köites jättis kirjanik Indreku tee-lahkemele. Kas ta suutis endas võita need sisemised vastuolud, mis takistasid tal eneseleidmist, oma koha leidmist elus?

Ei! vastab autor. Perekondlikud sidemed olid liiga nõrk vahend tema vastuolude võitmiseks. Kodanlik ühiskond oma roiskuva moraali, parasitismi ja kummardamisega rikkuse ja rahakoti ees tõukasid tema eemale.

Juba neljanda köite esimestel lehekülgedel tabame Indreku mõtete juures, mis tõendavad, et ta pole vabanenud sisemistest vastuoludest:

"Aastaid oli Indrek ühes paljude teistega tahtnud päästa maailma — kogu inimsugu. Aga inimsugu jäi lunastamata... Nõnda sai inimsoo lunastusest isikliku mugavuse küsimus. Rindel tapetagu kas või kogu inimsugu, kui muidu ei osata teda lunastada, aga mind lubatagu ehitada oma pesa, teda vooderdada võimalikult pehmelt ja soojalt... Veel praegu Indrek istub selles pesas, mille ta vooderdanud ligimese vereaurus, õppides toonitama sõna raha. Aga nüüd on

ta sellest sõnast tüdinud, nüüd ta tahaks tema unustada. Ta ei ole temale andnud, mida ta temalt lootis. Võib-olla süü pole rahas, vaid temas endas. Ükskõik! Ainult vabaneda tema võimust kui ka võlust — see on saanud talle peaaegu uueks lunastusküsimuseks."

Mida ta otsustab siis ette võtta, et vabaneda raha hingematvast mõjust? Indrek püüab eralduda maailmast, kellele rikkus ja raha on ainsaks elueesmärgiks. Ta otsib pääsmist töös, sest ta näeb, kuidas jõude-elu elavad inimesed muutuvad tühiseiks, kaotavad reaalse elumõtte, laostuvad moraalselt.

Indrek taotleb päästa ka oma naist Karinit, keda ta armastab ja kellega tal on juba kaks last. Sel eesmärgil püüab Indrek luua endale kodust tsitadelli, et isoleeruda kodanliku ühiskonna laostavast mõjust. Kuid Indreku püüdlused osutusid asjatuks, sest „elada ühiskonnas," ütleb Lenin, „ja olla vaba ühiskonnast pole võimalik". (Lenin, „Parteiorganisatsioon ja parteiline kirjandus".)

Indrek mõistab, et elu on muutunud lehkavaks sooks ja et selle põhjuseks on kodanlik ühiskonnakorraldus. Seda mõistab ka kirjanik. Näib, et kirjanik pidanuks sel juhtumil suunama oma lämbuva kangelase teele, mis viinuks tema ühiskonna ümberkorraldamisele. Tammsaare ei tee seda. Ainus tee, mille on ajalugu määranud kodanliku ühiskonna ümberkorraldamiseks — sotsialistlik revolutsioon — pole Indrekule, idealistlikult meelestatud intelligendile, jõukohane. Enamgi — ta ei mõista seda. Tema unistustes paistab revolutsioon vägeva rajuna, mis pidi minema pühkima vana vihatud korra ja jalamaid kehtestama uue ideaalse korra, kus võidutseks üldine õnn, rahu ja vennalik armastus inimeste vahel.

Idealist-unistaja ei suuda mõista, miks maailma, millest tema unistab, ja kodanliku korra kukutamise vahel peab olema ajajärk, milles V. I. Lenin ütleb:

„Üleminek kapitalismilt kommunismile on terve ajalooline epohh. Niikaua kui see pole lõppenud, on ekspluataatoril paratamatult lootus restauratsiooniks, ja see lootus muutub restauratsiooni katseteks. Ja pärast esimest tõsist lüüasaamist kukutatud ekspluataatorid, kes ei oodanud endi kukutamist, ei uskunud sellesse, ei lasknud tekkida mõtetki sellest, sööstavad kümnekordistatud energiaga, pöörase kirega, sajakordseks kasvanud vihkamisega võitlusse kaotatud „paradiisi" tagasivõitmise eest, oma perekondade eest, kes elasid nii hästi ja kelle nüüd „lihtrahvast lurjused" on määranud vaesusele ja viletsusele (või „lihtsale" tööle...). Aga ekspluataatorite-kapitalistide järel tuleb väikekodanluse lai mass, kelle kohta kõigi maade kümnete aastate ajaloolised kogemused tunnistavad, et ta kõigub ja kõhkleb, läheb täna koos proletariaadiga, homme kohkub riigipöörde raskuste ees, langeb paanikasse tööliste esimese kaotuse või poolkaotuse puhul, närvitseb, rabeleb, viriseb, jookseb ühest leerist teise" (Lenin, Teosed, kd. XXIII, lk. 353).

Ja edasi kirjutab V. I. Lenin:

„Proletariaadi diktatuur on uue klassi kõige ennastsalgavam ja kõige halastamatum sõda palju tugevama vaenlase vastu, kodanluse vastu, kelle vastupanu on kümnekordistunud tema kukutamiseks. Proletariaadi diktatuur on visa võitlus, verine ja veretu, vägivaldne ja rahulik, sõjaline ja majanduslik, pedagoogiline ja administratiivne, vana ühiskonna jõudude ja traditsioonide vastu“ (Lenin, Teosed, kd. XXV, lk-d 173 ja 190).

Indrek ei mõista, et proletariaadi diktatuuri ajajärgul jätkub võitlus vana maailma riismete ja traditsioonide vastu. Sellest järeldab ta, et revolutsioon ei toonud lunastust inimkonnale. Siin avaldub eriti selgesti tema väikekodanlik vilisterlus, mis on muide väga iseloomulik kodanlikule haritlaskonnale. Indreku peataolek ja tema kahtlused avalduvad eriti jutuaajamises Meleskiga.

Ajal, millal kodanlik ajakirjandus sooritab kõögertalide taktikepi järgi alatut laimukampaaniat Nõukogude Liidu vastu, lööb Indreki sellele mõnel määral omas laadis kaasa.

Kuid see ei hämmasta nõukogude lugejat. Me näeme siin väikekodanlikule haritlasele iseloomulikke jooni, me näeme siin selle tõestust, mida ütles Lenin eespooltoodud tsitaadis väikekodanluse kõikumisest ja kõhklemisest, kelle tüübiliseks esindajaks on Indrek.

Kuid meid paneb imestama teine seik, nimelt Meleski episoodiline kuju romaani neljandas köites.

Teame, et kunst ja kirjandus on tegelikkuse tunnetamise liike. Seepärast on neil objektiivne tähtsus. Kõneldes Balzac'ist märgib Engels, et tema teoseist „...sai ta teada majanduslike detailide mõttes enam... kui selle perioodi kõigi elukutseliste ajaloolaste, majandusteadlaste ja statistikute raamatuist kokku“.

Kunst ja kirjandus omavad tunnetuslikku väärtust vaid siis, kui nad kajastavad elu tüübilistes kujudes. Tüübiliseks võib nimetada kunstilist kuju sel juhtumil, kui me leiame selles jooni, mis on iseloomulikud temale mitte ainult kui üksikule indiviidile, vaid ka kui terve ühiskondliku klassi või teatud ühiskondliku kihi esindajale.

Kas võib nimetada Meleskit, seda Tammsaare arvates revolutsionääri-põrandaalust, võitleva proletariaadi, seda enam tema avanardi kommunistliku partei tüübiliseks esindajaks? Melesk on võidelnud viisteist aastat, aga seejärel, kaotanud korraga usu oma ideaalide teostamise võimalusse, seab enda vabatahtlikult politseinike püstolitorude ette. See kuju ja tema teod on sedavõrd mitte-tüübilised tegelikule võitlejale, et koguni politseinikud, kes tema maha lasksid, ei taha kuidagi uskuda, et Melesk ise kutsus oma tapjad telefoni teel sündmuskohale.

Eesti kodanluse diktatuuri, kõögertalide diktatuuri aastail jätkasid kommunistid, eesti rahva parimad pojad, aetuna sügavale põranda alla, ennastsalgavat võitlust ajaloo poolt paratamatult hukkamisele

määratud kodanliku korra vastu. Neid ei kohutanud vanglad ega verine politseiterror, sest nad teadsid, et võitlevad õige asja eest ja et vabastatud rahvas ei unusta ealeski nende nimesid. Millega siis seletada seda, et Tammsaare annab tegeliku võitleja asemel, kelles me näeksime revolutsionäärile-põrandaalusele tõeliselt tüübilisi jooni, Meleski kuju? Pole kahtlust, et tolaeagseis tingimusi kirjanik ei saanud näidata tõelist, tüübilist võitlejat rahva ürituse eest.

Kuid kas tal maksis seesugusel juhtumil patustada ajaloolise tõe vastu? Kuivõrd ta siiski seda tegi, siis saab siin olla vaid üks seletus: kõikumised ja sisemised vastuolud, mis lõhestasid Indrekut, olid omased ka kirjanikule.

Kui meenutada eelöeldut, võib tõendada, et Meleski kuju, hoolimata selle episoodilisest iseloomust romaani süžees, pole juhuslik. See kuju tõendab, et teda luues ei juhitud kirjanik ühiskonna ajaloolise arenemise seadustest. See tõendab, et kapitalistlikku maailma eitades ei tee kirjanik seda võitleva proletariaadi, ainsa järjekindlalt revolutsioonilise klassi seisukohalt, vaid nende ühiskondlike kihtide seisukohalt, kellele on omased kõikumine ja kahtlused.

Siit saab meile mõistetavaks juba eespool tõstatatud küsimus, miks Tammsaare möödus vaikimisega oma romaanis „Tõde ja õigus“ säärasest ülimalt tähtsast sündmusest eesti rahva ajaloos nagu Suur Oktoobrirevolutsioon. Selle vaikimise põhjuseks on kirjaniku kaksipidine, tüübiliselt väikekodanlik suhtumine revolutsioonis.

Kodanliku tsivilisatsiooni läppunud õhkkonnas hukub Karin. Pärinedes parasiteerivast klassist, kelle intellektuaalset ja kõlblat elu määrab raha, ja olles ära lõigatud inimest õilistavast tööst, nakatub ta kodanliku ühiskonna rikutud moraalist ja kujuneb selle sama klassi ohvriks, mille saadus ta oligi.

Indreku perekonnatragöödia lõpebki Karini surmaga. Indrek lahku linnast ja suundub Vargamäele. Ta ei tee seda meeletahutuseks pärast üleelatut. See on romantiline põgenemine kodanliku tsivilisatsiooni maailmast maa ja lihtrahva juurde, et seal leida ravi ja lunastust oma lõhestatud hinge. Vestluses isaga, keda Indrek kohtab veel elavana Vargamäel, iseloomustab ta seda maailma, kust ta põgenes, järgmiste sõnadega:

„Usu isa, meil kõigil, või kui mitte just kõigil, siis suuremal hulgal seal linnas on kõhud lahti — ihu ja hinge poolest. Aga kaua sa nõnda elada saad? Ei kuigi kaua. Sellepärast siis ongi varsti kõik omadega läbi. Ära arva, et ainult mina. Kui see nõnda oleks, siis poleks häda kuigi suur. Paljud, väga paljud! Kes pankrotti, kes vekslivõltsijaks, kes mõrtsukaks, kes röövlis, kes abielurikkujaks, kes pätiks, kes kaabakaks või kelmiks, kes liigkasuvõtjaks, kes valemängijaks või vargaks, kes lukulõhkujaks, kes noorte tüdrukute meelitajaks, kes lastega sahkerdajaks, kes iseenda müüjaks.

Ja mis kõige hullem: need, kes elavad ja praalivad ausate inimestena, need on need kõige ilgemad, kõige jälgimad. Kes rüüstavad kogu maa, kes pigistavad Vargamäe sunnitöölisegi taskust viimase krossi välja, taovad uhkustades omale vastu õieliaetud rinda ja kisendavad täiest kõrist, et nemad on maailma ja inimeste päästjad. Kõigi nende ja paljude teiste eest, aga mis peaasi — iseenda eest tulin ma ära Vargamäele, tulin sinu juurde, isa, et jõuda selgusele eneses ja teistes.“

Mida pidi Vargamäe Indrekule siis andma? Mida ta lootis siit saada? Sellele vastab kirjanik järgmiselt:

„Indrek oli tulnud Vargamäele, et jääda siia mõneks aastaks, sest tema oli arvanud endal osa olevat sellest muinaskangelasest, kes sai emakese-maaga kokku puutudes aina uut jõudu.“

Kuid Indreku romantilistele illusioonidele polnud antud teostuda. Kodanliku maailma tsivilisatsioon, millele on omased kõik kapitalistliku ühiskonna pahed tema roiskumise staadiumis, on tunginud ka maale. See ei avaldu siin küll nii vastikul kujul kui linnas, kuid tema laostavat mõju on kõikjal tunda. See avaldub eelkõige selles, et Vargamäe inimestel pole enam toda töövaimustust, mida nägime kapitalistlike suhete arenemise koidikul eesti külas. See kurvastab vana Andrest, see torkab silma ka Indrekule juba tema Vargamäel viibimise esimestel päevadel.

Andrese unistused romaani esimeses köites, et kunagi on Vargamäel sootu teine elu, et on kuivatatud Vargamäed piiravad sood ja rabad, jäävad teostamata. Enamgi: ka need kraavid, mille kaevamiseks kulutati omal ajal nii palju tööd, on vahepeal kinni kasvanud.

Puhastades vana kinnikasvanud kraavi Vargamäe soos haarab Indrekut seesama unistus, mis oli tiivustanud kunagi tema isa Andrest. Ta mõistab, mäherdused avarad väljavaated avanevad Vargamäe, ent samuti ümbruskonna talumeestele majapidamiste edasiarendamiseks, kui kuivendada need suured sood ja rabad, mis laiuvad paljude kilomeetrite ulatuses Vargamäe ümber.

See mõte haaras Indreku sedavõrd oma võimusesse, et ta asus viivitamatult selle teostamisele. Ta mõistab, et see töö nõuab väga palju jõudu ja pingutusi. Kuivõrd aga kümnekonna talu heinamaad asusid soostunud jõe kaldal, loodab Indrek saada ümberkaudsed talumehed asjaga nõusse ja organiseerida ühist tööd jõepõhja süvendamiseks.

Suure rõõmuga asub ta asja juurde. Tal õnnestub kokku kutsuda ümberkaudsed talumehed ja neid asja üldises kasus ja vajalikkuses veenda. Kuid Indrekul, selle tähtsa ühisürituse algatajal ja innustajal, ei õnnestunud asja jätkata. Haistes sel alal häid teenimisvõimalusi tõrjub hallparun Kassiaru tema kõrvale põhjusel, et Indrekul pole talu, järelikult pole ta asjast isiklikult huvitatud ja seepärast ei saa teda usaldada.

Kuivõrd Indrek organiseeris asja tõepoolest isiklikku kasu taga ajamata, siis saavad meile arusaadavaks ka tema mõtted ja tunded, kui ta isale räägib:

„Minul pole siin muud kasu kui aga ainult see, et kas ma saan selle asja liikuma või mitte. Ja ma sain...“

Sinul, isa, ei ole ju ka enam sellest asjast mingit muud kasu, kui et ainult tead, et lõpuks ometi sünnib see. Mille pagana pärast ei või sa siis ühes minuga nende inimeste üle naerda, kes suurustavad ja kiitlevad kasude pärast? Meil pole ju neid pisitillukesi isiklikke kasusid ja meie võime naerda inimeste väikluse üle. Kui meie asjast mõtleme, siis ikka kogu jõgikonda, aga nemad hoiavad küünte ja hammastega igaüks oma soo või niidu lapikesest kinni. Meie suurest asjast teevad nemad pisitillukese sääseaevastuse ning kehklevad ja kiitlevad sealjuures pealegi.“

Meil pole teada, mis sai sellest Indreku algatatud plaanist — tõsta põllumajandust kapitalistliku ühiskonna tingimustes talupoegade kollektiivse töö abil.

Me teame, et kollektiivne töö on tegelikult ainus tee, mis avab põllumajandusele seninähtamatud arenguvõimalused, kuid põllumajanduse juhtimiseks sellele teele on vajalikud sootu teissugused ühiskondlikud tingimused, on tarvilik niisugune ühiskondlik kord, mis võimaldab töötaval talurahval pühkida teelt kõik need, kes on harjunud ehitama oma heaolu teiste arvel, muutes iga ürituse oma taskutäitmise allikaks.

Terve aasta hommikust õhtuni kaevab Indrek Vargamäel kraavi, teades, et see kraav ei kuivenda kunagi Vargamäe soid. Ja need Vargamäed ümbritsevad mädasood ja rabad muutuvad Tammsaare romaanis kapitalistliku ühiskonna sümboliks, kus unistab Indrek, üksik eksinud idealist, otsides asjatult enesele pääsmist ja inimkonnale lunastust.

Indrek lahkus linnast, et leida endale lunastust Vargamäel. Kas ta leidis seda? Ei, ta ei leidnud. Ja oleks täiesti ekslik kinnitada, et romaani viiendas köites õnnestus Indrekul lahendada oma isiklik kurbloolus. Indreku kurbloolus pole üksikisiku kurblooluseks ühe perekonna kitsas raamistikus. See on inimese kurbloolus, kes eitab kodanlikku maailma, kuid ei leia sellest väljapääsu. Romaan „Tõde ja õigus“ lõpeb sellega, et kirjanik saadab oma teekaaslase, romaani peategelase Indreku ummikusse.

Jättes oma teekaaslase maha, jätkab kirjanik ise teed, mis viib tema ummikust välja.

*

Kirjaniku loomingu edaspidise suuna määramisel pakuvad suurimat huvi näidend „Kuningal on külm“ ja romaan „Põrgupõhja uus vanapagan“.

Näidend „Kuningal on külm“ on sügavalt allegooriline teos, milles kirjanik mõistukõnelises keeles naeruvääristab kodanlikku valitsust ja riigikorda perioodil, millal meie maal aktiveerus fašistlik liikumine. Autor kujutab selles jantlikku võitlust võimu pärast valitseva kliki ja fašistlike avantüristide vahel, kuid avastab seejuures kummalgi võitleval poolel sedavõrd vaadete sugulust ja ühtsust, et nad lõpuks ise, olles seda mõistnud, lepivad vastastikuse arusaamise ja usalduse pinnal kokku.

Romaanis „Põrgupõhja uus vanapagan“ pöördub Tammsaare uuesti talurahvateema käsitlemisele. Kuid nüüd vaatab ta talurahvale sootu teiste silmadega. Meie ees on talurahvas, keda lõhestavad sügavad ühiskondlikud vastuolud kahte leeri. Ühel poolel näeme hallparunit-kurnajat, teisel poolel — tema ohvrit, kes on viidud töölooma seisundini.

Hallparun Kaval Antsu kujusse on kirjanik koondanud ja selles kujus suure kunstilise jõuga üldistanud need jooned, mis on omased külakurnajale. Selle kuju kaudu leidis väljendust kirjaniku piiritu põlgus ja viha rõhujate vastu.

Me näeme Antsus elutingimustega kohanenud kiskjat, kes teab, et seadused on tema poolel. Kurnamisühiskonna tingimustes ta ei riisu ega rõhu, vaid talitab „seaduse“ järgi. Oma kiskjatekusid varjab ta silmakirjalike viidetega jumalale ja evangeeliumile. Jumalakarlikkus ja usklikkus ei takista, vaid aitavad tal oma ohvrit rõõvida ja vaeseomaks teha. Tammsaare naelutab halastamatult häbi-posti kodanliku riigiaparaadi, kes seisab parasitide klassi poolel.

Kirjanik näitab kodanliku kohtu tõelist palet, ta paljastab usu klassiloomust, näitab, kelle huve kaitseb kirik. Ja selles kapitalistlikus põrgus kujutab kirjanik töömehe, kurnajate ühiskonna ohvri teed.

Selle ühiskonna ohver on antud romaanis Jürka kujul. Esimesel pilgul paistab, et see kuju pole realistlik. Kirjanik on talle tõepoolest andnud mõningaid jooni, mis võivad viia kogenematu lugeja eksitusse. Pole kahtlust, et see oli kirjanikule vajalik selleks, et romaan pääseks üldse kodanlikus Eestis avalikkuse ette. Tõepoolest on selle kuju loonud kirjanik, kes armastas palavalt oma rahvast ja vihkas kirglikult rõhumist ja omavoli. Kuid armastus rahva vastu ei takista Tammsaarel väljendamast kibedat tõe rõhutud rahva kannatlikkusest ja alistumisest.

Selles teoses on Tammsaare teeneks, et ta ei jäta Jürkat igavesti kannatavaks orjaks. See alandlik ori ärkab lõpuks ja hukkub võitluses. Kohutav on Jürka raev, kui ta oma variserlikus „sõbras“ ja „heategijas“ näeb lõpuks surmavaenlast — julma rõhujat, hallparunit.

Romaanis „Põrgupõhja uus vanapagan“ vaatab Tammsaare julgelt ja otse elule silma. Kirjanik pöörab selja kodanlikule humanismile ja väidab, et rõhutatud rahval pole vabadust ja õigust enne, kuni rahvas on selle ise võitluses kätte võidelnud.

*

Pärast Tammsaare loomingu kaugeltki mitte täielikku analüüsi tõuseb küsimus: kuidas meie, nõukogude inimesed, suhtume kirjaniku loomingulisse pärandisse?

Kirjaniku elu- ja loomingutee lõppesid enne, kui eesti rahvas kukutas kõögertalide võimu ja võttis oma saatuse juhtimise omaenda töömehekättesse. Järelikult kuulub Tammsaare loominguline pärand minevikku. See on loodud kodanliku ühiskonna vastuolulistes tingimustes.

Aga me teame, et nõukogude kultuuri ja kunsti tõeline loov areng ei toimu sellest lahus, mis on loodud varem. Nõukogude teadus, mida juhib bolševike partei, hindab mineviku kultuurilist pärandit tema väärtuse järgi. Talle on võõras halvustav suhtumine kultuuriväärtustesse, mille on loonud sajandite kestel rahva parimad esindajad.

Jaatades kultuuri järjekestvuse ideed kirjutas V. I. Lenin:

„Marksism... ei heitnud hoopiski mitte kõrvale kodanliku ajastu saavutusi, vaid vastupidi, omandas ja töötas ümber kõik selle, mis oli väärtuslikku inimõtte ja kultuuri enam kui kahe tuhande aastases arengus.“ (Lenin, Teosed, kd. XXV, lk-d 409—410.)

Kultuuri rahvuslik vorm on sotsialistlikus ühiskonnas kultuuri sotsialistliku sisu väljendusviise.

Uue, sotsialistliku kultuuri ülesehitamisel, mis on ühtne oma sisult, kasutab nõukogude rahvas kõike väärtuslikku ja progressiivset, mille on loonud mitmesuguste rahvaste parimad esindajad, pidades samas otsustavat võitlust idealismi, natsionalismi, individualismi ja kodumaatu kosmopolitismi vastu, mis on kodanliku kultuuri hingeks. Kirjandusele ja kunstile kuulubki ülitähtis koht sotsialistlikus kultuuris.

Ja just sel alal ongi peaaegu igal rahval suuri talente, kelle looming etendas minevikus progressiivset osa rahvaste vabastusvõitluses. Nõukogude kirjandusteaduse kõige tähtsaid ülesandeid on mineviku kirjanike progressiivsete ideede lahtimõtestamine. Seejuures ei tohi unustada, et mineviku parimate kirjanike looming on sageli seesmiselt vastuoluline, ajalooliselt ja ühiskondlike klasside mõistmise seisukohalt piiratud.

Klassivõitluse konkreetseis tingimuses kujunenud mineviku kirjanike maailmavaade sisaldab progressiivsete ideede kõrval ka rohkem või vähem iganenud, nõukogude inimesele võõraid ideid, tundeid, kujutlusi.

Mineviku suurte kirjanike loomingu marksistliku analüüsi klassikalisteks eeskujudeks on V. I. Lenini tööd L. Tolstoist. Neil artiklil on põhjanev tähtsus nõukogude kirjandusteadusele.

L. Tolstoi loomingu vastuolude sügavaima analüüsi andis V. I. Lenin oma artiklis „Leo Tolstoi vene revolutsiooni peeglina“, mis on kirjutatud 1908. a. V. I. Lenin hindas Tolstoid kunstnikuna väga kõrgelt. Ta kõneleb Tolstoist kui „geniaalsest kunstnikust“, kes on loonud „maailmakirjanduse esmaklassilisi teoseid“.

Ta kõneleb temast suurepärase realistina, kes on rebinud katki „kõik ja igasugused maskid“. Ta kõneleb sellest, et Tolstoi looming oli „samm edasi kogu inimkonna kunstilises arengus“. Jaatades Tolstoi loomingu suurt ülemaailmset tähtsust, tema kainet ja halastamatut realismi, tema „silmapaistvalt jõulist, vahetut ja siirast protesti ühiskondliku vale ja võltsi“ vastu, viitab Lenin samas Tolstoi nõrkadele külgedele, tema „kurjusele mittevastupanemise“ jutlustamisele, tema püüdele „seada kroonametnikest pappide asemele papid, kes on seda kõlblalt veendumuselt, s. t. rafineerituima ja seepärast eriti vastiku papluse kultiveerimise“.

V. I. Lenin näitas, et karjuvad vastuolud ühelt poolt Tolstoi kui kunstniku ja teiselt poolt kui mõtleja vahel „pole üksnes tema isikliku mõtte vastuolud, vaid nende ülimalt keerukate, vastuoluliste tingimuste peegeldus, missugused tingimused määrasid pärastreformiaegse, ent revolutsioonieelse epohhi vene ühiskonna mitmesuguste klasside ja mitmesuguste kihtide psühholoogia“. (Lenin, Teosed, kd. XVI, lk. 295.)

Lenini artiklid Tolstoi kohta on meie kirjandusliku pärandi uuri- jale ja kirjandusajaloost huvitujale parimaks kooliks. Need õpetavad kriitiliselt hindama kunstilist pärandit, et see teeniks nõukogude rahva poliitilisi vajadusi.

Need artiklid annavad meile võtme ka Tammsaare loomingu, selle vastuolude ja tugevate ning nõrkade külgede mõistmiseks. Vastuolud kirjaniku loomingus ja vaateis saavad arusaadavaks, kui me ei vaatle neid subjektiivselt, vaid objektiivselt. Need vastuolud pole juhuslikud ega kirjaniku isiklike eksamusi. Mitte meelevaldsed otsingud ei määranud kirjaniku elu- ja loominguteed, vaid ajalooline areng ja tolle klassi elutingimused, kelle ideede, igatsuste ja meeolelode väljendajaks oli Tammsaare.

Andekas kirjanik ei parandanud meile üksnes suurepäraseid teoseid, milles suure kunstilise jõuga ilmekalt, veenvalt ja õiglaselt kujutatakse eesti talurahva elu tema ajaloolise arengu mitmesuguseil etappidel, kuid ühes nendega parandas ta meile ka oma maailmavaate, mis on selle klassi psühholoogia ja vaadete peegliks, kellest V. I. Lenin kirjutas:

„Tarvis on kindlaks määrata suhtumine klassisse, kes ei oma kindlat, stabiilset seisundit. Proletariaat on enamikus sotsialismi poolt,

kodanlus enamikus sotsialismi vastu, — nende kahe klassi vahelist suhtumist kindlaks määrata on kerge. Kui me aga siirdume sellise kihi juurde nagu kesktalurahvas, siis osutub, et see on niisugune klass, kes kõigub. Ta on osalt omanik, osalt töötaja. Ta ei ekspluateeri töörahva muid esindajaid. Temal tuli aastakümneid suurima vaevaga kaitsta oma seisundit, ta tundis oma nahal mõisnike ja kapitalistide ekspluateerimist, ta kannatas kõik välja, ja samal ajal ta on — omanik“ („UK(b)P VIII kongress“, stenograafiline aruanne, lk. 346).

Ja edasi loeme Lenini teoseist:

„Talupoeg kui töötaja kaldub sotsialismi poole, eelistades tööliste diktatuuri kodanluse diktatuurile. Talupoeg kui viljamüüja kaldub kodanluse poole, vabakaubanduse poole“ (Lenin, Teosed, kd. XXIV, lk. 314).

Ja nimelt selle väikeomaniku seisukohalt, kellele on omased kõikumised ja vastuolud, Tammsaare arvustabki kodanlikku ühiskonda. Ta teeb seda karmilt ja halastamatult.

Eitades kodanlikku maailma, nagu nägime Tammsaare loomingu analüüsil, otsib kirjanik sellest väljapääsu mitte ühiskonna revolutsioonilises ümberkorraldamises, vaid isoleerumispuüetes sellest, inimese kõlblas täiustamises.

Kuid see tee viis Tammsaare ummikusse. See ummik, millesse kirjanik oli sattunud, tõendab tema idealistliku maailmavaate krahhi, tema kodanliku humanismi läbikukkumist, tema loomingulise meetodi pankrotti. Olles sellest ummikust välja rabelnud, leidis kirjanik endas jõudu ja mehisust, nagu nägime eespool, et võita oma vastuolud ja jõuda võitluse kui tema poolt hukkamõistetud kodanliku ühiskonna ainsa ümberkorraldustee tunnustamisele.

Tõuseb küsimus: kas Tammsaare jõudis võitluse tunnustamisele ja õigustamisele inimühiskonna arenguseaduste mõistmise alusel? Kahtlemata mitte! Tammsaare ei olnud ega saanud revolutsionääriks-marksistiks. Võitlus, mille tunnustamiseni ta jõudis, kannab stiihilist iseloomu. Elu ise oma karjivate vastuoludega viis kirjaniku kodanliku ühiskonna hävitamise vajadusele halastamatu võitluse kaudu.

Nimetades Leo Tolstoid vene revolutsiooni peegliks kirjutas V. I. Lenin: „Suure kunstniku nime kõrvutamine revolutsiooniga, mida ta ilmselt ei mõistnud, millest ta end ilmselt eemale hoidis, võib paista esimesel pilgul kummalisena ja kunstlikuna. Kas siis mitte nimetada peegliks seda, mis ei peegelda nähteid ilmselt õigesti? Kuid meie revolutsioon on äärmiselt keeruline nähe; selle vahetute sooritajate ja osavõtjate massi keskel on palju neid ühiskondlikke elemente, kes samuti ilmselt ei mõistnud toimuvat, kes samuti hoidsid eemale tõelikest ajaloolisist ülesandeist, mille asetas nende ette sündmuste käik“ (Lenin, Teosed, kd. XII, lk. 331).

Revolutsiooni ei mõistnud ka Tammsaare, kuid tema kriitilise realismi võidukäik, kirjaniku suurus ja tema teoste õigsus seisnevad selles, et ta kajastas vastuolusid elus, näitas kodanliku ühiskonna ebamõistlikkust ja sellega jaatas viimase paratamatut hukku.

„Ja kui meie ees on tõepoolest suur kunstnik,“ kirjutab V. I. Lenin, „siis pidi ta oma teoseis kajastama revolutsiooni kasvõi mõnesidki olulisi külgi“ (Lenin, Teosed, kd. XII, lk. 331).

Tammsaare loomingul on nõukogude inimestele suur tunnetusväärtus. See aitab meil mõista kapitalistliku ühiskonna olemust, aru saada nende valest ja silmakirjalikkusest, kes kuulutasid ennast rahva „esindajaiks“, rahva huvide „kaitsjaiks“, kuid seejuures rõhutsid halastamatult seda rahvast, ehitades oma õnne ja heaolu selle rahva arvel.

Seepärast on arusaadav, miks kirjanik tundis nende variserlike „rahvasõprade“ vastu sügavat vaenu. Saab mõistetavaks, miks kirjanik loobus osa võtmast juubelist, mille korraldasid need võltsid „rahvasõbrad“ tema viiekümnenda sünni-aastapäeva puhul.

Jutustuses „Sääsk“ selgitab kirjanik oma loobumist järgmiste sõnadega:

„Laiemate ringkondade tähelepanelikkus kõdistas veidi auahnust, äratas isegi lootusi mõnesugusteks kõrvalisteks sissetulekuteks. Selle peale vaatamata ei saanud Meriheini tumedalt aimatud tundmusest lahti, mis lausuma ajas: „Tehku mis tahes, kui nad vähemalt mu enese rahule jätaksid.“ Mitte et tal õnnesoovid ja käepigistused vastumeelt oleksid, et ta rõõmu ei tunneks sätendavaist silmadest, liigutatud meeltest, sisemiselt õigustatud ilusatest sõnadest. Ei, seda mitte! Aga ta teadis, kui temale avalikkuse ees peaks lähenetama, siis teevad seda need, kes teda ja keda tema vast kunagi pole huvitanud, liigutanud ega mõistnud, mõista tahtnudki. Õlitatud nägudega, salasõnad keelel tulevad need, kelle osavõtmine saab piinaks, austamine mõnituseks, kiitus pilkamiseks, meelitussõnad nukraks irooniaks ja kelle kruvitud õnnesoovidele pead vastuseks otsima piinava häbitundega sepitsetud tühje sõnu, kui ei taha talitada viisakuseta. Nad tulevad ehk mustis ülikonnis, sabakuubedeksi, torukübarad käes, nad tulevad seltskonnapärase kummarduste ja kõnekäändudega nagu ainult selleks, et veel kord toonitada, kes on nemand ja kes on tema, Andres Meriheini. On nad kunagi teda omavääriliseks pidanud või on nad kunagi temas sädet oletanudki — arvamisest või usust rääkimata, mida nad nüüd näivad austavat? Kui ta teaks, kui ta mäletaks. Nüüd tulevad need, kellele tema ise ja tema tööd ükskõik on olnud, tööd, millede eest veel praegugi ajuti peab hoiatama. Eks ei ole pidanud ta ikka kõrval seisma, nurka surutud nende iseteadlikust ettetükkivusest, kel eestkostjaks koolitunnistus või ainult suurem sissetulekki!

Ta tegi tööd, ta kannatas puudust, ta rändas nukruseradu, ta rääkis

inimestele igatsusest ja ideaalidest, aga see ei õigustanud teda milligiski. Seltskond, kes teda nüüd mõtleb austada, seisib temast kaugel ja kõrgel."

Eesti rahvas kukutas kapitalismi ikke, kuid võitlus uue elu ülesehitamiseks jätkub. Selles võitluses luuakse mitte üksnes uued tootmissuhted, vaid kasvatatakse ümber ka nõukogude inimene ise. Inimese ümberkasvatamisest proletariaadi diktatuuri tingimustes kirjutab V. I. Lenin:

"Proletariaadi diktatuuri juures tuleb ümber kasvatada miljoneid talupoegi ja pisiperemehi, sadu tuhandeid teenijaid, ametnikke, kodanlikke intelligente, allutada nad kõik proletaarsele riigile ja proletaarsele juhtimisele, võita neis kodanlikud harjumused ja traditsioonid", samuti nagu on vaja "... ümber kasvatada ... kestvas võitluses proletariaadi diktatuuri pinnal ka proletaarlasti endid, kes oma enese väikekodanlikest eelarvamustest ei vabane korraga, ime läbi, mitte jumalaema käsul, mitte loosungi, resolutsiooni ega dekreedid käsul, vaid üksnes pikas ja raskes massilises võitluses massiliste väikekodanlike mõjutustega". (Lenin, Teosed, kd. XXV, lk. 248 ja 247.)

Võitluses vana maailma igandite ja traditsioonide vastu on meie inimeste ümberkasvatamine seda edukam, mida rohkem me vihkame vana maailma, mida enam me armastame oma sotsialistlikku kodumaad, mida selgemini näeme oma suurt tulevikku — kommunismi õilsat hoonet.

Pole kahtlust, et Tammsaare teosed, kus andekas kirjanik põlastuse ja suure kunstilise jõuga kujutab vana maailma, kasvatab nõukogude inimestes viha selle maailma vastu. Pole kahtlust, et Tammsaare loominguline pärand kuulub mineviku suurte teaduse-, kirjanduse- ja kunsti-inimeste loodud väärtuste hulka, mille saime meie, nõukogude inimesed, päranduseks, ja mille õige hinnang on V. I. Lenini sõnade järgi "võimalik vaid selle klassi seisukohalt, kes oma poliitilise osa ja oma võitlusega... tõendas oma kutsumust olla juhiks võitluses rahva vabaduse ja masside vabastamise eest kurnamisest, tõendas oma piiritut andumust demokraatia üritusele ja oma võimet võitluseks kodanliku (sealhulgas ka talupoegliku) demokraatia piiratuse ja ebajärjekindlusega, — on võimalik vaid... proletariaadi seisukohalt" (Lenin, Teosed, kd. XIV, lk. 402).

Eksamite ettevalmistamine ja läbiviimine.

T. ARTEMENKO.

I. Eksamite ülesanded ja nende pedagoogiline tähtsus.

Mais algavad taas eksamid — koolide aastatöö riiklik kontroll.

Eksamite ülesandeks on esiteks õpilaste teadmiste ulatuse kontrollimine riiklike programmide alusel, teiseks — eksamineeritavate teadmiste õigsuse, teadlikkuse ja täpsuse kontrollimine, kolmandaks — oskuse kontrollimine oma mõtete õigesti väljendamiseks nii loogiliselt kui ka stiililt. Ometi ei piirdu sellega eksamite ülesanded. Eksamitel on suur pedagoogiline tähtsus. Eksamitel selgitatakse mitte ainult õpilaste aastatööd, vaid ka õpetajate tööd, kes õpetasid eksamineeritavaid, selle töö ideelis-poliitilist suunitlust ja teaduslikku taset, õpetamise metoodikat ja õpetajate hoolitsemise määra õpilaste mõtlemise ja kõne arendamise eest.

Eksamite perspektiiv stimuleerib õpetaja tööd enda kallal, oma õpetamise meisterlikkuse tõstmise kallal, sunnib õpetajat rangemalt kontrollima ja objektiivsemalt hindama oma õpilaste teadmisi õppeaasta vältel, leidma meetodeid, mis kindlustavad õpilastel püsivad teadmised. Eksamid rõõmustavad õpetajat, kes näeb oma pedagoogilise töö tulemusi, ja võimaldavad temal üheaegselt tähele panna oma eksitusi ja lünki. Selline kokkuvõte õpetaja pedagoogilisest tegevusest annab õpetajale tõuke edaspidiseks pedagoogiliseks enesetäiendamiseks. Eksamitel kontrollitakse ka kooli tööd tervikuna, kogu pedagoogilist kollektiivi ja juhtimist. Eksamiperiood on nagu peegel, mis toob nähtavale kooli töösaavutused ja nõrgad küljed. See annab võimaluse edukamalt töötada edaspidi: kindlustada saavutusi ja kõrvaldada ilmnenud puudused.

Hinnatav on ka eksamite kui stiimuli tähtsus õpilaste tõsiseks ja süstemaatiliseks tööks aasta vältel, mis soodustab riiklike programmide kindlamat omandamist.

Eksamite, eriti lõpueksamite ettevalmistamine nõuab õpilaselt õppeaasta vältel läbivõetu kordamist nii üksikute teemade järgi kui ka tervikuna, süsteemikindlalt, mis mitte ainult kinnistab mälu vajalikke teadmisi, vaid töötab ka välja terviklikuma ja selgema kujutluse aineist. Praktika on näidanud, et eksamiaineid õpilased õpivad aasta vältel püüdlikumalt ja kindlamalt kui neid aineid, milles pole eksameid.

Ei saa jätta mainimata eksamite kasvatuslikku osa. Eksamid tõstavad õpilaste teadlikkust nende õppimise kohustusest, suurendavad nendes vastutustunnet õppetöö eest, kasvatavad tahet ja oskust käituda mehiselt ja energiliselt vastutusrikastel juhtudel, õpetavad neile iseisvat töötamist.

II. Eksamite ettevalmistamine ja nende organiseerimine.

Eksamite edu sõltub ilmselt eelkõige sellest, kuidas töötas pedagoogiline kollektiiv õppeaasta vältel, kuivõrd kindlalt õpilased on omandanud programmimaterjali, kuid tähtis on ka eksamite organiseerimine.

Eksamite vahetu ettevalmistamise ülesandeks (mitte puudutades kordamise küsimust aasta vältel ja kogu õppe-kasvatustöö korraldust) on kindlustada eksamitel normaalseid tingimusi ja eksamite õiget läbiviimist eelnevate organisatsioonilis-metoodiliste üritustega.

1.

Eksamite ettevalmistamist tuleb alustada selgitustööga õpilaste hulgas.

Klassikoosolekul, mis on pühendatud eksamite ettevalmistamisele, jutustavad klassijuhtajad õpilastele eksamite eesmärkidest ja ülesannetest nõukogude koolis, nende tähtsusest õpilastele, räägivad suulistele vastustele ja kirjalikele töödele esitatavaist nõudeist, annavad nõu, kuidas paremini ette valmistuda eksamiteks.

Eriline tähtsus on klassijuhatajate selgitustööl IV klassides, kus õpilastel tuleb õiendada eksameid esmakordselt.

Koolides, kus on paralleelklassid, on otstarbekohane pidada peale klassikoosolekute ka paralleelklasside koosolekud. Paralleelklasside koosolekul korraldavad vestluse eelseisvatest eksamitest kas direktor ise või siis õppealajuhataja. On soovitatav, et niisugustest koosolekutest võtaksid osa üksikute ainete õpetajad, kes võivad anda õpilastele nõu eksameiks ettevalmistumise kohta vastavas aines ja selgitada eelmiste eksamite kogemusi. Vestlustes on tarvis viia õpilaste teadvuseni nendele eksamitel esitatavate nõudmiste kogu tõsidus, ometi ei tohi liialdada nende nõudmiste rõhutamisega, et mitte hirmutada õpilasi.

Vestluste põhiliseks mõtteks nendel koosolekul olgu: iga õpilane suudab õiendada edukalt eksami, kui ta hoolikalt ja süstemaatiliselt valmistub eksamiteks. On tähtis, et need vestlused looksid südi meelega õpilastel, suurendaksid nende vastutustunnet õppetöö kui oma otsese patriootilise kohuse suhtes, mobiliseeriks nende tahte ja jõud võitluseks raskustega õppetöös.

Rääkides eksamite eesmärkidest, ülesannetest ja tähtsusest on tarvis rõhutada, et nad on tarvilikud eeskätt õpilastele enestele, kuna nad võimaldavad neil õigemini hinnata oma edusamme teaduste aluste omandamisel. Puudutades kirjalikele töödele ja õpilaste suulistele vastustele esitatavaid nõudeid eksamitel, on tarvis juhtida õpilaste tähelepanu sellele, et suuliste vastuste hindamisel arvestatakse mitte ainult vastuse sisu, vaid ka selle vormi, s. t. seotud süstemaatilist seletust

ning õiget kõnet. Kirjatööde hindamisel matemaatikas arvestatakse mitte ainult lõpptulemust, vaid ka ülesannete ja näidete lahendus-
käiku. Õpilased peavad teadma, et kui eksaminand vastamisel ei tei-
nud küll ühtegi viga, kuid esitas eksamipiletil märgitud küsimuste
sisu katkendlikult, segaselt, konarlikus stiilis, siis ta väga head ei saa.

Õpilased peavad samuti ette teadma, et kui õpilane lahendas küll
ülesande õigesti, kuid kui lahendamise protsessis esinevad läbikriipsu-
tused ja parandused, siis tema hinnet alandatakse, sest läbikriipsu-
tused ja parandused räägivad programmimaterjali mitte küllalt kind-
last omandamisest. Niisugused selgitused kindlustavad õpilaste tead-
likuma suhtumise nende eksamivastuste ja -tööde hinnetesse ja või-
vad ennetada paljusid põhjendamatu kahtlusi eksamihinnete õigsu-
ses, eksamineerijate erapoolikuses jne. Peale selle võivad sellised
selgitused avaldada positiivset mõju ka õpilaste jooksvale tööle.

Samuti on tarvis pöörata õpilaste tähelepanu sellele, et vastami-
seks valmistumisel suulistel eksamitel võib õpilane üles kirjutada
kõik, mis ta peab tarvilikuks oma vastuse ettekandmisel (vastuse
plaan, reeglid, valemid jne.), kuid vastuse esitamine peab tingimata
toimuma suuliselt. Õpilane tohib ainult vahetevahel häda korral
heita pilku oma märgete lehele, kuid mingil juhul ei tohi ta oma
vastust paberilt ette lugeda.

Selgitades õpilastele vastuse niisuguse ettekandmise ebaratsio-
naalsust ja suulise vastuse kirjalikuga asendamise mittelubavatust,
on tarvis veel ja veel kord rõhutada, et suulistel eksamitel kontrolli-
takse mitte ainult teadmisi ja oskusi, vaid ka õpilase suulise väljen-
duse oskust.

Vestlustes IV klasside õpilastega tuleb rääkida ka eksamite mõnin-
gatest puhttehnilistest detailidest: enne kui õpilane alustab vastamist
pileti järgi, peab ta pileti valjult ette lugema; vastata on tarvis val-
jult, nii et eksaminandi vastus oleks hästi kuulda kõigile eksamiruu-
mis viibijaile; vastamise järel tuleb pilet ära anda eksamineerijaile
jne.

Erilist tähelepanu on tarvis pöörata õpilaste režiimile eksamite ette-
valmistamise perioodil ja eksamite vältel. See on väga tähtis küsi-
mus. Sellest, kuidas on üles ehitatud ja kuidas kinni peetakse režiim-
mist, sõltub nii ettevalmistustöö produktiivsus kui ka selle mõju õpi-
laste meeleolule ja tervisele. On täiesti lubamatu, et õpilased eksa-
mite ettevalmistamise ajal on üleväsitatud, ei maga küllaldaselt, ei
viibi värskes õhus (seda aga esineb praktikas).

Klassijuhatajad selgitagu õigeaegselt, kuidas on parem koostada
päevarežiimi eksamite perioodiks sõltuvalt vanusest ja klassist.

Eksamite ettevalmistamise perioodil organiseerib kool konsultat-
sioone, mis on õpilaste abistamise eriliseks viisiks. Konsultatsioonid
lähtuvad diferentseeritud suhtumisest õpilastesse ja nende eesmärgiks
on abistada üksikuid õpilasi paremini aru saada ja omandada kõike

seada, mis mõningail põhjustel polnud küllaldaselt omandatud materjali läbivõtmisel klassis. Alati ei avasta õpetaja õigeaegselt lünki õpilase teadmistes, mida takistab sageli õpilaste suur arv klassis. Õpilased ise mõnikord ei julge pöörduda õpetaja poole täiendava selgituse saamiseks. Tavaliselt avastatakse lünki õpilaste teadmistes kordamise välitel. Selleks et mitte pidurdada kogu klassi tööd, võib õpetaja konsultatsioonidel veelkordselt seletada küsimusi, millest pole aru saadud, ent samuti puudulikult omandatud materjali.

Konsultatsioone ei tohi muuta tunniks, kus õpetaja seletab tema enda poolt valitud teemasid. Konsultatsioonid on kasulik üles ehitada nii, et puudulikult omandatud materjali seletamine toimuks õpilaste endi mõtlemise ja mälu võimalikult suurema aktiveerimisega. Konsultatsioonidel tuleb samuti abi anda õpilasi nõuande ja juhustega selle kohta, kuidas neil tuleks iseseisvalt töötada õpiku abil, kuidas kasutada näitlikke õppevahendeid jne.

On tarvis meeles pidada, et õpilaste hulgas leidub selliseid, kes on arad ja kes vastamisel satuvad segadusse isegi tavalises klassiolukorras, seda enam aga eksamiolukorras; nii tundides kui ka konsultatsioonidel pööraku õpetaja niisugustele õpilastele erilist tähelepanu, märkigu ära ja tõstku esile nende vähimadki saavutused ja edusammud, ergutades ja julgustades neid igal kohasel juhul koolielus, et sellega pidevalt arendada ja tugevdada neis usku oma võimetesse.

Konsultatsioone ei tohi muuta õpilaste „drillimiseks“. On olnud juhtumeid, kus eksamipiletite kättesaamisel mõned õpetajad toimetavad kordamist piletite järgi, s. o. tükkaaval, süsteemitult, selle asemel, et korrata programmide järgi, kindlas süsteemis. Konsultatsioonidel vastavad õpilased niisugustel õpetajatel üksikute piletiküsimuste järgi, õpetaja aga täiendab nende vastuseid, sellega justkui ette öeldes, kuidas õpilased peavad vastama eksamil. Niisugusest „abist“ ei saa õpilased midagi peale kahju. On tarvis meeles pidada, et piletid ei haara kõiki programmküsimusi, kuid küsimustes, mis pole võetud piletitesse, võivad eksamineerijad alati esitada õpilastele täiendavaid küsimusi.

Konsultatsioonidel on otstarbekohane korrata neid katseid ja praktilisi töid keemiast ja füüsikast, millega õpilased kohtuvad eksamitel.

Konsultatsioone tuleb korraldada ainult enne eksameid. Eksamite ajal konsultatsioone ei korraldata.

Paar nädalat enne eksamite kätte jõudmist on tarvis korrata selgustööd õpilastega. Vestluste sisusse klassikoosolekutel kuulugu õpilaste tutvustamine eksamite plaaniga, nõuanded eksamite ettevalmistamise kohta eksamite perioodil, meeldetuletused, kuidas tuleb käituda kirjalikel ja suulistel eksamitel jne. On tarvis, et eksamite eelset selgustööd teostaksid mitte ainult klassijuhatajad, vaid ka aineõpetajad. Eksamite praktikast on võimalik meenutada juhtumeid, kus õpilane suulistel eksamitel pärast pileti võtmist ei suutnud ratsionaal-

selt ära kasutada aega, mis oli ette nähtud vastuse läbimõtlemiseks. On väärtuslik, kui aineõpetaja vestleb klassiga otstarbekohastest võtetest vastamiseks valmistumisel: kuidas välja eraldada kõige olulisemat, kuidas koostada loogiline plaan vastamiseks, kuidas läbi mõelda tahvlile kantava materjali paigutust ja sisu jne.

Klassijuhatajad juhtigu veelkordselt õpilaste erilist tähelepanu õigele töörežiimile eksamiperioodil. Õige režiim väldib õpilaste ülekoormamise eksamite ajal. Võib soovitada õpilastele eksamiperioodiks järgmist ajajaotust: IV klasside õpilastel kasutada õppimiseks päevas mitte üle 4—5 tunni, V ja VI klasside õpilastel mitte üle 5—6 tunni, VII—X klasside õpilastel mitte üle 6—7 tunni ja XI klasside õpilastel mitte üle 8 tunni. Suurem osa sellest ajast, umbes $\frac{2}{3}$, kasutatagu päeva esimesel poolel, kui õpilased on puhanud. Õppimise ajal tehku õpilane iga tunni järel kümneminutiline vaheaeg. Eksamipäeval on õppimine lubatav ainult sel juhul, kui eksam toimub päeva teisel poolel. Eksamipäeval võib õpilane õppida hommikul $1\frac{1}{2}$ —2 tundi, nii et eksami eel jääks vaba aega mitte alla tunni. Kui eksam on hommikul, siis sel hommikul õpilane ärgu õppigu. Õpiku pealiskaudne kiire läbivaatamine enne seda, kui minnakse eksamile, ei too mingit kasu. Õpilastele tuleb aegsasti ette teatada klassi jaotamisest eksamigruppidesse.

Klassijuhatajad jaotagu klassid gruppidesse mitte formaalselt, mitte alfabeedi järgi, vaid õpilaste ettevalmistuse taseme järgi, nii et klassi mõlemas pooltes oleks ligikaudselt ühesugune arv tugevaid ja nõrku õpilasi. On tarvis arvestada ka üksikute õpilaste isiklikke iseärasusi. Suurema närvilise erutatavusega õpilased tuleb arvata esimesse vahetusse, et eksamite ootamine ei avaldaks negatiivset mõju nende töövõimele.

Õpilaste jaotus gruppidesse peab olema püsiv kogu eksamite ajaks.

Mitte väikse tähtsusega pole selgitustöö lastevanematega. Lastevanemate koosolekutel selgitagu klassijuhatajad lastevanematele õpilaste päevarežiimist kinnipidamise tähtsust eksamite ajal, tutvustagu lastevanemaid otstarbekohase õppimisrežiimiga jne. On tarvis veenda lastevanemaid, et nad täielikus kooskõlas kooliga sisendaksid lastele julgust ja usku oma võimetesse; eksamite plaan tuleb lastevanematele teatavaks teha. Klassijuhatajad selgitagu neil koosolekuil lastevanematele vajadust vabastada õpilased eksamite ajaks kodustest töödest, eraldada neile, kui seda varem pole tehtud, omaette koht õppimiseks. On väga soovitatav tuua lastevanematele näiteid eelmiste aastate praktikast lastevanemate hoolitsemise kohta õpilaste eest eksamiperioodil ja nende abi kohta.

2.

Tähtsaks momendiks eksamite ettevalmistamisel on assistentide määramine. Assistentidele usaldatakse suur töö, millel on riiklik tähtsus, järelikult tuleb määrata assistentideks niisuguseid õpetajaid, kes suudavad õigustada selle usalduse. Samal ajal assistendid peavad olema kompetentsed antud aines ja eksamite metoodikas. Möödunud eksamite praktikas esines juhtumeid, kus koolide juhatajad ei hinnanud küllaldaselt assistentide osa, ja assistentideks mõnele eksamitele määrati isikuid, kes ei olnud küllalt kompetentsed või üldse ei tundnud ainet. Assistentide määramisele kooli juhatus peab suhtuma mitte formaalselt, vaid erakorralise tõsidusega. Eriti põhjalikult tuleb läbi mõelda assistentide määramine IV ja VII klassidesse. IV ja VII klassid on lõpuklassideks, kuid samal ajal nende lõpetajad lähevad üle seitsmeaastase kooli ja keskkooli järgmistesse klassidesse. Seda on tarvis arvestada ja määrata assistente (võimaluse korral) V ja VIII klasside õpetajatest, nii et nad saaksid tutvuda oma tulevaste õpilaste teadmistega.

Assistente tuleb määrata õigeaegselt, mitte nädal aega enne eksameid, vaid nädalat kolm enne seda. Et assistendid tuleksid toime nende peale pandud ülesandega, on neile tarvilik tõsine ettevalmistus, nad peavad tundma õppima eksamidokumentatsiooni — programmid, piletid, instruksioonid. See aitab neil vältida sattumast eksamite käigu passiivse vaatleja ossa.

3.

On tähtis koostada õigesti eksamiplaan. Eksamiplaan reguleerib enam kui miski muu õpilaste aega ja jõudu eksamite ettevalmistamisel. Eksamiplaan koostamine kujuneb kahe ülesande kombineeritud lahendamiseks: eksamite järjekorra määramine ja nende ettevalmistamise aja arvestamine. Kirjalikud eksamid lõpuklassides toimuvad tavaliselt Haridusministeeriumi poolt määratud tähtaegadel. Kirjalike eksamite järel on tarvis määrata suulised eksamid samas aines. See annab õpilastele võimaluse kontsentreerida rea päevade vältel oma tähelepanu täielikult antud ainele ja ette valmistuda selles aines produktiivsemalt ja väiksema jõukuluga. Eksamid sugulusainetes tuleb paigutada võimalikult üksteise järele.

Eksamiplaan koostamisel IX klassis tuleb arvestada, et õpilaste poolt loodusteaduse ja geograafia eksamitel saadud hinded pannakse välja küpsustunnistusele. Eksamid nendes ainetes omavad erilist tähtsust õpilastele, seepärast tuleb need paigutada eksamiperioodi esimesele poolele, kui õpilased veel ei tunne väsimust.

Arvestades aega, mis jääb õpilastele eksamite ettevalmistamiseks, ei tohi lubada, et ühe eksami ettevalmistamiseks õpilasele jääks

3—4 päeva, teise eksami ettevalmistamiseks vaid üks päev. Iga eksami ettevalmistamiseks tuleb anda aega mitte alla kahe päeva.

Eksamiplaani koostamisel peab iga kool arvestama oma võimalusi, nagu üksikute õpetajate kinniolekut mitmes paralleelklassis, samuti ka seda, et kõikides klassides saaksid osa võtta eksamitest kõige suuremate kogemustega ja haridusega õpetajad-assistendid. Mitte hiljem kui kümme päeva enne eksamite algust eksamiplaan peab olema kinnitatud direktori poolt ja teatavaks tehtud õpilastele ja lastevanematele.

4.

Näitlikud õppevahendid ja igasugused riistad ning materjalid, mis on tarvilikud ühtede või teiste praktiliste tööde teostamiseks, valmistatakse samuti ette õigeaegselt, kuid on tarvis arvestada, et eksamitel tuleb kasutada ainult neid näitlikke õppevahendeid ja riistu, millega õpilastel on olnud tegemist õppetöö ajal. Ei tohi lubada, et niisugune seade või riist, mida õpilased pole näinud aasta vältel, ilmuks korraga ootamatult eksamitele.

Kaugeltki mitte viimaseks teguriks eksamite normaalses käigus pole kooliruumide üldine seisukord. See kohustab koolide juhatajaid pöörama tõsiselt tähelepanu eksamiteks soodsa olukorra loomisele. Kõik peab olema läbi mõeldud ja ette valmistatud, alates ruumide jaotamisest eksamineeritavate klasside vahel kuni tindini, kriidini, tahvlilappideni, lisa-klassitahvliteni eksamitel matemaatikas, füüsikas ja keemias. On tarvis ette näha kõik, mis võib tarvis minna eksamitel, ja seada iga asi oma kohale.

Eksamite päeval on vaja veelgi tõsta kooli organiseerivat ja distsiplineerivat osa. Sel vastutusrikkal ajal peab kool töötama nagu täpne, hästi korrastatud mehhanism. Koolikollektiivi iga liige peab eksamite ajal hästi tundma temale pandud kohustusi.

Suurt osa rahuliku eksamiaegse olukorra loomisel võib etendada kooli seinaleht. Seinalehe kaudu on kõige hõlpsam informeerida õpilaskollektiivi eksamite käigust ja tulemustest. Seinalehe kaudu on võimalik anda õpilastele nõu ja juhatusi, mille vajalikkus on ilmnenud eksamite käigus; seinaleht võib ka palju ära teha selleks, et alal hoida eksaminandidel julgust ja usku oma võimetusse.

On hea, kui eksamiteks kaunistatakse kool nägusalt vormistatud loosungite ja plakatitega. Kuid loosungid ja plakatid pole ainult kaunistuseks, nad on ka õpilaste moraalse mõjutamise ja nende mõtlemise aktiveerimise vahendiks koolile soovitavas suunas. Nende loosungite ja plakatite sisu apelleerigu õpilaste patriootilistele tunnetele: „Eksamid on sinu aruanne kodumaa ees. Õienda need auga!“, „Täna õiendavad nõukogude kodumaa õpilased eksameid. Ole eesrindlaste ridades!“ Sellesisulised loosungid ja plakatid on väärtuslikuks elemendiks eksamiaegses miljöös.

III. Eksamid.

1.

Esimesi suulisi eksameid eksamineerijail tuleb alustada pöördumise-
ga õpilaste poole, öelda neile sooje julgustavaid sõnu, enne kui
alustada eksameid, IV—VI klassides aga meelde tuuetada eksaminan-
didele eksamite korda, seda, kuidas nad peavad käituma vastamiseks
väljakutsumise ootamisel, vastuse läbimõtlemisel ja vastamisel.

Pole ükskõik, kellest alustada eksamit. Kogemused näitavad, et on
otstarbekohane alustada eksamit 1—2 heade teadmistega õpilase
väljakutsumisega. Oma kindlate vastustega loovad nad rahustava ja
julgustava meeleolu eksamil viibijate grupis. Esimesed nõrgad vastu-
sed võivad aga rõhuvalt mõjuda õpilastesse, eriti tundlikumaisse, ja
sellesamaga alandada eksamite tulemusi. Esimeste vastajate järel on
kohane välja kutsuda kõige närvilisemad, kellele ootamine mõjub
halvasti. Edasi tuleb välja kutsuda järgemööda tugevaid ja nõrku.
Korraga kutsutakse vastamiseks valmistumisele mitte üle nelja
õpilase.

Matemaatika, füüsika ja keemia eksameil, kus on eriti tähtis, et
õpilane illustreeriks oma vastamist joonisega või skeemiga, ja kus
peale selle ta peab opereerima valemitega, lahendama ülesandeid
jne., on otstarbekohane anda õpilasele võimalus teostada kogu ette-
valmistust algusest peale klassitahvlil. Sel juhul võidetakse märgata-
valt aega, kuna õpilasel pole tarvis kirjutada valemeid, valmistada
jooniseid jne. kahel korral — algul paberilehele ja hiljem tahvlile.

Eksamitel kui õpilaste teadmiste omapärasel kontrollimisviisil on
oma iseärasused ka meetodikas. Suuliste eksamite meetodika põhili-
seks elemendiks on eksamineerija oskus kuulata eksaminandi vasta-
mist, kuulata nii, et ükski ebaselgus, ükski ebatäpsus, seda enam aga
viga ei jääks tähele panemata. Eksamineerijad kannavad vastutust
õpilaste teadmiste valju ja erapooletu hindamise eest, seepärast tuleb
õpilase vastamist — tema aastase õppetöö edukuse peamist näitajat —
ära kuulata väga tähelepanelikult. Niipea kui eksamineerija laseb läbi
vastuses vea või isegi ainult ebatäpsuse, põhjustab see vastuse üle-
hindamist. Kõige sagedamini lastakse läbi vigu väliselt ladusate vastu-
tuste puhul, kui õpilane räägib väledalt, ladusalt, ilma takerdumisteta.
Ladus, seotud vastamine tõmbab tahtmatult kaasa eksamineerijaid, ja
vead võivad jääda tähele panemata. Selleks, et kindlustada maksi-
maalset tähelepanelikkust õpilaste vastuste suhtes, ei tohi eksaminee-
rija vastamise ajal juttu ajada assistendiga ega komisjoni liikmetega
ega tegemist teha millegi muuga.

Õpilaste vastuste kuulamisega ei tohi kaasneda reeglina ergutavat
või laitvat iseloomu repliigid või miimika. Õpilasele tuleb anda või-

malus öelda kõik, mis tal on seletada pileti antud küsimuse kohta, ja ainult pärast seda esitatakse temale tarbekorral täiendavaid küsimusi.

Suuliste eksamite metoodika niisama tähtsaks elemendiks on oskus esitada täiendavaid küsimusi, mis eksamineerija on sunnitud esitama mitmesugustel põhjustel. Pole vajadust esitada täiendavaid küsimusi iga õpilase vastamise puhul. Nendel juhtudel, kui põhjalik vastamine pileti järgi ilmutab selgelt ja igakülgset vastaja head ettevalmistust, võib loobuda täiendavatest küsimusest ja eksami sellega lõpetada. Teatavale osale õpilastest on tarvis esitada täiendavaid küsimusi. Täiendavaid küsimusi esitatakse neil juhtudel, kui õpilane vastas pileti küsimusele liiga lühidalt, kui vastus esitati ebatäpselt, ebaselgelt või vigadega, kui õpilane ei suuda vastata mingile pileti punktile. Sel juhul esitatakse temale 1—2 küsimust kursuse samast osast või teistest osadest.

Kui vastab õpilane, kel on antud aines halb hinne kas aasta kohta või mõnes veerandis või õiendas ta halvasti kirjaliku eksami samas aines, siis niisugusele õpilasele tuleb esitada küsimusi nende vigade kohta, mis esinesid tema kirjalikus töös. Kui osutub tarvilikuks esitada täiendavaid küsimusi, mis väljuvad pileti küsimuste piiridest, siis peavad need olema suunatud antud aine oluliste elementide, mitte aga vähetähtsate detailide kontrollimisele. Näiteks küsimus: „Missugused põhjused soodustavad metallide korrosiooni?“ sunnib õpilast järele mõtlema terve tingimuste kompleksi üle: hapniku juurdepääs, temperatuur, niiskus, metalli pinna reljeef jne. Küsimus: „Missugune dokument osutub progressiivsemaks, kas Pesteli „Russkaja Pravda“ või Muravjovi „Konstitutsioon“? Miks?“ sunnib õpilast meelde tuletama oma teadmisi vabariigist ja monarhiast (absoluutsest ja konstitutsioonilisest), seisusest, demokraatiast, kodanike vabadustest jne.

Täiendavaid küsimusi ei tohi olla palju. Eriti on tarvis seda meeles pidada lõpueksamitel, kus eksamineerib terve komisjon. Kui komisjoni iga liige ilmutab selles suhtes aktiivsust, on õpilane varsti küsimustega üle külvatud. Komisjoniliikmete põhiline ülesanne ei seisne selles, et esitada igale eksaminandile „oma“ küsimusi, vaid selles, et võimalikult tähelepanelikumalt kuulata õpilaste vastuseid ja õigesti hinnata neid. Täiendavaid küsimusi tuleb esitada komisjoniliikmetel ainult siis, kui on tarvis täpsemalt selgitada õpilase ettevalmistatust ja kui eksamineerija ei esitanud küsimusi. Komisjoni esimees peab rangelt reguleerima kõiki täiendavaid küsimusi, lubades esitada ainult tarvilikke.

Täiendavad küsimused peavad olema igal juhul selged ja täpsed. Ometi ei leia see vajalik nõue aga alati täitmist eksamineerijate poolt. Praktikast võib meenutada niisuguseid ebatäpseid küsimusi, nagu: „Mida võid sa rääkida „Faustist“?“, „Kuidas sõdis Suvorov?“, „Missugune järv on Baikal?“ jne.

Et vältida ebaselgeid, ebatäpseid või liiga laia ulatusega küsimusi, koostagu eksamineerija juba ette küsimusi, mida võidakse esitada täienduseks piletile. Enne eksamineerimist koostatud täiendavate küsimuste sisusse peavad kuuluma kõik need programmimaterjali elemendid, mis ei esine piletitel, ja piletitest võetud mõningane programmi materjal teissuguses läbilõikes, nii et täiendav küsimus ei dubleeriks piletit. Küsimused koos õpilaste nimede märkimisega, kellele küsimus esitatakse, tuleb koostada lähtudes vigadest, ebatäpsustest ja ebaselgustest, mis esinesid ühe või teise õpilase kirjalikes töis.

Küsimuse esitamisel eksaminandile ei tohi kohe nõuda vastust, on tarvis anda õpilasele võimalus oma vastuse läbimõtlemiseks. Erandiks on küsimused, mis nõuavad lühikest vastust: „Mis aastal asutati Peterburi?“, „Missugune linn on Kirgiisi NSV pealinnaks?“ jne.

Vastaja segiminekul eksamineerijad ei tohi esitada pealejuhtivaid küsimusi, mis on lähedased etteütlemisele, kuid pole lubatav ka eksamineerijate täielik ükskõiksus. On teada, et eksamineerijate „hauavaikus“ võib viia ummikusse ka hea õpilase. Vastaja segimine ei teki alati küsimuse mitteteadmisesest, mõnikord on see liigse pinge ja ärrituse tagajärjeks. Niisugustel juhtudel tuleb eksamineerijal sõbralikult alla kriipsutada seda, mis õpilase vastuses oli õiget. Niisugune ergutamine tõstab õpilase enesekindlust. Õpilase abistamine ergutamise ärrituse minutitel on eksamineerijate kohuseks.

Õpilaste vastustes esinenud vead ja olulised ebatäpsused on tarvis parandada, kuid seda tuleb teha oskusega. Esiteks parandada on tarvis ainult pärast seda, kui õpilane on lõpetanud vastamise, teiseks tuleb selgitada viga või ebatäpsus võimalikult lühemalt, mitte muutes seletust omataoliseks õppetunniks. Ei tule jätta tähele panemata ka õpilase kõneviigu, vähemalt jämedamaid nendest.

2.

Kirjalike eksamite meetodika on märksa lihtsam suuliste eksamite meetodikast. Ta on märksa lihtsam nii kirjalike kontrollmaterjalide ettevalmistamisel kui ka eriti nende eksamite eneste läbiviimisel. Eksamineerija õpetaja kohuseks on õigesti dikteerida või ette lugeda antud teksti. Kirjalikel eksamitel kirjanduses ja matemaatikas eksamineerija vabaneb sellestki kohusest, kuna kirjandite teemad ja ülesanded kirjutatakse tahvlile.

On tarvis luua õpilastele kirjalikel eksamitel niisugune olukord, et miski nende tähelepanu kõrvale ei kisuks: eksamid tuleb korraldada niisugustes klassiruumides, kuhu müra ei ulatu; eksamineerijad ei tohi eksamite ajal jalutada koolipinkide vahel, pole lubatav eksamineerija jutuajamine assistendiga. Kõik see segab õpilasi, nõrgendab nende keskendumist ja alandab töötulemusi. Kõige vastutusrikkamaks

ja raskemaks momendiks kirjalikel eksamil on tööde kontrollimine. Kontrollimine nõuab õpetajalt suurt kannatlikkust ja tähelepanu. Ainsagi vea vahelejätmine põhjustab sageli töö ülehindamist. Selleks, et kindlustada kontrollimise täpsust, peab õpetaja kontrollima iga kirjatööd vähemalt kaks korda. Pole võimalik parandada hoolikalt töid ja neid hinnata ühe päevaga, eriti kui on tegemist kirjanõuetega. Selleks kulub õpetajal rohkem aega, kuid igal juhul tuleb lõpetada kirjatööde kontrollimine ja hindamine suuliseks eksamiks samas aines.

Erilise hoolikusega on tarvis kontrollida XI klassi õpilaste kirjalikke töid, eriti aga nende kirjanõuet. Pärast kontrollimist õpetaja poolt teeb seda kirjalike tööde suhtes ka iga komisjoniliige. Kirjanõuet retsensioon peab kujunema töö lühikeseks, kuid sügavaks ja iga-külgseks analüüsiks. Eelmiste eksamite praktikas on ometi esinenud juhtumeid, kus retsensioonid olid šabloonsed, üksteisele sarnased kui kaks tilka vett, ja seepärast nad loomulikult ei kajastanud iga kirjanõuet individuaalseid iseärasusi. Hästi läbimõeldud retsensioon on väga tähtis. Ta võimaldab objektiivselt hinnata lõpetaja tööd, määrata ta kultuursuse ja vaimse arenemise astet. Pole õige hinnata algul kirjanõuet numbriga ja alles seejärel kirjutada retsensioon. Niisugustel juhtudel pole võimaliku retsensiooni „kohandamine“ hinnangule.

Komisjoniliikmed peavad hindama iga kirjatööd täiesti iseseisvalt, isiklike kujutluste ja otsuste alusel, kuna ainult sel viisil on võimalik saavutada kõige õiglasemat hindamist. Hindamine kõikidel juhtudel (nii kirjalikel kui ka suulistel eksamil) omab suurt tähtsust mitte ainult kasvatusvahendina, vaid ka õpetaja ja kooli töötulemuste tähtsaima näitajana. Seepärast on assistendid kohustatud mitte ainult aitama õpetajat eksamite läbiviimisel, vaid ka kontrollima teda, et mitte lubada vigu hinnete väljapanemisel, mis võib viia eksitusse haridusorganid.

Eksamihindend ei pea jääma saladuseks õpilastele. Pärast iga eksamit on tarvis hindend õpilastele teatavaks teha.

IV. Kokkuvõtete tegemine.

Suurt tähtsust omab koolitöös pedagoogikanõukogu koosolek eksami kokkuvõtete arutamiseks, kui sel ei ole formaalset iseloomu, mispuhul kõik piirdub vaid andmete ettekandmisega hinnete kohta ja eksamineerijate-õpetajate lühikeste märkustega. Pedagoogikanõukogu istungil on tarvis ära kasutada arutlusteks metoodika seisukohalt eksamite värsket materjali. Korraldatud eksamite metoodika arutamine konkreetsete näidete najal aitab omandada peent ja keerulist eksamitöö tehnikat.

Eksamite kokkuvõtete arutamisel tehakse kokkuvõtteid kooli aastatööst. Pedagoogilise kollektiivi aastase töö analüüsis peab kooli juha-

tus üles seadma küsimused: kas on õigesti edenenud õpilaste ideelis-poliitiline kasvatamine ja õpetamine, kas on kasutatud kõiki vahendeid ja meetodeid, et tagada õpilaste kindlaid ja sügavaid teadmisi, kus on edusammud, kuid ka puudused iga õpetaja ja kogu kooli töös. Pedagoogikanõukogu selle koosoleku materjalid kujunevad aluseks kooli perspektiivsele tegevusplaanile uuel õppeaastal. Pedagoogikanõukogu koosolek eksamite kokkuvõtete arutamiseks toob kasu ainult siis, kui bolševistlik kriitika ja enesekriitika omandab siin väärrika koha.

Pedagoogikanõukogu koosoleku järel korraldatakse klassikoosolekud, kus klassijuhatajad informeerivad õpilasi õppeaasta tulemustest ja analüüsivad klassi tööd aasta jooksul. Nendel koosolekutel on tarvis märkida parimaid töid ja vastuseid eksamitel, samuti ka osutada vigadele ja puudustele õpilaste vastustes ja eksamitöodes.

Klassikoosolekutele järgnevad lastevanemate koosolekud, mis on tarvis korraldada võimalikult pidulikumalt: organiseerida õpilastööde näitus, kuhu panna välja näit. vihikud, joonised, skeemid jne. Näitusel olgu ka nimestikud õpilaste poolt aasta vältel loetud kirjandusest ja nimestikud kirjandusest ning populaarteaduslikest teostest, mida soovitatakse õpilastel lugeda suvepuhkuse vältel.

Lastevanemate klassikoosolekutel teevad klassijuhatajad ettekanded klassis sooritatud õppe-kasvatustööst ja eksamite tulemustest. Vestlused ja ettekanded õpilaste ja lastevanemate klassikoosolekutel tuleb üles ehitada nii, et omistada kooli töötulemustele tervikuna ja iga klassi töötulemustele eraldi riiklikku tähtsust, häälestada õpilasi ja õpetajaid edasistele pingutustele õppetöö saavutuste kindlustamiseks ja esinenud puuduste likvideerimiseks. Klassijuhatajad näidaku konkreetse materjali najal meie kodumaa elust, kui tõsiselt hoolitseb bolševike partei ja Nõukogude valitsus meie noorsoo eest, millist tähelepanu osutab koolile kogu nõukogude ühiskond. Meie õpilased peavad mitte ainult vallutama kooli programmi — teaduste alused, vaid ka kasvama nõukogude kodumaale piiritult andunud patriootideks.

Teema „Lülijalgsed“ käsitlemisest keskkoolis.

V. VOORE.

Meie suure Nõukogude kodumaa areng toimub seninähtamatu kiirusega. Suurt tõusu näeme kõigil aladel — kirjanduses, kunstis, tehnikas, teaduses jne. Et mitte maha jääda, tuleb igal töotajal end täiendada nii ideelis-poliitiliselt kui ka omal erialal.

Nõukogude pedagoogid-loodusteadlased on kohustatud süvenema eesrindliku mitsuurinliku bioloogia ja loova nõukogude darvinismi põhialustesse, et sellega tõsta õpetamise taset.

Mitsuurinliku bioloogia käsitlemine meie koolides ei piirdu üksi looduse vaatlemise ja kirjeldamisega, teoreetilise materjali esitamisega, vaid me peame ka näitama, kuidas inimene loodust saab plaani-päraselt juhtida ja ümber kujundada.

Kõike seda saab hästi välja tuua ka teema „Lülijalgsed“ käsitlemisel.

Peatükk „Lülijalgsed“ on meie keskkooli selgrootute zooloogia kursuses üks ulatuslikumaid (18 tundi) ja seda ka täiesti põhjendatult.

Lülijalgsete hõimkond on loomariigi kõige vormiküllasem rühm, moodustades ümmarguselt 80% kogu loomastikust ning asustades kõige mitmekesisemaid elualasid. Nii leiame lülijalgseid atmosfääris, kõige erinevamais veekogudes, maismaa pinnases ja sügaval maas, lumeväljadel ning jääliustikel. See erakordne mitmekesisus elutingimustes peegeldub ka lülijalgsete organisatsioonis, kusjuures sageli on esimesel pilgul koguni raske öelda, kas loom kuulub lülijalgsete hulka. (Tihe seos loomaorganismi ja keskkonna tingimuste vahel!) Peale vabalt elutsevate vormide esineb lülijalgsete seas suur hulk parasiitseid vorme, kes nugivad loomade ja inimese kehal või elutsevad mitmesugustes seismistes kudedes ning elundeis; parasiitne eluviis viib sageli lülijalgse tunnuste kadumiseni. Lülijalgsete hulgas tunneme ühelt poolt rohkesti taimekahjureid, teiselt poolt leidub nende seas inimesele ja majanduslikult tulusatele loomadele söödavaid vorme. (Vt. ka V. Voore, Okoloogilisi ja rakenduslikke momente keskkooli selgrootute zooloogia kursuses, „Abiks Õpetajale“ nr. 4.)

Nii võime lülijalgsete käsitlemise tähtsust koolis fikseerida järgmistes punktides:

1. Aitab süvendada õpilastes dialektilis-materialistlikku maailmavaadet (looma kehaehituse ja eluavalduste ning keskkonna tingimuste ühtsus); annab rohkesti konkreetset materjali arengulooliste küsimuste selgitamiseks (metamorfoos, organisatsioonis ühtseid jooni teiste loomarühmade esindajatega jne.) .

2. Pakub rohkesti võimalusi ideoloogilise külje rõhutamiseks: nõukogude teaduse prioriteedi ja üleoleku näitamine kapitalistlike maade teaduse suhtes, ebausku kui reaktsioonilise igandi hajutamine jne.

3. Aitab kasvatada nõukogude patriotismi (Nõukogude kodumaa teaduse korüfeed, tuntud teadlaste nimed, ülemaailmse tähtsusega saavutused parasiitsete lüljalgsete uurimisel).

4. Aitab selgitada mitšuurinliku bioloogia olemust: õppeaine (resp. teooria) tihe seos sotsialistliku ülesehitustöö praktikaga — putukad-kahjurid ja nende tõrje, mesilastõugude aretamine, siidiliblika kasvatamine, inimese parasiitide tõrje (siin saab esile tõsta nõukogude arstiteaduse eesrindlikkust, kus valitseb profülaktika ja ravi ühtsus); loomade bioloogiliste aluste tundmaõppimine võimaldab nende organismi ümber kujundada.

5. Annab õpilastele praktilisi juhiseid aianduses ja põllunduses (kahjuriõ, taimede tolmutajad), loomapidamises (koduloomade parasiidid), tervishoius (haiguste siirutajad).

6. Aitab luua tugeva aluse hilisema darvinismi kursuse käsitlemiseks (loomariigi ühtsus, mitmekesisus, muutlikkus; homoloogia nähtused, kohanemise suhteline iseloom jne.).

7. Aitab omakorda sügavamalt mõista stalinlikku looduse ümberkujundamise plaani, mille ellurakendamisel on võimalik mitmesuguste putukate asumine kaitsemetsavööndite rajoonidesse, mitmesuguste veekogude tekkimisega võimalik malaaria-sääse levik jne.

8. Teema käsitlemine annab rikkalikku materjali süstemaatika ja süstemaatiliste üksuste väljaselgitamiseks.

Teema „Lüljalgsed“ käsitlemine algab VI klassis teisel õppepoolaastal ning selle läbitöötamiseks on teatavasti ette nähtud 18 tundi koos kordamise ja kontrolltööga.

Alljärgnevalt võtaksime vaatluse alla teema „Lüljalgsed“ sissejuhatava osa, millega algab õpilastele lüljalgsete tutvustamine lehepõrnika üksikasjalisema käsitlemisega.

1. tund.

Teema: Lüljalgsete iseloomustus ja nende kehaehitusega tutvunemine lehepõrnika näitel.

Tunni õpetuslik eesmärk: Anda õpilastele teadmisi ühe lüljalgse, lehepõrnika eluviisist ja välistest ehitusest.

Tunni kasvatuslik eesmärk: Dialektilis-materialistliku maailmavaate süvendamine konkreetse materjali esitamise abil, seos organismi kehaehituse ja eluviisi vahel.

Meetod: Jutustus, vestlus, vaatlus, demonstratsioon, töö vihikus.

Õppevahendid: Looduslikud objektid — mardikas, süs tabel, tahvlijoonis.

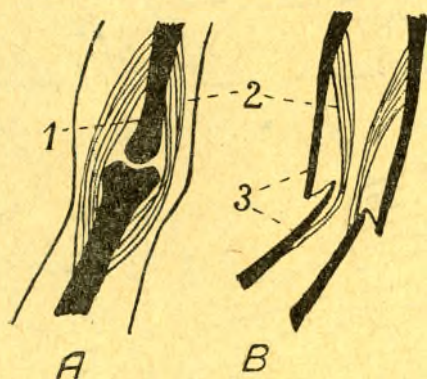
Tunni käik ja sisu: Sissejuhatav osa algab lehepõrnika näitamisega ja küsimusega, kas õpilased seda looma tunnevad*). Järgnevas vestluses kons-

*) Õpetajal peaks varuks olema lehepõrnikaid nii palju, et neid jätku igale pingile — kas alkoholimaterjal või ülesniisutatud kuivmaterjal. Lehepõrnikat võiks asendada nn. juunimardikas, 15–18 mm pikkune helepruunide katetiibadega karvane mardikas, kes on lehepõrnikast tavalisem, keda võime

tateerime, et meil on tegemist loomaga, kelle keha on kaetud kitiinkoorikuga ja kelle keha ja jalad on lülistatud.

Kirjutame tahvile pealkirja „Lülijalgsete“, õpilased kirjutavad sama vihikusse. Selle alla kirjutame vihikusse: Loomi, kelle kahekülgselt-sümmeetriline (see mõiste peab olema selge seoses teemaga „Üssid“) keha on kaetud kitiinkatttega ja kelle keha ning jäsemed on lülistatud, nimetatakse lülijalgseteks. (Joonistame vihikusse!)

Kitiinkate kaitseb siseelundeid ja on toeseks, mille külge kinnituvad lihased (välisskelett).



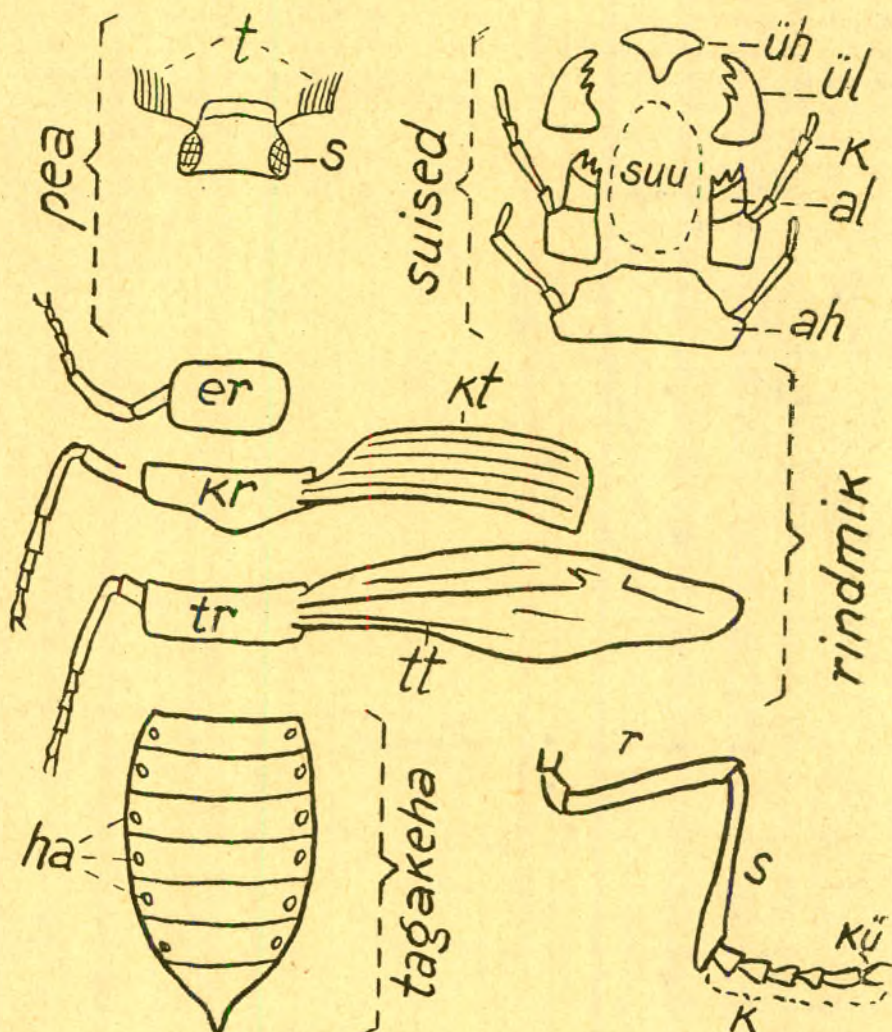
Joonis 1. A — selgroolise looma liiges; B — lülijalgse jala osa. 1 — luu (siseskelett). 2 — lihased, 3 — kitiinkate (välisskelett).

Edasi asume lehepõrnika kehaehituse vaatlemisele, sünkroniseerides jutustuse ja tahvile joonistamise, kirjutades nimetused juurde (vt. joonis 2.). Õpilased joonistavad ja kirjutavad sama oma vihikusse.

Tunni kinnistamine. See võiks toimuda järgmiste küsimuste esitamisega:

1. Millega on kaetud lehepõrnika keha?
2. Mis tähtsus on kitiinkattel?
3. Mitmeks osaks jaguneb lehepõrnika keha?
4. Missugustest osadest koosneb lehepõrnika keha?
5. Missugustest osadest koosneb lehepõrnika jalg?
6. Missugused kehalisandid võimaldavad lehepõrnikal lennata?
7. Missugustest osadest koosnevad lehepõrnika suised?

juunis-juulis tihtilugu näha suurtes hulkades puuvõrade ümber õhtuti lendemas. Hädakorral tuleb muidugi piirduda ühe putukaga, olgu siis lehe- või juunipõrnikas, seda õpilastele näidates. Kui aga nimetatud mardikaid pole käepärast, peab lülijalgse-mardikaga tutvunemine toimuma mõne teise suurema mardiklase abil, kas sitikas, ujur, vahel leidub kompostihunnikutes suurt ninasarvik-mardikat. Vaatleme tabelit lehepõrnikast.



Joonis 2. Lahtiliigestatud lehepõrnikas:
t — tundlad, *s* — silmad, *üh* — ülahuul, *ül* — ülalõug, *k* — koppel, *al* — alalõug, *ah* — alahuul, *er* — eesrindmik, *kr* — keskrindmik, *tr* — tagarindmik, *kt* — kateetiivad, *tt* — tagatiivad, *ha* — hingamisava, *r* — reis, *s* — säärel, *k* — käpp, *kü* — küünised.

8. Mille abil näeb, kompab ja haistab lehepõrnikas?

9. Kuidas hingab lehepõrnikas?

Kodused ülesanded: Lugeda stabiilsest õpikust § 27 ja vastata vihikus § lõpus olevatele küsimustele.

2. tund.

Teema: Lehepõrnika siseehitus, arenemine ja moone.

Tunni õpetuslik eesmärk: Anda õpilastele teadmisi lehepõrnika siseehitusest, arenemisest ja moondest; selgitada tema kahjulikkust ja tõrjet.

Tunni kasvatuslik eesmärk: Dialektilis-materialistliku maailma-vaate süvendamine — looduses toimub arenemine, hüppeline moone. Keskkonna tingimuste ja looma organisatsiooni ühtsus. Teooria ja praktika seos — lehepõrnika bioloogia ja tema tõrje.

Meetod: Jutustus, vestlus, demonstratsioon, töö vihikus.

Õppevahendid: Tabelid, tahvlijoonis, preparaat lehepõrnika või mõne teise mardika täismoonde demonstreerimiseks.

Tunni käik ja sisu: Peale eelmise tunni kontrollimist tutvume lehepõrnika seedeelunditega, tehes seda jällegi, sünkroniseerides jutustuse ja joonistuse tahvil. Õpilased joonistavad sama oma vihikuis (vt. joonis 3).

Vereringet, hingamiselundeid ja närvikava tutvustame, näidates neid oma-joonistatud tabelil (vt. joonis 4).

Lehepõrnika arenemist ja moonet selgitame omajoonistatud tabeli abil (vt. joonis 5). Rõhutame tõugu „ussi“-laadset keha, mis meenutab rõngasusse. (See moment aitab hiljem selgitada loomade fülogeneesis rõngasusside ja putukate sugulust!)

Tunni kinnistamine võiks toimuda järgmiste küsimuste esitamisega:

1. Missugustest osadest koosneb lehepõrnika seede-eritussüsteem?
2. Missugune on lehepõrnika vereringe?
3. Keda meenutab lehepõrnika tõuk?
4. Kuidas kasvab lehepõrnika tõuk?
5. Mida nimetatakse täismoondeks?
6. Missugust kahju toob lehepõrnikas?
7. Millal on kõige hõlpsam lehepõrnikate hävitamine?

Kodused ülesanded: Lugeda õpikust §§ 28 ja 29. Koostada ja joonistada vihikuisse lehepõrnika arenemise kalender (analoogiliselt klassis demonstreeritud tabelile).

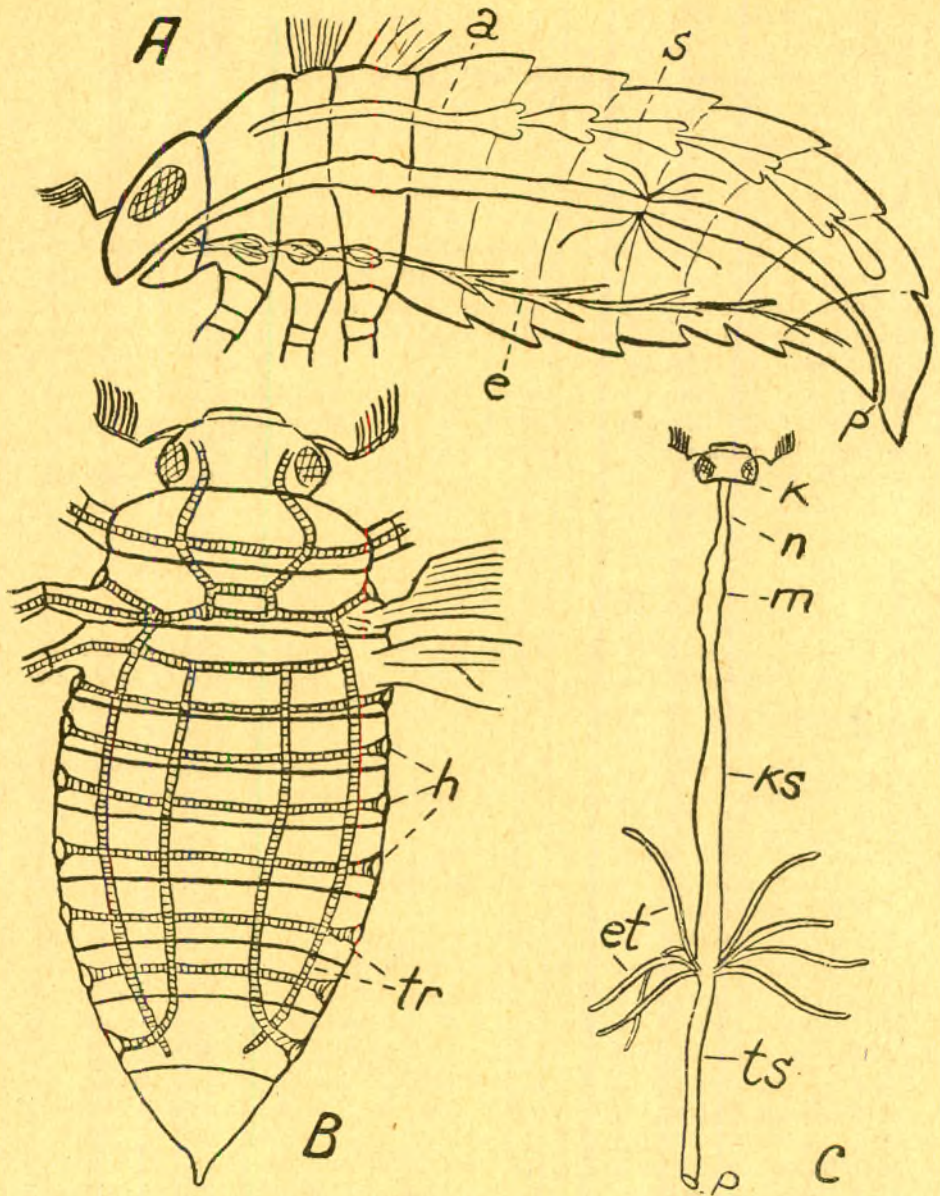
Saatekirjandusena teema „Lülijalgseid“ juurde võiks soovitada:

1. E. Kaarep, A. Luhakooder, A. Ratt. Tähtsamad taimehaigused ja -kahjurid ning nende tõrje.

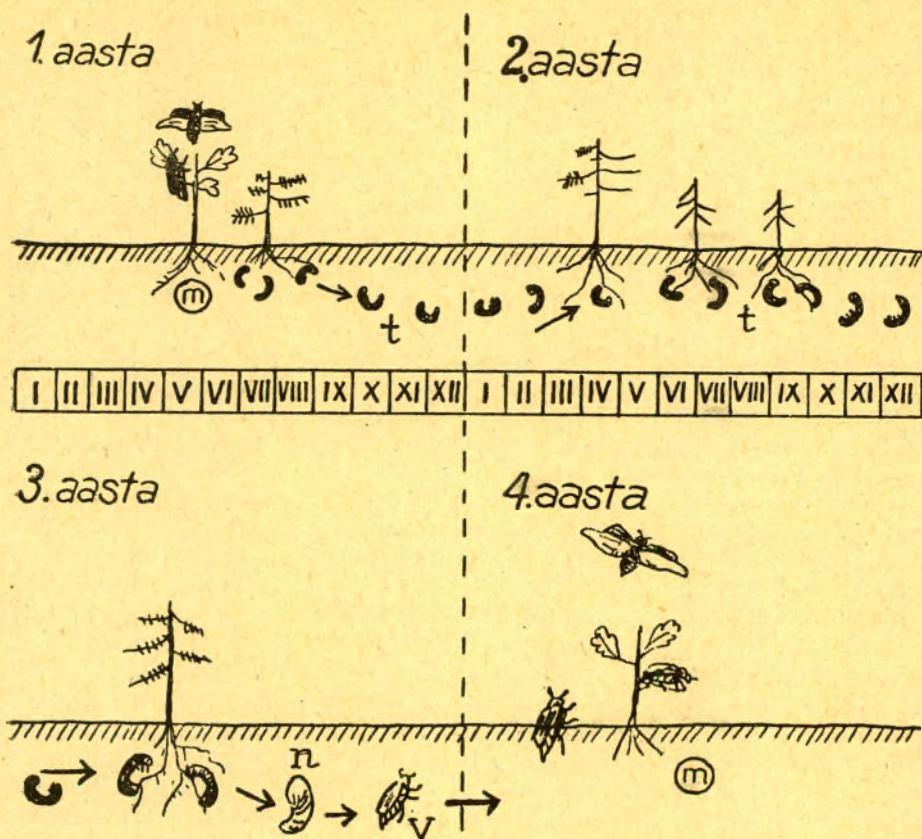
2. V. Bianki. Metsaelanikud (Jutustused putukate bioloogiast).

3. A. Popovski. Võitluses elu eest (Käsitleb akadeemik J. N. Pavlovski uurimistöid kahjulike lülijalgsete alal).

4. V. Voore. Zooloogilist materjali laboratoorseteks tundideks ja klassiväliseks tööks. „Abiks Õpetajale“ nr. 2. (Artiklis käsitletakse veeputukaid.)



Joonis 3. A — skemaatiline pikilõige: a — aort, s — süda, e — närvikett. B — hingamissüsteem: h — hingamisavad, tr — traheed. C — seedeelundid: k — kurk, n — neel, m — mälumismagu, ks — kesksool, et — eritusedelundid, ts — tagasool, p — päarak.



Joonis 4. Lehepõrnika arenemise skeem-kalender: m — munad, t — tõugud, n — nukk, v — valmik.

Lõpuks veel mõningaid märkusi loodusloo töövihikust, millele paraku ei pöörata alati küllaldast tähelepanu; tihtilugu puudub töövihik üldse või toimub selle kasutamine võõriti. Ka hea õpiku olemasolul on töövihik väga tähtsaks abinõuks bioloogia süvendamisel, eriti õpilaste teadmiste kinnistamisel, samuti on ta suureks abiks õpilasele kordamisel, eriti siis, kui materjal on väga ulatuslik.

Loodusloo töövihik võiks sisaldada jooniseid seletavate allkirjadega, lühidefinitatsioonidega, kokkuvõtteid, iseloomustusi, skemaatilisi ülevaateid terve loomagrupi kohta, vihikusse joonistatakse katsed, vaatlused, märgitakse õpetaja poolt antud õpikus puuduvad lisandmed, raskemad joonised tehakse õpetaja skeemide järgi tahvlil, töövihikus lahendatakse kodused ülesanded õpetaja poolt antud instruksioonide kohaselt jne.

Vihiku pidamine õpetab lapsi täpsusele ja plaanikindlale tööle, samuti õpetab kasutama joonist. Juba joonistamine ja kirjutamine ise soodustavad klassis kuuldu ja nähtu kinnistamist; joonistamisel ilmnevad ka puudulikud kujutelmad objektidest, mida saab nii kiiresti kõrvaldada.

Põhireeglits töövihiku kasutamisel on see, et joonised ei tohi olla keerukad, ei tohi olla mahajoonistamist raamatust, mida sageli meeldi praktiseeritakse. Sellised joonised, nagu näiteks keeruline vereringeskeem või mõne linnu siseelundite joonis, ei tohiks vihikus esineda. Sageli leiame vihikust mitmesuguste lindude haabitusjooniseid, kuid ei ühtegi lihtsat ja üldistavat teksti lindude kui loomarühma iseloomustamiseks. Sama reegel kehtib ka tekstilise osa kohta vihikus. Kõik pealkirjad olgu lihtsad ja kergesti loetavad. Õpilased armastavad tihtilugu neid illustreerida mitmesuguste vinjetidega, näevad sellega palju vaeva, kuid küsimuse selgitamiseks pole sel mingit tähtsust.

Vahel leiame töövihikust vaid teksti, kuid mitte ainsatki skeemi ega joonist. Pahatihti on see tekst raamatu ulatuslik konspekt, mis on jällegi vääär arusaamine töövihiku tarvitamisest. Üldse tuleb nõuda, et tekst õpikus ja vihikus ei tohi kattuda: vihik võib sisaldada lühikesi peal- ja allkirju, kokkuvõtlikke iseloomustusi, milliseid õpikus pole.

Ka praktiseeritakse kahe vihiku pidamist: klassi- ja kodust vihikut. Siinjuures kujuneb klassivihik (tihtilugu on siis selleks lihtsalt mõnest teisest vihikust väljarebitud leht) nagu mingiks mustandiks, mida klassis hooletult ja kiiresti täidetakse. Kodus toimub „puhtalt“ ümberjoonistamine, mis tavaliselt on mehaaniline ja vigadega. Sellega kaasneb ajakaotus: mehaaniline töö materjali teadliku kordamise asemel.

Korralikult ja hoolikalt peetud töövihik, mille kasutamine olgu õpetajal tunnikonspektis alati ette nähtud ja läbi mõeldud, kergendab suuresti nii õpilase kui ka õpetaja tööd ning aitab tublisti kaasa õpilaste edasijõudmisele antud õppeaines.

Rohkem tähelepanu õpilaste rühile!

A. KUSLAP.

Koolil on täita vastutusrikkad ülesanded nõukogude noorte kasvatamisel igakülgsest arenenud terveiks ja tugevaiks kommunistliku ühiskonna ehitajaiks ja kaitsjaiks. Kooli pedagoogilise protsessi orgaaniliseks osaks on kehaline kasvatus, mille peamiseks eesmärgiks on õpilaste tervise kindlustamine, kasvava organismi õige kujundamine ja kehaline karastamine. Hoolitsemine laste tervishoiu eest kuulub samal määral kooli ülesannete hulka kui hoolitsemine vaimse arenemise eest.

Käesoleva kirjutuse eesmärgiks on üles tõsta õpilaste tervishoidliku rühi probleeme ja anda üldisi juhiseid rühivigade vältimiseks ning raviks.

Inimese füüsilise ja vaimse elujõu üheks tunnuseks on hea rüht ehk kehahoid. Et aru saada hea rühi, s. o. kehahoiu tervishoidlikust tähtsusest, selleks vaatleme lühidalt rühivigu ja nendega kaasnevaid kahjustusi inimorganismile.

Küljelt vaadatuna on lülisamm normaalselt s-tähe kujuline. Kumerused ettepoole (lordoos) esinevad kaela- ja nimmeosas. Rinnaosas, mis moodustab pikema osa lülisambast, on kumerus tahapoole (küfoos). Tagant vaadatuna on normaalne lülisamm täiesti sirge. Hea rühi korral läbib sirgjoon kõrva, õla, puusa ja jalapöia keskkoha.

Mitmesugustest põhjustest tingituna võib aga esineda lülisamba kujus järgmisi ebanormaalsusi:

- 1) kumerselg — lülisamba rinnaosa küfoos on normaalsest suurem;
- 2) lameselg — lülisamba rinnaosa küfoos ja nimmeosa lordoos on normaalsest vähemad;
- 3) õõsselg — nimmeosa lordoos on normaalsest suurem;
- 4) õõskumerselg — lülisamba nimmeosa lordoos ja rinnaosa küfoos on normaalsest suuremad;
- 5) vildakselgsus (skolioos) — lülisamba kõverused küljele kas kaela-, rinna- või nimmeosas üksikult või kogu lülisamba ulatuses. Võib esineda isegi kombineeritud vildakselgsus mitmesuguste kõverustega külgedele.

Lülisamba defektid omavad ulatuslikku tähtsust kogu organismile. Et rinnakorv toetub roiete kaudu lülisambale, siis avaldavad lülisamba vead mõju ka rinnakorvile. Mida liikumatum ja paindumatum on lülisamba rinnaosa, seda vähem liikuv on ka rinnakorv. Küfoos rinnaosas põhjustab omakorda rinnakorvi lamesust. Rinnakorvi arenemisega on aga seoses kopsude normaalne arenemine ja töötamine, sest kopsud vajavad avarat rinnakorvi, et suurendada vitaalkapatsi-

teeti (elulist mahtu). Et rahuliku hingamise ajal on ainult üks osa kopsupinnast tegevuses ja kopsutipud tööst isoleeritud, siis soodustab lamestunud rinnakorv esmajoones mitmesuguseid haigusnähte, mis hiljem võivad areneda raskekujulisteks kopsuhaigusteks.

Ka seedeelundite korrapärasele tegevusele avaldavad lülisamba vead halvavat mõju. Teadupärast asetsevad inimese seedeelundid kõhukoopas ja paiknevad ümber lülisamba, mispärast siis nende õige asetus on tingitud omakorda lülisamba normaalsest kujust. Lülisamba väärasendi tõttu on raskendatud ka vere ringvool kõhukoopast rindkeresse, mis omakorda takistab kogu vereringet, seega südame tegevustki.

Ülalpool käsitletu selgitab üldiselt õige rühi tähtsust keha tervishoidlikust seisukohast. Ei saa aga väikides mööduda samuti rühi tähtsusest inimese psüühilistele omadustele. Hea rüht sisendab elurõõmu ja julgust, annab iseteadvust ja tiivustab võitlusele elueesmärkide saavutamiseks.

Mis on seesuguste lülisamba defektide tekkimise põhjusteks?

Tekkimise aja järgi võib rühivigu jaotada kahte liiki: ühed on sünnipärasead, mis on tekkinud juba lapse arenemise ajal emaihus, teised tekivad lapse kasvamise ajal või ka pärastpoole ühekülgselt kutsetööst; viimast liiki lülisamba defektide arv on märksa suurem kui esimene. Mis puutub pärast sündimist tekkinud lülisamba vigadesse, siis on nende arenemises mõõduandvad kaks kasvuperioodi: esimene neist langeb kokku ajaga, millal väikest last hakatakse istuma panema, teine väga tähtis periood on aga lapse kooliskäimise aeg. Sel ajal soodustab kõige enam lülisamba defektide tekkimist istumine koolipingis, millega koolitöö on paratamatult seotud. Eriti kahjulik on istumise toime kirjalike tööde tegemisel. Kuna igal teisel tegevusel laps koolipingis istudes sageli oma seisangut muudab, jääb ta kirjutamisel või joonistamisel pikemaks ajaks teatavasse seisangusse, kusjuures keha ja ühes sellega ka lülisammast sageli viltu hoitakse, mis mõnelgi korral on tingitud ka lapse kasvu mõõtele mittevastavast koolipingist. Pikemat aega istumine viltu seisangus võib aja jooksul põhjustada skolioosi. Et kooliskäimine lülisamba defekte põhjustab, seda näitavad vastavad statistilised andmed. Siinjuures olgu veel tähendatud, et istumine ei piirdu üksnes kooliruumides viibimise ajaga, vaid õpilastel tuleb istuda õppeülesannete täitmisel ka kodus, kus mööbel sageli vähem vastab õpilase kasvule kui koolis, mispärast korratu istumine kahjulik mõju on organismile vaieldamatu.

Kuidas ravida lülisamba defekte? Nagu nägime on lülisamba vigadest tingitud inimese tähtsamate elundite — hingamis-, seede- ja vereringeorganite ebanormaalne arenemine ning rikked. Seetõttu on ravi tingimata tarvilik. Luustikus tekkinud igasugused moonutused, eriti aga lülisamba osas (kumerselg, õlgade ebaühtlane kõrgus, lamestunud rinnakorv jne.) on hiljem raskesti ravitavad. Et aga alati

on kergem haigusest hoiduda kui seda ravida, siis peab ka siin selle põhimõtte järgi talitama.

Lüüsamast, keha tuge, hoiavad ülal ümber lüüsamba paiknevad lihased. Kui need on normaalselt arenenud, siis on nende mõlema-poolne mõju ühtlane ja lüüsamba lülid asetsevad üksteise suhtes õiges asendis. Et hoida lüüsamast tema normaalasendis, peavad inimese seljalihased olema tugevad ja arenenud.

Tuleb silmas pidada ees- ja tagakülje lihastiku võrdset arenemist. Eeskülje lihastik kulgeb peast ja kaelast üle rinna niueteeni, nende tõmbeulatus on pikem ja seega tagakülje lihastiku omast tugevam. Samuti soodustavad esikülje lihastiku tööd rinnakorv ja kõhukoopa elundite raskus. Seda suurem peab olema tagakülje lihaste püstihoidev töö. Seega peamiseks põhjuseks rühivigade tekkimisel on selja nõrk lihasjõud.

Rühivigade puhul seame põhinõudeks: 1) rühivigade parandamise; 2) õige kehahoiaku harjumuse kasvatamise; 3) lihaste (eriti seljalihaste) ja hingamis- ning vereringeorganite tugevdamise; 4) liigutuste koordineerimise täiustamise.

Õpilase kehalist arengut suunab koolis kehalise kasvatus tund. Siin peab kehalise kasvatus õpetaja erilist tähelepanu pöörama lüüsamba arengule ja seljalihaste tugevdamisele just eelpuberteedi eas, s. o. 12.—13. eluaastani, mis ajaks õpilase lüüsammas luustub ja omandab lõpliku kuju. Puberteedi ajaga kaasneb pikkuseiive ajajärk, millal rinnakorv areneb vähe ja tekib lamerindsuse oht, mis pärast on tarvis arendada rinnakorvi, kuid jätkata ka tähelepanu seljalihaste tugevdamisele. Inimese õigele rühile avaldavad soodustavat mõju eeskätt vabaharjutused. Et lihaskiud rakenduksid töhe maksimaalselt, selleks peab neile võimaldama tööd piki kiude. Nii tuleb kehaharjutustel pöörata tähelepanu lihaste pikisuunale. Vabaharjutused peavad seega sisaldama tegevusi, mis haaravad kere püsti, risti ja põiki tegutsevaid lihaseid, samuti kuuluvad siia käteharjutused. Nooremate klasside õpilastel on toengud, ripped ja käte-tegevused matkimistegevuse näol parimad rühiharjutused ja nad ei tohi puududa üheski kehalise kasvatus tunnis.

Igapäevased asendid ja tegevused toimuvad enamuses ettepainutatud seisangus (näit. koolipingis istumine) ja et rinnalihased võrreldes seljalihastega on tugevamad, siis laskuvad tihti neist asjaoludest tingituna õlad ette, rinnakorv on sisse surutud ja abaluud võtavad väljapööratud asendi. Neile ebasoodsaile asendeile tuleb aga vastu töötada. Harjutuste õige valik ja täitmine on seega luustikule ja ühes sellega inimese tervisele ja rühile suure tähtsusega.

Õpilaste tervishoidliku rühi õigele arenemisele peavad tähelepanu ja abi osutama kõik õpetajad. Esmalt tuleb õpilastele põhjalikult selgitada tervishoidliku rühi tähtsust ning rühivigadega kaasnevaid organismi häireid. Selgitustööd peaksid esmajoones tegema kehalise

kasvatuse ja loodusloo õpetaja, kuid ka teised õpetajad võiksid vestelda nooremate õpilastega inimorganismist ja rühküsimumustest. Vestlusi ja selgitusi illustreerigu võimaluse korral valguspildid, diagrammid ja näited rühvigaudega kaasnevate haiguste kohta.

Kõigi õpetajate kohuseks on tundides õpilaste tähelepanu juhtida õigele istumisele. Õpilase lihastik on noor, ta väsi kiiremini kui täiskasvanul. Seepärast näeme sageli, et õpilased võtavad istudes ettekummardunud või vildaka seisangu, mis sageli pole tingitud lihtsalt lohakast istumisest, vaid väsimusest. Tunni kestel, eriti esimesil õppeaastail, tuleb lasta lastel pinkidest välja tulla ja teha paar minutit sirutus- ja virgutusharjutusi. Kui arvatakse, et niisugused harjutused häirivad tunni õppetööd ja juhivad õpilaste tähelepanu õppeainest kõrvale, siis on see täiesti väär arvamus. Esimesed sääraseid harjutused võivad muidugi mõnevõrra tunni käiku häirida, kuid hiljem muutub see harjumuseks. Olles aktiivse puhkuse vorme on virgutusharjutused seega õppetöö edustajaks, mitte aga pidurdajaks. Nooremates klassides näeme sageli õpilastes rahutust, tungi liikumise järele eriti viimastel tundidel. Rahutus on aga enamikel juhtudel tingitud organismi väsimusest pikaajalise istumise tagajärjel. Paariminutilise virgutusevõimlemine on siin parimaks abinõuks närvi väsimuse ja väsimusainete kõrvaldamiseks lihaseist ning nendesse uute toiteainete toomiseks, tõstes ühtlasi huvi ja tähelepanu edasiseks tööks.

Kooli kehalise kasvatuse süsteemis esinegu kindlasti hommikvõimlemine ja nn. organiseeritud vahetund, kus õpilasi suunatakse mitmesugusele kehalisele tegevusele mängude näol. Erilist tähelepanu tuleb pöörata siin nõrgaterviselistele lastele, kes tihti jäävad oma nõrgemate kehaliste võimete tõttu kõrvale. Just viimaste juures tekib kõige enam defekte rühis, mispärast tuleb neid õpilasi eriti kaasa tõmmata aktiivsele kehalisele tegevusele. Nõrgaterviselistele õpilastele korraldatagu vahetundidel eri gruppides mitmesuguseid neile kohaseid mängu õpetaja otsesel juhtimisel. Rakendades eespoolmainitud meetodeid tagame õpilaste harmoonilise ning igakülge kehalise arengu.

Õpilaste arstlikul läbivaatusel, nende tervisliku seisundi, kehalise arengu ja kehalise tubliduse määramisel peab kooliarst tähelepanu pöörama ka õpilaste rühile ning leidma defektid lüüsisambas.

Paraku ollakse meil ses suhtes lubamatult ükskõikne. Kehalise kasvatuse õpetaja mitteküllaldasest teadlikkusest ja sageli loidusest ning kooliarsti formaalse töö tõttu ei pöörata alati õpilaste tervisele vajalikku tähelepanu. Vastutus langeb siin koolidirektorile, kes on vastutav õpilase õige kehalise kasvatuse ja tervisliku seisundi eest ning kes on ühtlasi kohustatud organiseerima koos arstiga õpilaste regulaarset arstlikku kontrolli.

Avastanud õpilase lüüsisambas defekti, peab kehalise kasvatuse õpetaja koos arstiga määrama ravivõimlemise meetodid defekti kõrvaldamiseks. Määratud ravi, ei tohi kooliarst ega kehalise kasvatuse õpetaja ravialusesse õpilasse suhtuda formaalselt, vaadates neid läbi paar korda aastas. Ravialustele tuleb korraldada meditsiinilisi läbivaatusi süstemaatiliselt, sest igakordse arstliku kontrolliga selgub, missugune oli kasutamisel olevate kehaliste harjutuste mõju ja meetodite valik.

Kehalise kasvatuse õpetaja, konsulteerinud kooliarstiga ja saanud konkreetseid juhendid raviks, peab sidet pidama ka lastevanematega ja selgitama neile lapse rühivead, selle ravi ning nõudma lastevanemalt kaasaaitamist ravi täielikuks läbiviimiseks ja kontrollimiseks. Õpilaste kodude külastamisel peavad klassijuhatajad jälgima ka õppetöös kasutatava mööbli vastavust lapse kasvule, eriti aga ravialuste kodudes, ning andma juhiseid puuduste kõrvaldamiseks.

Tänini on meie vabariigis vähe rakendatud ravivõimlemist kehaliste defektide kõrvaldamiseks ja seepärast tuleb sellele probleemile seda enam tähelepanu pöörata. Töö rühivigade vältimiseks ja kõrvaldamiseks koolis omab suurt ühiskondlikku tähtsust ja selle töö meetodiliste küsimuste lahendamise on kooli kogu pedagoogilise kollektiivi ja eriti ka kooliarstide esmajärguline ülesanne.

Tööerakonna pankrot haridusalal.

Prof. M. BERNSTEIN.

Inglise töölisklassil on kuulsad traditsioonid võitluses oma õiguse eest haridusele. Neist traditsioonidest kirjutas juba Fr. Engels 1844. a. oma klassikalises uurimuses „Töölisklassi olukord Inglismaal“:

„Töölised on parlamendilt juba korduvalt nõudnud puhtilmalikku ühiskondlikku kasvatust, pannes ette tegelda usuga iga sekti vaimulikkonnal, kuid käesoleva ajani pole neil õnnestunud leida ministeeriumi, kes nõustuks sellega.“*)

Et kodanlik riik ei rahuldanud tööliste teadmisjanu, siis juba tollal Engelsi sõnade järgi inglise töölised „...organiseerisid palju koole ja lugemistube tööliste vaimse arengu taseme tõstmiseks“. Neis koolides „...saavad lapsed puhtproletaarse kasvatuse, mis on vaba kõigist kodanluse mõjudest, aga lugemistubades on eranditult või peaaegu eranditult proletaarsed ajakirjad, ajalehed ja raamatud“.**)

Engels rõhutas, et inglise „...töölised hindavad ka „soliidset haridust“, kui seda ei pakuta seotult kodanluse mõttetarkusega, mis

*) K. Marx ja Fr. Engels, Teosed, kd. III, lk. 405.

***) K. Marx ja Fr. Engels, Teosed, kd. III, lk. 519.

on kohandatud tema huvidega...". Engels märgib erilise uhkusega, et „...uusima filosoofia, poliitilise ja kunstilise kirjanduse teoseid loevad peaaegu eranditult töölisid“.*)

Inglise tööliste hariduse eest peetava võitluse ajalukku kirjutas kuulsa lehekülje tsartistlik liikumine, mida V. I. Lenin iseloomustas kui „...esimest laialdast, tegelikult massilist, poliitiliselt kujundatud proletaarset-revolutsioonilist liikumist...“.**)

Tsartistlikust liikumisest möödunud saja aasta vältel on inglise tööliklassil tulnud pidada katkematut ja visa võitlust inglise kodanlusega hariduse eest. Rahvahariduse riikliku süsteemi arenemise ajalugu Inglismaal selle saja aasta kestel on inglise kodanluse sunnitud mõõnduste ajalooks, kusjuures need mõõndused on temalt tööliklass välja pressinud.

Ja kui inglise kodanlusel on õnnestunud tänapäevani säilitada oma koolisüsteemi mitte ainult klassi-, vaid ka seisuslik iseloom, kui tänapäevalgi üle poole koolidest on mitmesuguste usulahkude juhtimisel, siis seletub see esijoones sellega, et inglise tööliklass pole senini loonud massilist proletaarset-revolutsioonilist parteid, sest niinimetatud inglise tööerakond oli ja on „...oportunistlikem ja liberaalse töölispoliitika vaimus kasvatatud töölisorganisatsioon“.***)

Pärast tsartistliku liikumise purustamist suunas inglise kodanlus kõik jõupingutused sellele, et tööliklassi ladvikut taltsaks teha ja ära osta, muutes selle Lenini tabava väljenduse järgi „kapitalistide klassi töölisleitnantideks“.

Inglise töölisliikumise arengu seda iseärasust rõhutas juba Engels oma kirjas K. Marx'ile 7. okt. 1858. a.:

„See kodanlikem kõigist rahvust,“ kirjutas Engels Inglismaast, „tahab nähtavasti omada kõrvuti kodanlusega kodanlikku aristokraatiat ja kodanlikku proletariaati.“

See on inglise kodanlusel õnnestunud: tööerakond polegi muud kui inglise kodanluse ilmne agentuur töölikklassis, olles muutunud seega peatahistuseks inglise tööliklassi revolutsioonilise arengu teel.

„Aeglane areng,“ ütles V. I. Lenin Kommunistliku Internatsionaali teisel kongressil, „tuleneb sellest, et inglise kodanlusel on võimalik luua paremaid tingimusi töölisaristokraatiale, pidurdades sellega revolutsiooni käiku.“****)

Tööerakonna oportunistlik olemus on ilmnunud eriti selgesti Inglismaa „lihtsate inimeste“ võitluses rahvahariduse reformi pärast, mis arenes eriti jõuliselt Teise Maailmasõja aegu ja pärast sõja lõppu.

Sõja-aastate majanduslikud raskused, mis õnnestasid eesõigustatud erakoolide (nn. public schools) tunduval osal materiaalse aluse, paljude koolihoonete purunemine saksa pommirünnakute tagajärjel ja õpilaste massiline evakueerimine nõudsid riigi sekkumist, luues seega soodsad tingimused koolisüsteemi vabastamiseks nn. vabatahtlike ühingute, s. t. mitmesuguste kiriklike organisatsioonide eestkostete ja hoolduse alt.

*) K. Marx ja Fr. Engels, Teosed kd. II, lk. 519.

***) V. I. Lenin, Teosed, kd. XXIV, lk. 249.

****) V. I. Lenin, Teosed, kd. XVI, lk. 260.

*****) V. I. Lenin, Teosed, kd. XXV, lk. 369.

Inglise proletaarlased, kes töötasid sõjalis ettevõtteis või olid riietatud sõdurisinelisse, hakkasid nõudma üha visamalt haridussüsteemi viivitamatut reformi. Tööerakond asus kohe selle rahvalikumise etteotsa. Ta polnud kiitsi igasuguste lubadustega ja toetas kõigiti töötajate roosilisi lootusi hariduse saamise võrdsete võimaluste loomiseks.

Tööliste Hariduse Assotsiatsioon, mis on tööerakonna poliitilisel juhtimisel, esines 1945. a. paljulubava haridusplaaniga, pannes sellele „Hariduse Charta“ kõlava nime.

Assotsiatsiooni deklaratsioon väitis demagoogiliselt, et „mitte ainult ametlikud organisatsioonid, vaid ka rahvahulgad ise, olgu siis armees või oma töөлisesindajate kaudu, väljendavad rahulolematust kehtiva haridussüsteemi üle. Ülesanne ei seisne ainult sõjas purustatud koolide taastamises või nende ratsionaalsemas paigutuses. Jutt on süsteemi vastavusse viimisest pärast sõjase olukorraga, et see võiks rahuldada tavalise inglase lootusi õiglasemale ja samaväärsele ühiskondlikule korrale“.

„Hariduse Charta“ formuleeris viis põhiprintsiipi, millele pidi rajanema sõja järgne haridusreform:

„1. Võrdsed võimalused igale lapsele oma isiksuse ja võimete arendamiseks, et ta võiks kasvada terveks kehalt ja vaimult, ja et ta võiks anda oma maksimaalse panuse ühiskondlikku ellu.

2. Ühtne koolisüsteem, kus ühiskondlikud vahed ja eesõigused ei etenda enam mingit osa.

3. Kasvatus, milles ühiskondliku teenimise ideed asendavad konkurentsimoitiivi.

4. Eluaegne haridus, mispuhul ettevalmistus oma kodanikukohuse täitmiseks ei piirdu lapse-ea lühikeste aastatega, vaid pikendatakse täisikka jõudmiseni, ent niisama igasuguste võimaluste loomine oma hariduse jätkamiseks täiskasvanute hariduse väljaarendatud süsteemis.

5. Hariduse tunnustamine ühiskondliku teenimise keskseks konstruktiivseks vormiks, mida võimaldatakse küllaldases ulatuses ajaloos esmakordselt tegelikult loodava tõelise demokraatia jaoks.“

Need põhimõtted, mis kajastasid Inglismaa lihtsate inimeste tegelikke igatsusi, kuigi need on illusoorseid kodanluse võimul olles, võinuksid saada inglise arhailise haridussüsteemi radikaalse ümberkorralduse lähtepunktideks, eriti seisuslike eesõiguste likvideerimisel haridusalal ja töörahvahulkade haridusjärje tõstmisel tasemeni, mida nõuab kaasaja poliitiline elu ja tööstuse areng.

Nende põhimõtete teostamine, kasvõi selleski ulatuses, mis on võimalik kapitalismi puhul, nõudnuks miinimumina:

1. Priviligeeritud erakoolide kaotamist, mis on tähtsaid faktoreid ühiskondliku ja kultuurilise lõhe laiendamisel ja süvendamisel Disraeli sõnade järgi „kahe rahvuse“ vahel, milleks jaguneb inglise rahvas.

2. Koolivõrgu „paljusüsteemilisuse“ ja koolide alal üksikute kodanike nn. „vaba algatuse“ likvideerimist, mis on omandanud Inglismaal isiklikku kasu toovate kääbuskoolide ülevalpidamise vördjaslikud vormid, hoolimata sellest

et sadade nende koolide seisund korduvate uurimuste andmeil on „ühiskondlikult ohtlik“.

3. Rahvakooli vabastamist kiriklike organisatsioonide hooldusest, nn. „kahepoolse kontrolli“ kaotamist, mille kehtestas Gladstone juba 1870. a.

4. Igasuguste kunstlike takistuste kõrvaldamist siirdumisel ühest haridusastmest teise, eriti süsteemi „eksamid erikohale“ kaotamist, mis on Ernest Greeni ilmeka väljenduse järgi „kitsaks jalgväravaks“, mille varal sorteeritakse välja algkooli lõpetanud laste põhihulk.

5. Õpetuse ja kasvatuse tõeliselt ilmaliku iseloomu tagamist, mida Inglismaa töötajad taotlevad enam kui sada aastat, vaadeldes religioosset kasvatust üksikute lastevanemate ja nende usuühingute eraasjana, kuhu viimased kuuluvad.

Aga nagu tõendasid hilisemad sündmused, ei suhtunud „Hariduse Charta“ tööerakondlikud autorid ka ise oma deklaratsioonisse kunagi tõsiselt.

Koolireformi nõudmised omandasid sõja-aastail niisuguse ulatuse ja rahvahulkade surve valitsusele oli sedavõrd tugev, et koguni Churchill oli sunnitud nõustuma 1944. a. haridusbilli väljatöötamise ja vastuvõtmisega.

Noil päevil kirjutati täis palju paberit ja peeti palju kõnesid Inglismaa laiate hulkade veenmiseks, et niipea kui koalitsioonivalitsus on vabanenud vältimatuist sõjalistest muredest ja esitanud parlamendile kinnitamiseks haridusreformi billi, annab ta inglise rahva pärastõjaseis vajadustes teatud eesõiguse haridusalale.

Kuid selles Churchilli rutakuses ei avaldunud sedavõrd sunnitud mõõndus rahvahulkade nõudmistele, kuivõrd inglise tagurluse piüie kindlustada ka tulevikuks oma seisuslikke ja klassi-eesõigusi haridusalal.

Churchilli koolireform ei teostanud ühtki neist viiest punktist, mis olid sõnastatud tööerakondliku Hariduse Assotsiatsiooni „Hariduse Chartas“.

1944. a. haridusbill jättis täiesti puudutamata aristokraatlike koolide suletud süsteemi. Edaspidi eelistati selle süsteemi koole neile kuulunud ruumide vabastamisel, mida oli kasutatud armee vajadusteks, mis soodustas neis eesõigustatud koolides õppetöö kiiremat taastamist võrreldes massilise rahvakooliga.

1944. a. haridusbill nägi ette „vabatahtlike“ koolide siirdumist suuremas või väiksemas ulatuses riiklikule ülevalpidamisele, määrates kindlaks terve koolide hierarhia, mis olid kas enam või vähem sõltumatud riiklikust kontrollist.

1944. a. haridusbill ei likvideerinud koolivõrgu mitmeastmelisust. Vastuoksa — ta koguni suurendas seda, määrates kindlaks üle kümne kategooria koole.

Tänu billile siirdusid vabatahtlikud kirikukoolid riigi ülevalpidamisele, kusjuures nad jäid samas kirikumeeste valitseda.

Tööerakonna esimese haridusministri miss Wilkinsoni arg katse vähendada kasvõi pisutki Haridusministeeriumist vahetult toetust saavate koolide arvu, mis koole kutsutakse täiesti õigustatult „maksimaalse riikliku toetusega koolideks minimaalse riikliku kontrolli puhul“, põrkus konservatiivsete ringkondade raevukale vastupanule, ja haridusbilli autor, Hariduse Büroo endine president R. Butler tunnustas avalikult, et kõigile selle kategooria koolidele oli lubatud privilegieeritud seisund juba enne billi vastuvõtmist.

1944. a. haridusbill ei likvideerinud nn. „sõltumatuid koole“, s. t. koole, mida peavad üleval nende omanikud riikliku toetusega. Enne reformi oli niisuguseid koole kokku 10 000, kusjuures neis õppis üldarvus 400 000 õpilast. Paljudes neis koolides ei ületa õpilaste arv kümmet last.

Bill piirdus haridusministrile õiguse andmisega nende koolide inspekteerimiseks. Kuid nende koolide saatuse üle otsustamise õigus on vaid spetsiaalsel „Sõltumatute koolide tribunali“, mis loodi uue haridusbilliga. Ainus ähvardus, mida näeb ette 1944. a. bill seesuguste sõltumatute koolide hoolimatuile ülevalpidajaile, on säärase kooli kustutamine „sõltumatute koolide registrist“. Kuid ka pärast registrist kustutamist võib omanik jätkata kooli ülevalpidamist, kusjuures tribunali otsuse ignoreerimise eest võidakse teda trahvida... 20 naelsterlingiga.

1944. a. haridusbill mitte ainult ei kindlustanud ilmalikku haridust, vaid tegi jumalateenistuse kõigis Inglismaa koolides iga päev kohustuslikuks. Billi kohaselt peab õppetöö koolis algama üldise palvetamisega. Bill avas usukultuste igasuguseile esindajaile kõigi inglise koolide ukсед, sealhulgas ka kohalikele haridusorganeile alluvaisse koolidesse, kuhu enne billi kirikumeeste sissepääs oli sageli keelatud.

Ainus mõõndus, mille Churchilli valitsus tegi rahvahulkade nõudmistele, seisnes koolikohustuse ea tõstmises 15 aastani. See võinuks tagada täiendavaid teadmisi üle algkooli programmi. „Valge raamat“, mis oli pühendatud hariduse ümberkorraldamisele ja mille andis välja koalitsioonivalitsus 1943. a. enne haridusbilli vastuvõtmist, lubas aja jooksul likvideerida üleliia täidetud klassid, kuivõrd paljudes klassides tõusis õpilaste arv 60-ni, ja kaotada „eksam erikohale keskkoolis“, mis on äraproovitud vahendeid töörahva laste väljasõelamiseks keskkoolist.

Rutt ja üksmeel, mis iseloomustasid haridusbilli vastuvõtmist mõlemas kojas 1944. a., millal seal olid enamuses inglise ühiskonna tagurlikemate klasside esindajad, ei jätnud mingit kahtlust, et selle billi teravik oli suunatud Inglismaa laialdaste rahvahulkade haridushuvide vastu.

Häälletades Churchilli haridusbilli poolt reetis tööerakond mitte üksnes oma enda lubadusi, mis ta oli andnud „Hariduse Charta's“, ja Inglismaa lihtsate inimeste haridushuvisid, vaid tegi võimatuks ka billi muutmise pärast oma võitu tookordseil parlamendivalimistel. Tööerakond ei teinud midagi selleks, et saavutada Inglismaa haridussüsteemi tõelist reformi, ja laskis end vabatahtlikult siduda kätest ja jalgadest 1944. a. haridusbilliga, sest tööerakondlased kartsid kindlustada rahvahulkadele tõeliselt võrdseid haridusesaamise võimalusi.

*

Valitsemisele asumise esimestel aegadel püüdsid tööerakondlased näidata 1944. a. haridusbilli peaaegu oma võiduna. Mitte keegi muu kui tööerakondliku valitsuse tookordne haridusminister Wilkinson püüdis veenda inglise rahvast, et uus haridusbill on oma sisult ja vaimult „revolutsiooniline“ ja tema, Wilkinson, kavatseb hariduse asja „radikaalselt“ parandada, ellu viia inglise töö-

tajate populaarse loosungi võrdseist haridusesaamise võimalustest ja eriti loosungi „keskharidus kõigile“.

Haridusbilli tegelikul elluviimisel, kui üha selgemalt tulid ilmsiks nood veelalused kivid, mille olid asetanud billi vanameelsete partei autorid ja mis takistasid kooliasjanduse reformi Inglismaal, hakkasid tööerakonna poliitikud rõhutama haridusbilli kompromissilist iseloomu ja viitama billi üksikuile artiklitele koolireformi viivituse ja rahvahariduse pisutki tõsisema parandamise läbikukkumise põhjusena.

Viimasel ajal on hakanud päevavalgele tulema tõelised motiivid, millest jubindus inglise tagurlus haridusbilli vastuvõtmisel: taotlus nõrgestada ja lasta verest tühjaks riiklik kool, eriti kesk- („grammatiline“) kool ja seega vähendada tema võistlusvõimet privilegeeritud sõltumatute erakoolidega, mis teenivad kodanluse ladvikut.

Mis motiive tööerakonna liidrid esitasidki, jääb vaieldamatuks faktiks, et pärast nelja-aastast tööerakonna valitsemist on inglise rahva laiad hulgad haridusbillist ja selle teostamise käigust äärmiselt pettunud. Seda oli sunnitud mõni aeg tagasi tunnustama Inglise Õpetajate Liidu peasekretär Good:

„Ma ei ütleks, et rahvas on hariduse parandamise vastu,“ teatas Good oma aruandekõnes Õpetajate Liidu konverentsil 1948. a. jaanuaris, „kuid on kaheldamatu, et 1947. aasta lõpus võis täheldada rahva keskel sootu rohkem ükskõiksust haridusküsimuste vastu, kui kõige süngemal päeval sõja ajal. Nüüd pole toda vaimustust, mida täheldati varem, ega ka seda vaimustust, mis on meile nüüd vajalik...“ Muidugi pole põhjust vaimustuseks, kui tööerakondliku valitsuse enam kui nelja-aastaste „pingutuste“ tulemusena pole rahvaharidus paranenud, vaid mitmes suhtes isegi halvenenud.*

Tõepoolest 1944. a. haridusbilli alusel ja tööerakondlaste otsesel mahitusel kasvas järsku kirikumeeste mõju kogu koolisüsteemi ulatuses. Veel ei jõudnud kuivada tint, millega oli kirjutatud haridusbill, kui astus tegevusse mõjav ja mitmeharuline kiriku-organisatsioon, et suurendada kirikumeeste mõju kõigi riiklike koolide tööle.

Usulise kasvatuse inspekteerimine pandi „tema kuningliku kõrguse“ riigiinspektorile.

Juhtiva pedagoogilise ajakirja „Teachers World“ lehekülgedel võib lugeda säärast laadi pöördumisi inglise õpetajate poole:

„Elkõige veenge meie lapsi, et usul peab olema esimene koht nende elus. Seda võime kõige paremini saavutada, tehes usuõpetuse iga päeva esimeseks tunniks.“

Sagenevad juhtumid, mispuhul koolide ülevalpidajad nõuavad koolijuhatajate ja õpetajate vallandamist vaid seepärast, et nad ei käi kirikus.

Inglismaa lihtsad inimesed saavad selgesti aru sellest tõsisest hädaohust, mis ähvardab nende haridushuvisid, kuna kõrvuti riiklike koolidega on võimas privilegeeritud sõltumatute erakoolide süsteem.

Inglise töötajate teravalt eitavast suhtumisest neisse privilegeeritud koolidesse jutustas miss Haswell, Inglise Õpetajate Liidu endine president, oma aru-

andes sõidust Kesk-Idasse, kuhu ta sõitis, et tutvustada 1944. a. haridusbilli inglise väeosadele. „Küsimused, mis mulle esitati,“ tunnistas Haswell, „varieerusid koos auditooriumi koosseisuga, välja arvatud üks küsimus: igal koosolekul küsiti minult muutumatult: Miks uue haridussüsteemi planeerimisel te ei hävitanud privilegeeritud erakooli?...“

Aga nagu on näidanud viimase nelja aasta praktika, pole 1944. a. haridusbill likvideerinud, vaid vastupidi — suurendanud sõltumatute erakoolide arvu ja viinud nad uuele õitsengule.

Niisama nagu Gladstone'i 1870. a. haridusbill, mis kehtestas nn. „kahepoolse kontrolli“, stimuleeris „vabatahtlike koolide“, s. t. usuühingule kuuluvate koolide laiendamist, nii ka Churchilli 1944. a. bill kutsus ellu palju uusi „sõltumatuid“ erakooli, mis saavad suuremal või väiksemal määral riiklikku toetust, kuid põiklevad seejuures kõrvale riiklikust kontrollist.

Erakoolide õitsengust 1947. a. kõneleb haridusala rajooni-inspektor John Lawson oma artiklis ajakirjale „Pedagogical Journal“ pealkirja all „Ebakindel tulevik“: „On tähendusrikas,“ kirjutab Lawson, „et sõltumatud ja erakoolid on õitsengul, hoolimata õppemaksu suurenemisest neis koolides.“

Selle kategooria koolide tugevnemist konstateeris samuti rida resolutsiooni-projekte, mille esitasid Inglise Õpetajate Liidu kohalikud osakonnad Liidu konverentsile 1948. a. jaanuaris.

„Konverents nõuab,“ öeldakse ühes resolutsiooniprojektis, „et minister rakendaks 1944. a. haridusbilli seda osa, mis nõuab erakoolide registreerimist ja inspekteerimist.“

Konverents märgib rahutusega, et viimasel ajal on tekkinud tunduv arv erakooli, mis annab löögi 1944. a. reformi eesmärkidele.“

Need resolutsiooniprojektid jätavad siiski silmapaari vahele, et 1944. a. bill reserveerib haridusministrile õiguse vabastada registreerimisest terved sõltumatute koolide rühmad, mis teenindavad elanikkonna enim privilegeeritud kihte.

Resolutsiooniprojektide autorid jätavad silmapaari vahele ka selle, et teatud osa erakooli tekib nüüd maal lastevanemate algatusel, sest riik ei kindlusta nende lastele normaalseid õppimisvõimalusi. Need on nn. „rebel schools“, s. t. koolid, mis on tekkinud lastevanemate protestina kohalike organite nõudmiste vastu saata lapsed mitme miili kaugusel asuvasse kooli. Need vanemad on sunnitud ise ruumi üürima ja õpetaja palkama, kes töötab mõnekümne lapsega, kusjuures need lapsed on mitmesuguse vanuse ja erineva ettevalmistuse tasemega. Pole vajadust pikemalt kõnelda niisuguse hariduse kvaliteedist.

Churchilli haridusbilli tööerakondlikud propagandistid teevad eriti palju lärmi sellest, et see bill tagab „keskhariduse kõigile“.

Kuid lihtsad inimesed Inglismaal veenduvad üha enam, et jutt „keskharidusest kõigile“ on tööerakonna järjekordne pettus.

Nüüd kirjutavad sellest avalikult inglise ajakirjad. Nii teatas sir Harris Londoni hariduskomisjoni istungil otsekoheselt, et loosung „keskharidus kõigile“ on tühipaljas fraas Londoni laste enamikule, sest ka pärast reformi „jäävad

nad samadesse algkooliruumidesse, nendesamade õpetajate ja nendesamade vanade õpikutega“.

Millegipärast on need koolid ümber nimetatud „moodsaiks keskkoolideks“ („modern high schools“). Kuid „moodsad keskkoolid“, tunnustavad inglise pedagoogilised ajakirjad, on needsamad algkoolid — ainult uue nimega.

Hävitava hinnangu neile „moodsaile keskkoolidele“ annab ameerika pedagoog Ellen Miller, kes uuris hariduse olukorda Inglismaal 1947. a.

Ameerika pedagoogilise ajakirja „Clearing House“ 1947. a. oktoobrinumbris on ära toodud tema muljed inglise kooliharidusest iseloomuliku pealkirjaga: „Inglise koolid, ka neil on oma probleemid“.

„Moodsaist“ keskkoolidest, mis on 1944. a. haridusbilli lemmiklapseks, kirjutab Miller: „Moodsad keskkoolid — need on kõige halvemad keskkoolid Inglismaal. Võrreldes teiste keskkoolidega on nende sisustus vaesem, nende õpetajad madala kvalifikatsiooniga, sageli 2-aastase pedagoogilise haridusega, kes ei käi läbi nn. grammatiliste koolide õpetajatega, kel on lõpetatud kõrgem pedagoogiline haridus. Moodsais koolides õpetatakse enamikult vaesemaid lapsi, kes ei suuda võistelda grammatiliste koolide lastega, eriti spordis.“

Faktiliselt jääb Inglismaal keskhariduse kandjaks tagasihoidlik arv gümnaasiumi tüüpi nn. grammatilisi koole. Need koolid teenindavad peaaesjalikult keskkodanluse ja kvalifitseeritud spetsialistide lapsi. Need koolid kaitsevad agaralt oma prerogatiive ja seisavad igati vastu katseile avada täies ulatuses nende uksed töörahva lastele, niisama nagu nad on vastu taotlusele nivelleerida need koolid võrdsustamise või liitmise teel nn. moodsate keskkoolidega.

Planeerides uute keskkooli-hoonete ehitamist puhusid inglise haridustegelased, eriti tööerakonna ringkonnast, üles nn. multilateraalsete ehk kõikehõlmavate universaalsete keskkoolide loomise projekti, s. t. 1500—2000 õpilasega hiigelkoolide (koolide-gigantide) organiseerimise kolme põhiprofiiliga igaaühes: klassikaline, tehniline ja praktiline.

Nende projektide kasuks ei toodud ainult pedagoogilisi kaalutlusi, sest 11-aastaselt lapsel, kes astub algkoolist keskkooli, on äärmiselt raske valida ala, mis temale enim vastab. Multilateraalse kooli pooldajate arvates peab kaks esimest õppeaastat kandma üldist iseloomu ja alles 13. eluaastast peale, kui lapsed on tutvunud kõigi kolme põhiharuga, suudavad nad juba teadlikumalt ja õigemini valida endale sobiva eriala. Ent kui neil pedagoogilisel kaalutusil on teatud alus, siis on täiesti paikapidamatud tööerakonna pooldajate püüded kujutada multilateraalseid keskkooli haridusesaamise võimaluste võrdsustamise ja klassivahede tasandamise vahendina.

Selle tööerakonna reformistide demagoogia paljastas õigesti Beatrice King oma kirjutuses ajakirjas „Pedagogical Journal“.

„On ekslik arvata,“ kirjutab King, et 13-aastase käsitööd õppiva õpilase paigutamine sellesesamasse hoonesse, kus teine 13-aastane õpib ladina keelt, hävitab nende vahel klassivahed.

Mingisugune koolide ümberrühmitamine ei hävita klassivahesid, kuni meie valitsevad klassid õpetavad oma lapsi eraldi koolides. Stipendiumide määra-

mine töörahva lastele sõltumatus koolides ei lahenda küsimust, sest laps teisest sotsiaalsest keskkonnast, sattunud niisugusesse kooli, kaotab oma näo ja unustab oma päritolu.“

Beatrice Kingi viimased sõnad peavad silmas 1944. a. billi teist külge, mida selle pooldajad reklamierivad seesugusena, mis olevat suunatud sellele, et kindlustada keskharidus rahva hulgast võrsunud lastele. Jutt on billi sellest punktist, mis kohustab sõltumatu, eriti kinniseid privilegeeritud koole andma 25% oma vabadest kohtadest riikliku algkooli lõpetanuile. Ülevalpidamiskulud säärases kinnises koolis, mis moodustavad ligi 200 naelsterlingit, peab katma kohalik haridusosakond.

Märgitagu, et ka enne 1944. a. haridusbilli praktiseeris inglise kodanlus, kuigi mitte selles ulatuses, töörahvast võrsunud kõige andekamate laste võtmist oma kinniseisse õppeasutustesse, andes neile õpilastele hädavajalikku ainelist toetust. Sellega lahendas inglise kodanlus üheaegselt kaks ülesannet: tööliskäitumise intellektuaalne nõrgestamine ja oma agentuuri ettevalmistamine tööliste ridadesse saatmiseks.

Asunud 1945. a. valitsuse etteotsa, ei teinud tööerakond midagi, et likvideerida inglise keskkoolide terav ositumine klassipõhimõtte järgi. Vastuoksa — tööerakond toetas avalikult keskhariduse säärast ositumist.

Võitlust koolikohustuse eest töstmiseks kasvõi 15 aastani peavad inglise töötajad rea aastakümnete kestel. Seda nõuet ei tinginud üksi see, et algkool annab väga piiratud hariduse. Nii oli näiteks ajakirja „Pedagogical Journal“ andmel Teise Maailmasõja ajal iga kümnes sõjaväeteenistusse kutsutud inglise sõdur kirjaoskamatu. Rea maakoolide eriuurimused näitasid, et ligi 15% algkooli lõpetajaist ei oska kas hoopiski lugeda või loevad halvasti. Kuid koolikohustusliku eest töstmise nõudmisel polnud väikese tähtsusega seik, et sel teel saab igal aastal koolides hoida ligi pool miljonit noorukit, mis mõnevõrra pehmendab tööpuuduse teravust täiskasvanute keskel.

1944. a. haridusbilli järgi oli algul ette nähtud tõsta koolikohustuslikku vanust 1. aprillist 1945. a-st, kuid bill ise andis võimaluse lükata selle elluviimine 1947. a. 1. aprillini.

Tõsi, haridusbilli autor Butler, esinedes 1945. a. mais, s. o. pärast billi vastu võtmist parlamendi poolt, pidas vajalikuks inglise rahvast hoiatada, et selle punkti täielikuks teostamiseks kulub mitte vähem kui... terve inimiga.

Butleri tööerakondlastest järglased, hinnates „kainelt“ oma võimalusi, hakkasid kõnelema, et 15-aastase koolikohustuse täielik teostamine nõuab mitte vähem kui ... viiskümmend (!) aastat.

Kuid energiline miss Wilkinson, olles haridusministriks, pidas oma tööerakondliku prestiiži asjaks billi selle punkti formaalset elluviimist kasvõi tähtpäeval, mida bill ise pidas äärmiseks. Hoolimata pedagoogilise avalikkuse tõsiseist hoiatusist, et Inglismaa on selleks sammuks täiesti ette valmistamata, saavutas miss Wilkinson, et ametlikult tõsteti koolikohustuslikku iga arvates 1. apr. 1947. Kuivõrd Inglismaa oli siiski tõepoolest sääraseks sammuks ette valmistamata, selgub ilmekalt andmeist, mis avaldati ajakirjas „Teachers World“ 1947. a. 1. aprilli eel pealkirjaga „Hämmastavad arvud“.

„Haridusministeerium,“ öeldakse selles ülevaates, „nägi ette koolihoonete ettevalmistamisel kolm staadiumi õpilaste täiendavate kontingentide vastuvõtuks. 1946. a. augustiks pidi olema ehitatud 866 uut klassiruumi, 1947. a. veebruariks, s. t. koolikohustusliku ea ametliku tõstmise eel oli valmis... 54 klassiruumi. 1757 klassiruumist, mis pidid olema ehitatud 1947. a. augustiks, oli 1947 a. veebruaris valmis... 8; ülejäänud 906 klassiruumist, mis pidid olema valmis 1948. augustiks, polnud 1947. a. veebruaris „loomulikult“ mitte ain- satki valmis.“

Koolihoonete olukord ei paranenud ka 1948. a. Vastavalt Max Morrisoni and- meile ajakirja „World News and Views“ 1948. a. juulinumbris, oli nelja aasta kestel, arvates billi vastuvõtmisest, ehitatud üldse 16 uut koolimaja 4000 õpilasele, mis on vähem kui 1% täiendavast õpilaskontingendist.

Kuid asi pole ainult kooliruumide puuduses. Haridusministeerium pole fakti- liselt välja töötanud ka mingisuguseid juhtnööre selle täiendusaasta majandus-liku kindlustamise ja õppeprogrammide suhtes.

Enamail juhtudel jäävad täiendusaasta õpilased lihtsalt samadesse algkooli- desse samade programmide, õpetajate ja õpikutega, mille järgi nad juba õppe- kursuse „lõpetasid“. Sageli muutub täiendav õppeaasta ainult ajaraiskamiseks, põhjustades lastevanemate ja laste endi proteste ning pahameelt.

Nii on lugu tegelikult demagoogilise loosungiga „keskharidus kõigile“, mida justkui pidi kindlustama 1944. a. haridusbill.

Koolikohustusliku vanuse tõstmine ei lahendanud seega hoopiski inglise 14—15-aastaste poiste ja tüdrukute haridustaseme tõstmise ülesannet, kuid see- vastu komplitseeris tunduvalt ja halvendas palju riiklike koolide olukorda üldse ja algkoolide oma eriti.

Säärased on lühidalt tööerakondliku valitsuse „jõupingutused“ haridusalal. Ühtsele ilmalikule, tõeliselt demokraatlikule koolile, mis varustaks õpilasi täiesti teaduslike teadmistega, pole inglise rahvas praegu ainsat sammugi lähemal, kui enne tööerakondlaste asumist valitsuse etteotsa.

Ainus positiivne tulemus, mida on saavutanud tööerakondlased haridusalal, seisneb selles, et nad näitasid Inglismaa lihtsaile inimestele küllaltki piltlikult oma täielikku pankrotti inglise rahva haridushuvide kaitsmisel.

Ja see kiirendab lõppude lõpuks inglise töötajate otsustavust otsida ja leida uusi teid ja vahendeid võitluses oma püha õiguse eest haridusele.

Toimetuse kolleegium: L. Hallop (toimetaja kt.), J. Käis, E. Murdmaa, A. Pint, A. Raud, S. Vapper. Toimetus: Tallinn, Tõnismägi 11. Ladumisele antud 22. II 1950. Trükkimisele antud 14. III 1950. Paber 67×95 cm ¹/₁₆. MB-03002. Trükiarv 3760. Trükitähti trükipoognas 46 800. Trükipoognaid 4,25. Arvutuspoognaid 5,11. Tellimise nr. 399. Trükikoja „Punane Täht“, Tallinn, Pikk t. 54/58.

Ilmub 1 kord kuus. Üksiknumbri hind 5 rubla. Tellimishind: 6 kuud — 30 rubla.

Väljaandja: Eesti NSV Ministrite Nõukogu j. a. Poliügraafiatööstuse, Kirjastuste ja Raamatukaubanduse Valitsuse Ajalehtede-Ajakirjade Kirjastus, Tallinn.

На эстонском языке. «Ньюкогуде Коол» (Советская школа)
Орган Мин. Просв. ЭССР.



СОДЕРЖАНИЕ.

	Стр.
Передовая: Блестящая победа блока коммунистов и беспартийных	121
С. Евдокимова. Борьба за высокую успеваемость	127
Х. Тобиас. А. Х. Таммсааре (продолжение)	134
Т. Артеменко. Подготовка и проведение экзаменов	151
В. Вооре. Тема «Членистоногие» в курсе средней школы	163
А. Куслап. Больше внимания выправке учащихся	171
М. Бернштейн, проф. Банкротство лейбористов в области народного образования	175

21250

473527

Rbl. 5.—

I9765
3)